

”Kaikki, kaikki on
meille objektia. Jos jäsentäisimme uudelleen.”
Nykyrunouden puhujat 2000-luvun ympäristökeskustelussa

Emilia Vähätalo
Pro gradu -tutkielma
Kotimainen kirjallisuus
Historian, kulttuurin ja
taiteiden tutkimuksen laitos
Turun yliopisto
Toukokuu 2014

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

VÄHÄTALO, EMILIA: ”Kaikki, kaikki on meille objektia. Jos jäsentäisimme uudelleen.” Nykyrunouden puhujat 2000-luvun ympäristökeskustelussa

Pro gradu -tutkielma, 88 s.

Kotimainen kirjallisuus

Toukokuu 2014

2000-lukua on kuvailtu ympäristön vuosituhanneksi ja ekokriittiseksi kaudeksi. Kasvava kiinnostus ympäristöasioihin näkyy monilla tavoin myös suomalaisessa nykyrunoudessa. Tutkimuksessani tarkastelen, mikä tekee nykyrunoudesta ympäristötietoisien ja miten nykyrunous osallistuu ympäristökeskusteluun 2000-luvulla. Näkemykseni mukaan runon ympäristötietoisuus liittyy olennaisesti runon puhujaan ja puhetilanteeseen. Tämän vuoksi keskityn analyysissäni erityisesti runon puhujan ilmaisutapojen tarkasteluun.

Tutkimusaineistoni on joukko runoja sellaisista teoksista, jotka kirjoittaneet runoilijat ovat debytoineet 2000-luvulla tai joiden tuotanto on pääosin julkaistu 2000-luvun aikana. Tutkimusmetodinani toimii yksityiskohtainen tekstianalyysi. Koska olen kiinnostunut runojen luontoon viittaavista ilmauksista ja ympäristöaiheista, tutkimukseni tärkein viitekehys on ekokriittinen teoria. Ekokritiikki keskittyy kirjallisuuden ympäristöllisiin merkityksiin ja tarkastelee sitä, miten annetut merkitykset vaikuttavat siihen, kuinka kohtelemme luontoa. Monissa aineistoni runoissa kysymykset runon puhujasta ja tämän ulospäinsuuntautumisesta sekä eri toimijoiden suhteista nousevat keskeisiksi ekokriittisen tulkinnan kannalta. Puhetilanteiden analysoinnin apuna käytän draamallisen monologin käsitettä.

Tutkimuksessani etsin keinoja tulkita nykyrunouden luontoon ja ympäristöön viittaavia ilmaisuja sellaisenaan, konkreettisesti materiaaliseen todellisuuteemme viittaavana. Pohtiessani sitä, miten nykyrunous kommentoi ympäristöstä käytävää keskustelua, hyödynnän George Myersonin ja Yvonne Rydinin ajatusta ympäristösanoista, jotka nimeävät ympäristökeskustelun kannalta keskeisiä asioita tai aiheita.

Analyysini osoittaa, että nykyrunouden osallistuminen ympäristökeskusteluun on ennen kaikkea vastakohtaisuuksien purkamista ja yllättävien rinnastusten tuomaa ajatusten avartamista. Nykyrunoudessa kommentoidaan niin ihmisen luontosuhdetta kuin tehdään näkyväksi luonnon ja kulttuurin välisten rajanvetojen teennäisyyttä. Aineistoni runot eivät saarnaa ekologisista teemoista vaan herättävät vastuuntunnon ja eettisesti haastavia kysymyksiä lukijassa. Niissä otetaan kantaa niin globalisaatioon, saastumiseen, ilmastonmuutokseen, eläinten oikeuksiin, luonnon virkistyskäyttöön kuin luonnon monimuotoisuuden säilymiseen. Tutkimukseni osoittaa, että nykyrunotta voidaan pitää elinvoimaisena ja vakuuttavana keskusteluympäristönä myös sellaisille yhteiskunnalliselle kysymyksille kuin ympäristöasiat.

Asiasanat: ekokritiikki, nykyrunous, ympäristökeskustelu, draamallinen monologi, runon puhuja

1. JOHDANTO	2
1.1. Tutkimuksen lähtökohtia	2
1.2. Tutkimusongelma ja tutkimusaineisto	6
1.3. Keskeiset käsitteet	9
2. NYKYIHMISEN LUONTOSUHTEEN PROBLEMATIIKKA	14
2.1. Luonnon ja kulttuurin yhteentörmäyksiä	14
2.2. Luonnosta vieraantuneet kaupunkilaiset	21
2.3. Luonto luonnonvaroina ja tiedon lähteenä	29
3. HUOLI YMPÄRISTÖSTÄ, HUOLI LAPSISTA	40
3.1. Kalanhajuiset, läpinäkyvät lapset luonnon ja kulttuurin rajoilla	40
3.2. ”Toivoin sinun olevan vesilintu” – eläin ja lapsi kaksoisolentoina	50
3.3. ”Meri saastuu, on vaikea löytää suuntaa” – äidit ympäristöhuolen äänenkantajina	59
4. TUHONKUVISTA TULEVAISUUTEEN	65
4.1. Taulukkolaskelmia, lähtölaskentaa – apokalyptiset tuhonkuvat	66
4.2. ”Jos jäsentäisimme uudelleen” – runot matkalla maailmaan	75
5. LOPUKSI	81
LÄHTEET	83
LIITTEET I–II	89

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen lähtökohtia

*nyt hän on matkalla omenanvihreän tasangon poikki / ja lapsi kuljeskelee rannoilla,
piirtää kiviin, / hiekkaan, ikävän äänet / löytää valaan luut ja kysyy, / enkä vastaa,
että meri saastuu, on vaikea löytää suuntaa, / sanon: iltapäivät ovat pitkiä, aurinko
sokaisee, / mutta onneksi meillä sentään vielä on puut, / ne varjostavat*
(Lehto 2011, 72.)

Silene Lehdon runossa luonto on sekä omenanvihreää tasankoa ja auringon paahteelta varjostavia puita että saastuvaa merta ja kuolleita valaita. Runo on tyypillinen esimerkki niistä monista 2000-luvun kuluessa ilmestyneistä runokokoelmista, joissa tavalla tai toisella kiinnitetään lukijan huomio luontoon ja ympäristöön. Viittaukset 2000-luvun ympäristökeskusteluun ja maapallomme tilaan ovat usein hienovireisiä, mutta toisaalta runoissa on myös aivan konkreettisia viittauksia esimerkiksi ilmastonmuutoksesta käytävään keskusteluun. Tässä nykyrunouden mielenkiintoisessa piirteessä on pro gradu -tutkimukseni lähtökohta. Tutkimuksessani haluan etsiä vastauksia siihen, miten nykyrunouden luontoon viittaaviin ilmaisuihin ja ympäristöaiheisiin oikein pitäisi suhtautua.

2000-lukua on kuvailtu ympäristön vuosituhanneksi ja ekokriittiseksi kaudeksi (Lahtinen & Lehtimäki 2008, 7). Kasvava kiinnostus ympäristöasioihin ja nykyihmisen luontosuhteen kriittinen tarkastelu näkyy monilla tavoin myös suomalaisessa nykyrunoudessa. Nykyrunoudessa katsotaan ikkunasta, miten ilmasto muuttuu, suojaudutaan sukupuuttoon kuolevilta lepakoilta, huolestutaan päästörajoituksista ja lentojen hinnoista, valmistetaan viiriäisiä ruoaksi, hoivataan lintuja kuin lapsia ja nauretaan muovipussien rajuilmassa. Luontoon ja ympäristöön liittyviä aiheita, kysymyksiä ja teemoja lähestytään runoissa tavalla, joka poikkeaa suomalaisen luonnonrunouden traditiosta ja jättää siksi lukijansa ihmettyksen, hämmästyksen, ihastuksen kuin jopa kauhistuksen valtaan.

Tutkimukseni on inspiroitunut myös siitä keskustelusta, jota nykyrunouden yhteiskunnallisuudesta blogeissa, kirjallisuuslehdissä ja verkon keskustelupalstoilla käydään. Virpi Alasen ja Miia Toivion (2012) mukaan on vaikea tehdä tarkkoja rajauksia yhteiskunnallisen runouden määritelmäksi. Yhteiskunnallisiksi tulkittavat ominaisuudet erottuvat runosta moninaisina ja monenvahvaisina, sillä runous voi

lähestyä yhteiskunnallisia aiheita suoraan tai epäsuorasti. Yhteiskunnallista epäkohtaa voidaan runoudessa valottaa yhtä aikaa monelta eri suunnalta, ja siten runouden yhteiskunnallisuus on usein myös tulkinnanvaraista, lukijastaan riippuvaa. Yhtä hyvin voidaan kysyä, miten ylipäättään voisi olla olemassa ei-yhteiskunnallista kirjallisuutta: kaikki kirjallisuushan kirjoitetaan jonkin yhteiskunnan sisällä. Tavallisesti yhteiskunnallisella kirjallisuudella tarkoitetaan kuitenkin jotain tarkempaa: kirjallisuutta, joka havainnoi, representoi ja arvottaa vallitsevia olosuhteita. (Alanen & Toivio 2012, 7.) Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on pohtia myös sitä, miten ympäristöaiheinen nykyrunous voidaan hahmottaa yhteiskunnalliseksi runoudeksi eli miten nykyrunot havainnoivat ympäristöongelmia ja ottavat niihin kantaa.

Koska olen kiinnostunut runojen luontoon viittaavista ilmauksista ja ympäristöaiheista, tutkimukseni tärkein viitekehys on ekokriittinen teoria. Ekokriittinen tutkimus keskittyy kirjallisuuden ympäristöllisiin merkityksiin. Alusta alkaen se on yhdistellyt metodologisesti ja teoreettisesti hyvin erilaisia lähestymistapoja. Määritelmiä ekokriittistä ja sen tutkimuskohteista on siis hyvin monenlaisia. Yhteistä erilaisille ekokriittisille tutkimussuunnille on kuitenkin se, että ekokriittikki lähestyy kaunokirjallisia teoksia luontokeskeisestä näkökulmasta. Kyse on siitä, mitä merkityksiä annamme luonnolle ja miten annetut merkitykset vaikuttavat siihen, kuinka kohtelemme luontoa. (Lahtinen & Lehtimäki 2008, 7–8, 14, 22.)

Ekokriittikin klassisin määritelmä löytyy Toni Lahtisen ja Markku Lehtimäen (2008, 14) mukaan amerikkalaisen Cheryl Glotfeltyn (1996) artikkelista ”Introduction: Literary studies in an age of environmental crisis”. Glotfelty määrittelee ekokriittikin kirjallisuuden ja fyysisen ympäristön välisen suhteen tutkimiseksi. Hänen mukaansa teoriasuuntauksen nimestä käydään edelleen neuvottelua, joten ekokriittikille rinnakkaisia termejä ovat muun muassa *ecopoetics*, *environmental literary criticism* sekä *green cultural studies*. Huolimatta siitä, millä nimellä ympäristötietoista kirjallisuudentutkimusta haluaa kutsua, useimmat ekokriittiset tutkimukset ovat saaneet motivaationsa samasta asiasta: siitä tietoisuudesta, että olemme tulleet aikaan, jossa ympäristön sietokyky on ylittynyt, aikaan, jolloin ihmisen toiminnan seuraukset ovat vahingoittaneet planeettamme perimmäisiä toimintasysteemejä. (Glotfelty 1996, xviii–xix, xx.)

Glotfeltyn mukaan suurin osa tämänhetkisistä ympäristöongelmista on ihmisten itsensä aiheuttamia. Hän painottaakin kirjallisuustieteilijöiden tehtävää ymmärryksen lisääjinä. Kirjallisuustieteilijöiden erikoisosaaminen on arvojen, merkitysten, traditioiden, näkökulmien ja kielen tutkimisessa. Glotfeltyn mukaan juuri näillä alueilla voidaan merkittävästi vaikuttaa ympäristöajatteluun, ja siten myös ympäristökriisiin. Tietoisuuden lisääminen on Glotfelthyn mielestä ekokritiikin tärkein päämäärä. (Glotfelty 1996, xxi–xxii, xxiv.)

Kirjallisuudesta, luonnosta ja ekokritiikistä runsaasti kirjoittanut tutkija Richard Kerridge on puolestaan korostanut sitä, kuinka ekokritiikin lähtökohta, maailmanlaajuinen ympäristökriisi, on myös kulttuurinen ja representaatiota koskeva kriisi. Kerridgen määritelmän mukaan ekokritiikin tehtävä on jäljittää ympäristöllisiä ideoita ja representaatioita erilaisissa kulttuurisissa tiloissa, kuten kirjallisuudessa, ja arvioida tekstien ja ideoiden hyödyllisyyttä ympäristöllisten kriisien suhteen. (Lahtinen & Lehtimäki 2008, 15.)

Ekokriittinen kulttuurintutkija Greg Garrard asettuu tietyssä mielessä Kerridgeä vastaan, sillä Garrardin mielestä ekokritiikot eivät suoranaisesti ole päteviä osallistumaan ekologisiin keskusteluihin. Teoksessaan *Ecocriticism* (2004) Garrard määrittää ekokritiikin kirjalliseksi ja kulttuuriseksi analyysiksi, joka kohdistuu retoristen strategioiden, pastoraalisen ja apokalyptisen kuvaston sekä kirjallisten alluusioiden tutkimiseen. Laajimmin määriteltynä ekokritiikkiä voi Garrardin mielestä kuvata ihmisen ja ei-inhimillisten välisen suhteen tutkimisena. Hänen mukaansa ekokritiikoiden tulisi kuitenkin ravistella tieteidenvälisiä rajoja ja kehittää parhaansa mukaan 'ekologista lukutaitoa' (*ecological literacy*). (Garrard 2004, 3–5.) Lahtisen ja Lehtimäen mielestä ekologista lukutaitoa on mahdollista kehittää medialukutaidon tavoin. Ekologisen lukutaidon opetuksessa kiinnitetään huomiota luonnon kuvauksiin ja luonnolle annettuihin merkityksiin erilaisissa teksteissä ja muissa kulttuurin tuotteissa. (Lahtinen & Lehtimäki 2008, 15.)

Karoliina Lummaan mukaan lähtökohtana ekokriittisessä tutkimuksessa voidaan pitää materiaalisen maailman ja sitä koskevien kulttuuristen esitysten suhdetta. Ekokriittinen ongelmanasettelu liittyy Lummaan tulkinnan mukaan siihen, millaisin tavoin luontoa kirjallisuudessa kuvataan ja millaisia luontokäsityksiä nämä kuvaukset ilmentävät ja tuottavat. Usein kysymyksenasetteluja laajennetaan myös sen pohtimiseen, mitä seurauksia luontokuvauksilla ja -esityksillä luonnon kannalta

on. Keskeinen ekokriittinen ongelma on Lummaan mukaan myös inhimillisen kielen ja ei-inhimillisen maailman välinen epäsuhta: luontoa koskevat esitykset ovat aina väistämättä luontoa koskevien käsitystemme esityksiä. (Lummaa 2010, 23.)

Vaikka ekokriittikki on suhteellisen nuori kirjallisuudentutkimuksen suuntaus, on sillä jo varsin vakiintunut asema myös Suomessa. Ensimmäinen suomenkielinen artikkelikokoelma *Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus* ilmestyi vuonna 2008 Toni Lahtisen ja Markku Lehtimäen toimittamana. Vuotta myöhemmin samaisten tutkijoiden toimittamana ilmestyi esseekokoelma *Takaisin luontoon. Ekokriittisiä esseitä kirjallisuudesta*. Vuonna 2011 puolestaan julkaistiin suomalaisten lasten- ja nuortenkirjallisuuden luontokuvauksia tarkasteleva kokoelma *Tapion tarhoista turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa*, jonka ovat toimittaneet Maria Laakso, Toni Lahtinen ja Päivi Heikkilä-Halttunen.

Suomessa on viime vuosina ilmestynyt myös ekokriittistä runoudentutkimusta. Karoliina Lummaa (2010) tarkastelee väitöskirjassaan *Poliittinen siivekäs* lintujen konkretisoitumista 1970-luvun suomalaisessa ympäristörunoudessa. Tero Tähtinen (2012) on puolestaan kirjoittanut suomalaisen luontorunouden politisoitumisesta ja työstää parhaillaan artikkeliväitöskirjaa aiheesta.

Jotakin ekokriittisten kysymyksenasettelujen kiinnostavuudesta ja ajankohtaisuudesta kertonee sekin, että pelkästään Turun yliopiston kotimaisen kirjallisuuden oppiaineessa on 2000-luvun aikana valmistunut kohtalaisen paljon ekokriittistä tutkimusotetta hyödyntäviä (tai sivuavia) pro gradu -töitä. Jaakko Mikkola (2012) pohtii työssään *Kivet, orfeussoittimet* eettisen puheen mahdollisuutta Harri Nordellin teoksissa *Tomunhäikäisyvalo* ja *Valkoinen kirja*. Katja Keto (2009) puolestaan tarkastelee eläimen ja ihmisen suhdetta Sirkka Turkan runoudessa tutkielmassaan ”*Sormet ja tassujen sormet*”. Niina Suna (2009) lähestyy Yrjö Kokon saturomania *Pessi ja Illusia* ekokriittisestä näkökulmasta, ja myös Taina Nyman (2008) on tutkinut ihmisen luontosuhdetta ja luonnosta puhumisen retoriikkaa Kokon romaaneissa. Jukka Naaranlahti (2007) puolestaan tarkastelee pro gradussaan luontosuhteen ideologioita Juhani Ahon teoksessa *Lohilastuja ja kalakaskuja*.

Ekokriittinen lukutapa on huomioitu myös nykyrunoudesta kirjoitetuissa kritiikeissä, joita ilmestyy runsaasti niin sanomalehdissä, kirjallisuuslehdissä kuin

verkossakin.¹ Tutkimuksessa nykyrunoutta ei kuitenkaan tästä näkökulmasta ole juurikaan lähestytty (ks. kuitenkin Lummaa 2013).

Nykyrunouden saama palstatila eri foorumeilla heijastelee lyriikan nousua lajina. 1990–2000-luvulla lyriikan merkitys ja näkyvyys on kasvanut huimasti ja runoihin törmää niin kaupungilla, kapakoissa kuin kirjastoissakin (ks. lisää Joensuu & Salmenniemi 2011, 7; Santanen & Susiluoto 2006, 9–17; Manninen & Pääjärvi 2011, 7–11). Lyriikan vahva asema suomalaisessa nykykulttuurissa voi hyvinkin liittyä siihen, että runouden keinoin tuntuu olevan mahdollista sanoa yhteiskuntaa koskevia asioita uudella tavalla (vrt. Alanen & Toivio 2012, 11).

Se, ottaako runous kantaa esimerkiksi ympäristökysymyksiin, jää kuitenkin lopulta lukijan ratkaistavaksi. Kuten Karoliina Lummaa (2008b, 51, 57) kirjoittaa, kontekstuaalisuuteen ja ideologisuuteen perustuvat tulkintakäsitykset tekevät ekokriittistä lukijan merkitystä korostavan suuntauksen. Lummaan kanssa olen samaa mieltä siitä, että ekokritiikin ”ympäristökeskeinen eetos” vaikuttaa väistämättä siihen, millaisia merkityksiä monimerkitykselliset runot tulkinnassa saavat. Mielestäni ekokriittisen kirjallisuudentutkimuksen ydin on kuitenkin juuri tässä: ympäristökysymyksiin keskittyvällä otteellaan tutkimus herättelee lukijoita ympäristötietoisempaan lukemisen tapaan.

1.2. Tutkimusongelma ja tutkimusaineisto

Pro graduni tutkimusongelmaksi muodostuu siis kysymys siitä, miten nykyrunous ottaa osaa 2000-luvulla yhä ajankohtaisempaan keskusteluun ympäristömme tilasta. Tarkastelen tutkimuskysymystäni erityisesti sen avulla, mikä on runon puhujan tai runosta hahmottuvan subjektin suhde ja asenne luontoon ja ympäristöön. Vaikka kirjallisuuden luontokuvaukset ja luontosuhteen kuvaukset ovat saaneet osakseen runsaasti huomiota viime vuosina, ei näitä kysymyksiä juuri ole pohdittu suomalaisen nykyrunouden kontekstissa. Tämä lisää tutkimuskysymykseni merkittävyyttä ja kiinnostavuutta.

¹ Luontokuvastoon ja ympäristöteemoihin ovat viitanneet muun muassa Siru Kainulainen (29.4.2012, 18.7.2012), Mervi Kantokorpi (17.8.2004, 17.7.2011), Jani Saxell (3.5.2012, 4.6.2012) ja Tero Tähtinen (3.9.2011, 18.4.2012).

Tutkimuksessani tarkastelen sitä, *mikä tekee* nykyrunoudesta ympäristötietoisien ja *miten* nykyrunous osallistuu ympäristökeskusteluun 2000-luvulla. Tutkimusmetodinani toimii yksityiskohtainen tekstianalyysi. Ekokritiikkiä on usein kritisoitu puutteellisista metodeista (ks. esim. Lahtinen & Lehtimäki 2008). Lummaan (2008b, 64) mukaan yksityiskohtainen tekstianalyysi soveltuu kuitenkin myös tekstien luontoa koskevien ajatusten ja ympäristökäsitysten tutkimiseen. Kuten olen edellä tuonut esiin, Lummaan näkemys on, että ekokriittisyys liittyy ennen kaikkea siihen, millaisia merkityksiä analysoidun tekstin piirteille annetaan ja miten analysoitua tekstiä kokonaisuudessaan tulkitaan. Tämä on myös oman tutkimukseni metodinen lähtökohta.

Lummaan mukaan ympäristötietoisien runosta tekee paitsi ihmisen luontosuhdetta ja kieltä problematisoiva tai ekologiseen ajatteluun liittyvä aihe, myös erilaiset muodolliset ja rakenteelliset ratkaisut kuten kuvallisten, äänteellisten tai typografisten elementtien rytmitykset. (Lummaa 2010, 66–67.) Oman näkemykseni mukaan runon ympäristötietoisuus liittyy olennaisesti myös runon puhujaan ja puhe-tilanteeseen. Tämän vuoksi keskityn analyysissäni erityisesti myös runon puhujan ilmaisutapojen tarkasteluun.

Olen jäsentänyt tutkimukseni kolmeen käsittelylukuun, joista ensimmäisessä (luku 2) keskityn analysoimaan erityisesti sitä, miten nykyrunoudessa problematisoidaan nykyihmisen luontosuhdetta. Luvussa 3 pohdin sitä, mikä merkitys nykyrunouden moninaisilla lapsihahmolla ympäristöhuolen esittämisen kannalta on. Luvussa 4 tarkastelen ensin nykyrunouden esittämiä tuhonkuvia ja runojen apokalyptisia piirteitä, jonka jälkeen esitän näkemykseni siitä, millaisia ratkaisuja aineistoni runot ympäristökeskusteluun liittyvään problematiikkaan tarjoavat.

Tutkimuskohteenani on joukko runoja seuraavista kokoelmista: Jenni Haukio, *Siellä minne kuuluisi vihreää ja maata* (2003/2012), Kristiina Lähde, *Bunsenliekki* (2004), Olli Heikkonen, *Jäätikön ääri* (2007), Johanna Venho, *Tässä on valo* (2009), Silene Lehto, *Hän lähti valaiden matkaan* (2011), Sirpa Kyyrönen, *Lempeät tukaanit* (2012), Satu Manninen, *Pikseliaurinko* (2012) ja Kristiina Wallin, *Kaikki metrit ja*

puut (2012).² Tarkoitukseni ei siis ole käsitellä teoksia kokonaisuudessaan, vaan kustakin kokoelmasta olen poiminut analysoitavaksi tutkimuskysymykseni kannalta mielenkiintoisia ja hedelmällisiä runoja. Runot on valikoitu niin, että ne ovat mahdollisimman edustavia tutkimuskysymykseni kannalta. Kaikissa tutkimuskohteenani olevissa teoksissa ei siis välttämättä käsitellä luontoon ja ympäristöön liittyviä aiheita yhtä kattavasti.

Tutkimusaineistokseni olen valinnut runoja sellaisista teoksista, jotka kirjoittaneet runoilijat ovat debytoineet 2000-luvulla tai joiden tuotanto on pääosin julkaistu 2000-luvun aikana. Tämä ajallinen rajausta noudattelee sitä linjaa, jolla arkipuheessakin viitataan nykykulttuuriin ja nykyrunouteen. Koska kotimaisilla nykyrunoilijoilla on tällä hetkellä hyvin monenlaisia tyylejä ja tapoja kirjoittaa, on nykyrunoutta hyvin vaikea määritellä tyhjentyvästi (Pääjärvi 2011, 13). Yhtenä 2000-luvun runoudelle leimallisena piirteenä voi kuitenkin pitää keskeislyyrisestä puhujasta irtoamista (Joensuu & Salmenniemi 2011, 8). Tämä piirre toimii väljästi soveltaen myös omaa aineistoani yhdistävänä tekijänä: monissa tutkimissani runoissa kysymykset runon puhujasta ja tämän ulospäinsuuntautumisesta sekä eri toimijoiden suhteista nousevat keskeisiksi ekokriittisen tulkinnan kannalta.

Nykyrunouden kenttä on sisällöllisesti levinnyt uusiin suuntiin, ja käsitykset siitä, mitä runouden on sallittua tai mahdollista käsitellä, ovat muuttuneet. Myös nykyrunouden poliittisuudesta ja epäpoliittisuudesta on käyty keskustelua viime vuosina. Juri Joensuun ja Harry Salmenniemen (2011, 8, 11) mukaan suomalaisesta nykyrunoudesta löytyy paitsi epäsuoraa myös suoraa ideologisuutta ja poliittisuutta. Näin ollen ympäristönäkökulman ulottaminen myös nykyrunouden tarkasteluun on mielestäni relevanttia.

Aineistoni rajauksessa olen hyödyntänyt myös Karoliina Lummaan määritelmää ympäristörunoudesta. Lummaan (2010, 63) mukaan ympäristöpoliittisista keskusteluista aiheita ja ilmaisuja lainaava, luonnon ja ei-inhimillisen puolesta kantaottava, eläimen oikeuksia ja toimijuutta esiin tuova sekä kielellisesti ja rakenteellisesti moninainen luontoaiheinen runous on jäänyt kirjallisuushistorioissa

² Lähteen tuotannon teemoista on lyhyt johdanto teoksessa Santanen ja Susiluoto, *Uusi ääni* (2006). Heikkosen ja Venhon runoutta esitellään monipuolisesti teoksessa Kainulainen ja Krappe, *Suomalaisia nykyrunoilijoita* (2008). Kyyrösen, Mannisen ja Wallinin tuotannosta ja tyylistä voi puolestaan lukea lisää teoksesta Manninen ja Pääjärvi, *Suomalaisia nykyrunoilijoita 2* (2011). Lehdon ja Haukion tuotantoa ei toistaiseksi ole esitelty tietokirjoissa, mutta heidän teostensa aiheisiin pääsee kiinni esimerkiksi kustantajien verkkosivuilla olevien lyhyiden esittelyjen kautta (ks. <http://www.savukeidas.com/jennihaukio> ja <http://www.wsoy.fi/kirjailijat/-/author/name/LehtoSilene>).

huomiotta. Tällaista runoutta kuvaamaan Lummaa hahmottelee tutkimuksessaan ympäristörunouden käsitettä, sillä ympäristötietoinen ja ihmisen eläinsuhdetta pohtiva runous sopii niin ilmaisukeinoiltaan kuin aiheiltaan ja tematiikaltaan huonosti luonnonrunoutta koskeviin määritelmiin. Ympäristötietoista luontorunoutta on Lummaan mukaan tarkasteltava omana tyyppinä tai mahdollisesti lajinaan siksi, että se edustaa uudenlaista tapaa kuvitella ja kuvata luontoa ja ei-inhimillisiä.

Lummaan (2010, 16–17) määrittelemä ympäristörunous on siis lähtökohtaisesti sisällöltään ihmisen toimintaa (ja myös luonnon esittämistä) kohtaan kriittisempää kuin niin kutsuttu luontorunous, jossa luonnolle annetut merkitykset vaihtelevat. Ympäristörunoudessa ihmisiä ja ei-inhimillisiä olentoja sekä erilaisia ympäristöjä ja ympäristöongelmia kuvataan tavalla, joka problematisoi luonnon ja kulttuurin selkeää erottelua. Ympäristörunous käsittelee myös ihmisen luontosuhdetta, luontoa koskevia käsityksiä ja luonnon esittämistä. Keskeistä on ihmisten, ei-inhimillisten olentojen ja ympäristön suhde sekä näistä suhteista rakentuva toimijuus. Ympäristörunoudessa kuvataan kaikkia sellaisia paikkoja, joissa ihmiset ja ei-inhimilliset olennot ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. (Lummaa 2010, 17–18, 78–79.)

Lummaa (2010, 76) on kuitenkin huomauttanut, että luontorunouden lajeja käsittelevässä ekokriittisessä runoutentutkimuksessa ei juurikaan ole keskusteltu tulkinnan merkityksestä. Tosiasiaan on, että erilaiset lajipiirteet nousevat esiin vasta runojen tulkinnassa, ja siten piirteiden toteutumuksesta jostakin tietyssä runossa voidaan olla montaa mieltä. Itse pyrin ottamaan lukijan ja tulkinnan vaikutukset huomioon erityisesti pohtiessani sitä, kuinka suoraan jonkin runon tai runossa olevan piirteen voi tulkita viittaavaan ympäristöstä käytävään yhteiskunnalliseen keskusteluun. Varsinaisten lajimääritelmien, niiden erojen ja yhtäläisyyksien pohtiminen ei kuitenkaan kuulu tämän tutkimuksen ongelmakentälle.

1.3. Keskeiset käsitteet

Työni kannalta keskeisiä käsitteitä ovat ennen kaikkea *luonto* ja *ympäristö*. Luonto on käsitteenä problemaattinen, sillä sanalle annetaan tilanteesta riippuen varsin erilaisia merkityksiä. Luonnolla voidaan tarkoittaa 1) jonkin asian perimmäistä laatua

tai luonnetta, 2) luontaista voimaa, joka ohjaa esimerkiksi ihmistä tai 3) materiaalista maailmaa, jonka osaksi myös ihminen voidaan lukea. (Lahtinen & Lehtimäki 2008, 8.) Luonto ja ympäristö eivät myöskään yksiselitteisesti tarkoita samaa. Yrjö Haila ja Ville Lähde (2003, 13–14) ovat määritelleet käsitteiden eroa seuraavasti: ympäristö on ihmisen elinehtoja määräävien konkreettisten tekijöiden muodostama kokonaisuus, kun taas luonto ei sijoitu tietyn keskipisteen ympärille vaan on kaikkialla läsnä.

Lummaan (2010, 79) mukaan Hailan ja Lähden määritelmässä luonnon ja ympäristön merkitysero liittyy siihen, millaisessa suhteessa toisaalta luonto ja toisaalta ympäristö ovat ihmiseen. Ympäristö rakentuu tietyn keskipisteen, ihmisen, ympärille. Tässä ei Lummaan mukaan kuitenkaan ole kyse antroposentrismistä, sillä keskipisteenä oleminen ei tarkoita ensisijaisuutta tai tärkeimpänä olemista. Keskipiste viittaa pikemminkin perspektiiviin, josta käsin maailma hahmottuu.

Omassa analyysissäni käytän käsitettä luonto, kun haluan korostaa esimerkiksi runon puhujan tuntemuksia luonnosta ja itsestään osana sitä. Ympäristöön viittaa puolestaan silloin, kun haluan tuoda esiin esimerkiksi runon puhujan pelkoa hänen ympärillään muuttuvasta ekosysteemistä ja voimattomuudesta sen edessä. Ympäristö-käsitteen käyttöön liittyy siis keskipisteen ympärille rakentuminen myös omassa analyysissäni. Aineistoni runoissa niiden puhujat ja subjektit nousevat keskeisiksi ekokriittisen tulkinnan kannalta, joten hahmotan tämän keskipisteen runoissa nimenomaan ihmisen kautta.

Koska olen kiinnostunut siitä, miten nykyrunous osallistuu ympäristökeskusteluun, näen runojen luonnon ja ympäristön rinnasteisena tosielämän luonnolle ja ympäristölle. Kieltäydyn tulkitsemasta nykyrunouden luontokuvastoa vain symbolisena kuvastona ja etsin keinoja tulkita sitä sellaisenaan, konkreettisesti materiaaliseen todellisuuteemme viittaavana. Näkemykseni mukaan runoudessa kuvatulla luonnolla voidaan siis tarkoittaa konkreettisesti ympärillämme olevaa luontotodellisuutta. Konkreettisuudella tarkoitan tässä Karoliina Lummaan määritelmään nojautuen sitä, miten jokin runon ilmaus voidaan tulkita kirjaimellisesti ja siten viittauskohteidensa mukaisesti (Lummaa 2010, 12–13; ks. Elovaara 1992, 140–141, 147).

Lummaan (2010, 12–13) mukaan konkreettisuudesta on suomalaisessa runoutentutkimuksessa puhuttu useassa eri merkityksessä. Yleisesti konkretismilla

tarkoitetaan poetiikkaa, jossa viesti rakentuu runotekstin ilmiästä kirjainmerkkeineen ja typografisine asetteluneen. Sakari Katajamäki, Auli Viikari ja Anna Hollsten puolestaan viittaavat konkreettisuudella sanojen esineellisyyteen. Tällaisissa konkreettisuuden määritelmässä on Lummaan mukaan kyse Roman Jakobsonin termin kielen metalingvistisestä tai poeettisesta funktiosta.

Toinen tapa määritellä konkreettisuutta lähtee ilmaisun yhteydestä viittauskohteeseensa (vrt. Jakobson: kielen referentiaalinen funktio). Lummaa määrittelee konkreettisuuden nimenomaan tällä tavoin. Hän nojaa määritelmässään Maija Larmolan ja Raili Elovaaran näkemyksiin, joiden mukaan konkreettisuudessa on kyse siitä, että jokin runon ilmaus viittaa fyysiseen olioön tai esineeseen. Konkreettisuus liittyy siis symbolin kirjaimellisen tulkinnan mahdollisuuteen eli ilmausten tulkitsemiseen viittauskohteidensa mukaisesti. (Lummaa 2010, 12–13.) Yksinkertaisimmillaan konkreettisuudessa on siis kyse siitä, että runon kielelliset ja kuvalliset elementit viittaavat todellisiin esimerkiksi luonnossa esiintyviin eliöihin ja olioihin. Tällaisen näkemyksen mukaan runossa kuvattu lintu voi tarkoittaa yksinkertaisesti lintua.

Konkreettisuuden määrittelyssä on Lummaan mukaan tärkeä luopua essentialismista eli ajatuksesta, jonka mukaan luonnolla – Lummaan tapauksessa linnuilla – olisi tietynlainen, runouden tai muiden kielenkäytön tapojen avulla esitettävä todellinen olemus. Vaikka konkreettisuudessa on kyse luonnon itsetarkoituksellisesta kuvaamisesta, tulisi meidän Lummaan mukaan olla kriittisiä tämän itsetarkoituksellisuuden suhteen. Runojen kuvaukset esimerkiksi linnuista eivät koskaan voi irrottautua kaikista eläimiin liittyvistä käsityksistä ja diskursseista. (Lummaa 2010, 112.)

Konkreettisuuden käsitteen avulla tutkin siis runojen yhteyttä todelliseen luontoon ja ympäristöön. Varsinaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun niitä liittäessäni käytän apunani George Myersonin ja Yvonne Rydinin teoreettista jäsenystä ympäristökeskustelusta. Myerson ja Rydin puhuvat ympäristöverkosta (*environet*), jolla he tarkoittavat kaikkien ympäristöstä esitettyjen kannanottojen verkostoa. Tähän verkostoon kuuluvat niin tieteelliset tekstit, uutiset, popularisoitu tieto, mielipiteenilmaisut kuin taidekin. Ympäristösanoilla (*environment words*) Myerson ja Rydin puolestaan tarkoittavat sellaisia sanoja, jotka nimeävät ympäristökeskustelun kannalta keskeisiä asioita tai aiheita. (Myerson & Rydin 1996).

Koska tarkastelen tutkimuskysymystäni erityisesti aineistoni runojen puhujia analysoimalla, on kysymys runon puhujasta ja puhetilanteista oleellinen tutkimukseni metodologisen kontekstin kannalta. Puhetilanteiden analysoinnin apuna käytän tutkimuksessani draamallisen monologin käsitettä. Draamallinen monologi edustaa lajia, jota pidetään viktoriaanisen aikakauden merkittävimpana poeettisena innovaationa. Monet viktoriaanisen draamallisen monologin lajipiirteet ovat myös myöhempien monologimuotoisten roolirunojen tärkeimpiä lajipiirteitä. (Seutu 2009, 30–31.)

Silene Lehto on omassa kotimaisen kirjallisuuden pro gradu -tutkimuksessaan hyödyntänyt draamallisen monologin käsitettä Helena Sinervon runoutta analysoidessaan. Lehto näkee draamallisen monologin hyvin moninaisena ja muuntautumiskykyisenä lajina. Hän tulkitsee draamallisen monologin tyypillisimmiksi piirteiksi fiktiivisen puhujan, joka ei ole runoilija, kuulijan sekä tietyn hetken tai tilanteen jossa puhetilanne tapahtuu. (Lehto 2005, 11.) Robert Langbaumin (1957, 190–191) mukaan draamallisessa monologissa puolestaan keskeistä on puhujan ulospäinsuuntautuneisuus.

Merkittävä syy draamallisen monologin määrittelyn vaikeuteen ja tutkimuskentän heterogeenisyyteen on sen hybridiluonne. Draamallinen monologi yhdistelee runouden, draaman ja proosan konventioita (Seutu 2009, 37). Katja Seutu on pohtinut monologimuotoisen roolirunon käsitettä ja sen eroa draamalliseen monologiin. Seudun mukaan laajasti ymmärrettynä spesifin draamallisen monologin lajin ja monologimuotoisen toisen ilmaisun raja on häilyvä. Seutu näkee runon rakenteen hierarkkisuu den monologimuotoisen roolirunon lajiominaisuutena ja erottaa toisistaan kaksi tekstuaalista tasoa. Puhujatasoksi Seutu kutsuu runon eksplisiittisesti havaittavissa olevaa tasoa, joka on alisteinen hierarkkisesti ylemmälle tasolle, runon retoriselle tasolle. Lukija huomaa tasojen hierarkian usein silloin, kun runon puhujan itsestään tai tilanteestaan ilmaisevat asiat näyttäytyvät jollakin tavalla ambivalentissa valossa runon tai runoteoksen kokonaisuudessa. (Seutu 2009, 38, 41.)

Glennis Byron (2003) näkee draamallisen monologin koko kansan lajina. Hänen mukaansa sitä käytetään yhä enemmän yhteiskunnallisen kritiikin välineenä. Tämä johtuu Byronin mukaan siitä, että draamallinen monologi on demokraattinen, kaikkien ymmärrettävissä oleva runouden muoto toisin kuin esimerkiksi kielirunous (Byron 2003, 132). Seutu huomauttaa, että näin laajasti ymmärrettynä spesifin

draamallisen monologin lajin ja monologimuotoisen toisen ilmaisun raja alkaa melko lailla hämärtyä. (Seutu 2009, 38.) Tämän vuoksi koen, että Seudun tekemä puhajuuden tasojen hierarkkinen jäsenitys on sovellettavissa myös draamallisen monologin puhajuuden analyysiin.

2. NYKYIHMISEN LUONTOSUHTEEN PROBLEMATIIKKAA

Länsimaisen historianfilosofian päällimmäisin ja vaikutusvaltaisin käsitys luonnosta perustuu Hailan ja Lähteen (2003, 19) mukaan erillisyyteen ja vastakohtaisuuteen. Tällöin luonto nähdään luonnon ja kulttuurin ulkopuolelle sijoittuvana välttämättömyytenä. Tähän käsitykseen kietoutuvat Kukku Melkkaan (2008, 141) mukaan olennaisesti myös luonnon haltuunottamisen, hyväksikäytön ja kontrolloinnin ideat. Melkas esittelee Raymond Williamsin ajattelua, jonka mukaan tietyt historialliset aatteet ja ideat ovat jatkuvasti tuottaneet uudelleen näkemystä siitä, miten luonto on kulttuurin vastakohta ja erillään inhimillisestä toiminnasta. Erityisenä länsimaisen ajattelun taakkana Williams pitää Melkkaan mukaan vastakohtille perustuvaa dualistista ajattelukehikkoa.

Melkkaan mukaan dualistisessa ajattelussa olennaista on rajanvetojen, eron tekemisen ja alistamisen jatkuva tarve. Näin rakentuu esimerkiksi järjen ja materian, maskuliinisuuden ja feminiinisuuden, kulttuurin ja luonnon vastakohta. Dualistinen ajattelutapa vaikuttaa siis kulttuurin syvätasolla: se ohjeistaa näkemystä siitä, kuka voi olla toimija ja kuka vastaavasti joutuu olemaan toiminnan kohteena. (Melkas 2008, 141–142.)

Eräänä ekokritiikin tavoitteena voidaan pitää tällaisten luontoa koskevien vahingollisten dualismien purkua. Seuraavissa alaluvuissa keskityn tarkastelemaan, miten nykyrunous ottaa kantaa luonto–kulttuuri-dualismiin. Luvussa 2.1. analysoin aineistoni runoja, joissa luonto ja kulttuuri törmäävät toisiinsa tavalla, jonka voi tulkita purkavan dualistista ajattelua. Luvussa 2.2. pohdin sitä, miten aineistoni runoissa kuvataan nykyihmisen vieraantumista luonnosta ja luvussa 2.2. tarkastelen, mitä seurauksia sillä, että runoissa luonto nähdään materiaalina ja hyötymisen kohteena, on ihmisen luontosuhteelle.

2.1. Luonnon ja kulttuurin yhteentörmäyksiä

Betoninkovia aamuja. Avaan ikkunan, luonto hulmahtaa.
Repäisen horisonttilangan, puut kaatuvat ryskyen,
linnut lehahtavat keittiön verhoihin. Otan jääkaapista
meret vuoret metsät. Avaan vakuumpakaton
luonnonsuojelualueen, syön lehtivihreän.

(Manninen, 2012, 19.)³

Satu Mannisen runossa teoksesta *Pikseliaurinko* runon minäpuhujana herää ”betoninkovaan aamuun”, jonne luonto ikkunan avautuessa hulmahtaa. Runon minäpuhujana ”repäisee horisonttilangan” ja ”puut kaatuvat ryskyen”. Horisonttilanka on ilmaisuna mielenkiintoinen: se liittyy sekä ikkunasta avautuvaan maisemaan että liikkeeseen, jolla runon puhujana avaa ikkunan ja mahdollisesti myös ikkunaverhot. Viittaako säe ihmisen mahdollisuuksiin tuhota kokonainen horisontti vain nopealla kädenliikkeellä esimerkiksi räjäyttämällä? Tätä tulkintaa tukisi runon puhujan ilmaisu puiden kaatumisesta ”ryskyen”, joka äänteellisesti jäljittelee räjähdyksestä kuuluvaa ääntä. Toisaalta seuraavan säkeen kuvaus verhoihin lehahtavista linnuista voisi viitata myös siihen, että verhot sivuun vedettäessä niihin kuvioidut puut poistuvat runon minän näkökentästä.⁴

Runossa luonto ja kulttuuri sekoittuvat toisiinsa jatkuvasti. Esimerkiksi säe ”linnut lehahtavat keittiön verhoihin” valottaa kiinnostavasti nykyihmisen luontosuhteen ristiriitaisuutta. Runon puhujana kokee puista lentoon nousevien lintujen ”lehahtavan”, mikä voisi viitata siihen, että liian lähelle pelmahtava luonto tuntuu hieman *liiankin* läheiseltä. Lintujen kuvat keittiön verhoissa ovat kuitenkin siedettäviä, jopa trendikäs sisustuksellinen valinta.

Myös säkeenylityksen sisältävä ”Otan jääkaapista / meret vuoret metsät” asettaa luonnon ja kulttuurin runossa rinnakkain. Säkeenylitys korostaa runon puhujan hämmennystä: ”Otan jääkaapista” jälkeinen pysähtyneisyys jatkuu rytmikkäänä tykityksenä ”meret vuoret metsät”. Varsin valtaisia luonnonmuodostelmia kuvatessaan ja ne keittiössä pyörivään arkielämään rinnastaessaan runo avaa kriittisen tulokulman ihmisen toimintaan: jääkaappikin kuluttaa sähköä ja vettä eli ”meristä, vuorista ja metsistä” saatavia luonnonvaroja.

Entistä kärkkäämmin luonnon ja kulttuurin sekoittuminen esitetään runon viimeisissä säkeissä, jotka nekin sisältävät säkeenylityksen. Toiseksi viimeisen säkeen loppu ”avaan vakuumpakatun” jatkuisi luontevasti esimerkiksi sanalla

³ Kirjallisuudentutkimuksessa lainaukset kohdeteksteistä on perinteisesti merkitty sisennyksellä. Koska haluan toisintaa kohdetekstini myös typografisesti mahdollisimman yhdenmukaisesti alkuperäistekstin kanssa, en käytä lainatessa sisennystä.

⁴ Jani Saxell (4.6.2012) on Mannisen teosta koskevassa arvostelussaan kirjoittanut siitä, miten runot ovat ”samaa aikaan realistisia, detaljikkaita ja outoja, surrealistisia sisäkkäisten kuvien metsikköjä”. Tällaisesta realistisen ja oudon sisäkkäisyydestä on nähdäkseni kyse myös oman analyysini kohteena olevassa runossa.

”jauhelihipaketin”, mutta runon minäpuhujaa vertaa tiivistetysti säilöttyä ruoka-ainesta ”luonnonsuojelualueeseen” ja popsii siitä huolimatta suihin ”lehtivihreän”.

Luonnon ja kulttuurin yllättävät sekoittumiset ja rinnakkainelo tuovat runoon kriittisen sävyn, jolla perimmäisesti halutaan tulkintani mukaan korostaa nykyihmisen vieraantumista luontoympäristöstä. Vieraantumisen teemaan ja sen moninaisuuteen Mannisen kokoelmassa on arvostelussaan kiinnittänyt huomiota myös Miikka Laihinen (1.7.2012). Laihisen tulkinnan mukaan ”runokokoelman ytimessä velloo henkinen aikalaiskriisi, jolle etsitään syytä ja selitystä esimerkiksi ihmisen ja ympäristön ongelmallisesta suhteesta”.

Luonto on runon puhujalle ”vakuumpakattua” ja ”suojeltua”, mutta myös elinehto kuten viittaus ravinteikkaaseen lehtivihreään osoittaa. Runo muistuttaa kriittisesti siitä, miten nykyihminen on kyllä valmis ottamaan luonnosta käyttöönsä kaiken itseään hyödyttävän, mutta raivaa samalla elintilaansa puita räjäyttäen betonineliöiksi, jonne luonnon liian läheinen läsnäolo ei kuulu. Tulkintaani tukee myös runon minäpuhujan puheen monotonisuus: rytmiltään napakat ja lyhyet lauseet luovat runoon kylmän toteavan ja siten jopa välinpitämättömän vaikutelman.

Mannisen runon toteavaa ja hieman etäiseksi jäävää tunnelmaa on pohtinut myös Laihinen (1.7.2012). Hänen mukaansa runojen paikoin irvokkaitakin asetelmia tuntuu kuorruttavan jonkin sortin ”tekstuaalinen teflon”. Tällä hän viittaa siihen, miten runo on veistetty sekä puheen että rytmin tasolla niin kliinisen etäiseksi, ettei tarttumapintaa tahdo löytyä. Laihisen tulkinnan mukaan tällainen ”lukuekonominen liukkaus” korostaa kokoelman vieraantumisen tematiikkaa.

Vaikka vieraantumisen teemaa siis lähestytään runossa hyvin monitasoisesti, onnistuu runo kuitenkin yhteentörmäyksillä leikitellessään osoittamaan, että luonto on erottamaton osa myös nykyihmisen arkea. Luonto on läsnä kaikkialla: jos ei muuten, niin luonnonvaroina, joita jääkaappi päivittäin kuluttaa. Näin ollen luonnosta ei pääse eroon edes betonineliöiden sisällä, vaikka näin ehkä voisi luontevasti kuvitella.

Luonnon ja kulttuurin dualismia purkava kuvaus liittyy myös siihen, miten runossa rinnastetaan toisiinsa pieniä ja valtavan suuria asioita: vakuumpakkauksia ja luonnonsuojelualueita, jääkaappeja ja meriä, vuoria sekä metsiä. Ikkunaakin avatessa kokonainen luonto hulmahtaa. Hulmahtaminen liittyy käsitykseni mukaan niin yllättäen alkavaan voimakkaaseen vesisateeseen, lumen tipahtamiseen kerrostalon

katolta kuin puita ravistelevan myrskyn ääneen: siis ilmiöihin, jotka osoittavat ihmisen mahdottomuuteen hallita ympäristöään kaiken kaikkiaan. Toisaalta hulmah-taminen voi viitata konkreettisesti myös luontoaiheisen verhon liikkeeseen.

Myös Olli Heikkosen runoudessa on samankaltaisia piirteitä kuin Mannisen runossa. Ihmisen ja ei-inhimillisen luonnon suhteen pohtiminen on Heikkosen lyriikassa keskeistä (Lummaa 2008a, 32). Luonnonkuvaus on tärkeällä sijalla myös Heikkosen kolmannessa kokoelmassa *Jäätikön ääri* (2007), josta seuraavaksi analysoimani runo on.

K-kaupan kupongit kahisevat lompakossa. Kannat kotiin eineksiä. Lämmität lanttulaatikkoa, kuorit porkkanaa. Lajittelet roskia yhä useampaan astiaan. Katselit ikkunasta, miten ilmasto muuttuu. Miten metsä muuttuu. Se vaatii päivä päivältä enemmän. Enemmän sieniveitsiä, taskulamppuja, avaimenperiä, hakaneuloja ja lapasia, heijastimia ja takinhelmoja, enemmän lego-palikoita ja Lassie-koiria, jotka eivät koskaan palaa takaisin.

Metsä muuttuu ja vaatii lopulta kaiken. Suo kurlaa, kumisaapas takertuu mutaan, villapipo oksanhankaan, verkkarit vilkkuvat mänty-rivin takana.

Öisin valmistaudut siihen. Pidät silmät auki. Annat käpyjen kop-sahdella silmäkulmista tyynyliinalle.
(Heikkonen, 2007, 37.)

Runossa viitataan sanatasolla moniin nykyihmiselle reaali maailmassa arkisiin asioihin: K-kaupan kuponkeihin, eineslanttulaatikkoon, sieniveitsiin ja lego-palikoihin. Runon puhujan kuvaama runossa toimiva ”sinä” lajittelee roskia ”yhä useampaan astiaan” ja ”katsoo ikkunasta, miten ilmasto muuttuu”. Jätteiden lajittelu ja ilmaston muuttuminen assosioituvat nykyihmisen arkea kuvaavassa diskurssissa voimakkaasti ilmastonmuutoksesta käytyyn keskusteluun. Ilmauksia voi mielestäni tulkita Myersonin ja Rydinin kuvaamina ympäristösanoina, jotka liittävät runon ympäristöstä käytävään keskusteluun. Säkeenlyityksen sisältävä ”lajittelet roskia yhä / useampaan astiaan” antaa *yhä*-sanalle mielenkiintoisen merkityksen. Rivin viimeisenä se painottuu ja tuntuu viittaavaan siihen, että runossa kuvattu sinä lajittelee yhä *edelleen* roskia. Näin ollen lauseen jatkuessa ”useampaan astiaan” nykytilanteen konteksti ikään kuin töksähtää mukaan runoon. Roskia ei lajitella vain yhä *edelleen* vaan yhä *enemmän* ja erilaisiin astioihin.

Toisin kuin Mannisen runo, herättää Heikkosen runo heti monia puhujuuteen liittyviä kysymyksiä. Heikkonen sekoittaa lyriikassaan poikkeuksellisen runsaasti

elollisia ja elottomia sekä inhimillisiä ja ei-inhimillisiä aineksia. Lummaan (2008a, 35–36) mukaan Heikkosen runoissa minän ja sinän suhde on usein hyvin arvoituksellinen. Tuo arvoituksellisuus tulee hyvin esiin myös edellä lainatussa runossa. Sen ensimmäisistä säkeistä käy ilmi, että runoon äänen tuottava puhuja tarkkailee runon sanatasolla esiintyvää sinää, joka lämmittää lanttulaatikkoa ja kuorii porkkanoita. Runon puhujan voi jo edellä analysoimani perusteella helposti tulkita kritisoivan nykyihmisen luontosuhdetta, mutta miten tuo kriittisyys runossa oikein rakentuu?

Ratkaisu runon puhetilanteen hahmottamiseen voisi löytyä johdannossa esittelemäni *draamallisen monologin* käsitteen avulla. Draamalliselle monologille tyypillinen puhujan ulospäinsuuntautuneisuus näkyy myös Heikkosen runossa, jossa runon puhuja suuntaa huomionsa toiseen henkilöhahmoon. Tämä käy ilmi erityisesti säkeistä 1–3. Kertovien osioiden ja sinää puhuttelevien säkeiden vaihtelu luo runoon selostavan tunnelman, ikään kuin runon puhuja ”tässä vain juttelisi jollekin toiselle”. Runon ensimmäisen ja toisen säkeistön ilmaisu ”Metsä muuttuu” on kaksi-merkityksisyydessään kiinnostava. Metsä muuttuu ilmastonmuutoksen vaikutuksesta, mutta muutosta kuvataan ironisesti myös sillä, mitä kaikkea ihminen tarvitsee selvitäkseen metsässä: sieniveitsiä, taskulamppuja, lapasia, heijastimia ja avaimenperiä. Runo osoittaa, että muutoksen aiheuttama lisämateriaalin tarve ei tosiasiassa liity itse metsäluonnon muutokseen vaan ihmisen luontosuhteen muutokseen: runossa luetellut tavarat liittyvät luonnon virkistyskäyttöön. Ihminen käyttää ja ottaa luonnon haltuunsa nimenomaan silloin, kun menee sinne nauttimaan. Tällainen tulkinta liittyy erityisesti kuvauksen konkreettisuuteen: runon kuvauksessa todellisuudessaakin toisiinsa liittyviä asioita yhdistetään. Sen sijaan metaforisessa tai symbolisessa ilmaisussa asioita rinnastettaisiin yllättävästi erilaisista maailmoista.

Runon toinen säkeistö alkaa sisennyksellä. Sisennyksestä aiheutuva tyhjä tila voisi viitata siihen että metsä muuttuu puhuja-äänien näkökulmasta nopeastikin. Viimeistään viittaus lego-palikoihin osoittaa, että runon puhuja-ääni kritisoi myös nykyihmisen tavaranhimoa ja välineurheilua, kulutusjuhlaa.

Mielenkiintoinen on runon toinen säkeistö, jossa metsä ”vaatii lopulta kaiken”. Tässä kohdassa kysymys siitä, kuka runossa saa itsenäisen toimijuuden tilaa kääntyy toisin päin: metsä imaisee ihmisen suohon. Tulkitsen kumisaappaan, villapipon ja verkkareiden ihmisen hahmoa rakentaviksi metonymioiksi.

Runon viimeinen säkeistö on monimerkityksisyydessään ja aiemmista säkeistöistä eroavaisuudessaan kiinnostava. Runon puhuja-ääni palaa siinä kuvaamaan runossa yksilöityä sinää, joka ”öisin valmistautuu siihen”. Herää kysymys, mihin? Jotakin pelottavaa on ilmiselvästi tulossa, sillä runon sinä ”pitää silmiään auki”, mitä voisi tulkita unettomuuden metaforana. Säe ”Annat käpyjen kop- / sahdella silmäkulmista tyynyliinalle” on erikoinen ja haastaa lukijaansa. Kopsahtelun vaikutelmaa voimistaa säkeenylitys, joka antaa tavulle *kop-* erityistä tilaa ja painokkuutta. Säe voisi melkeinpä jatkua onomatopoeettisena *kop kop kop*-ilotteluna. Toisaalta kopsahtelun rytmi voimistaa myös pelokkuuden vaikutelmaa: kopsahtelua muistuttava ääni voi syntyä myös kurkunpään nieleskelystä. Silmäkulmista kopsahtelu assosioituu kyönelehtimiseen, mutta nyt runon sinä itkeekin käpyjä. Tämä voisi viitata huoleen ihmisen toiminnasta saastuvasta metsästä, johon edellisissä säkeistöissä on viitattu.

Maija Jelkänen (19.12.2007) on Heikkosen kokoelmaa koskevassa kritiikissään tuonut esiin, että ”*Jäätikön äären* aiheet tai sen käyttämä kuvasto eivät varsinaisesti poikkea klassisen modernismin luontorunouden konventioista”. Kuitenkin tapa, jolla luontoon liittyvät ilmaisut kätkevät teoksen merkityksiä ja muodostavat sen rakenteita, on tuore. Jelkäsen mukaan ”metaforat ovat fyysisiä ja Heikkosen tapa kirjoittaa hyvin aistivoimainen”. Hän toteaa: ”Luonnon käsittely on herkkää, kuin kirjoittaja olisi jonkin pyhän äärellä, sisäistäneenä, kuin hän ymmärtäisi, että mitä tulee luontoomme, kyseessä ei ole enää ääretön jäätikkö vaan jäätikön ääri”.

Metsään liittyvä kuvasto on keskeistä myös Johanna Venhon runoon rakentuvassa nykyihmisen luontosuhteen kritiikissä:

Kauhun tasapaino, keinulauta, kuluta tarpeeksi
muttei liikaa, kiusaa puita sen verran että ne
hengittävät vielä. Juuresta alkaa jo kuolla,
mennyttä ei opeteta kouluissa enää, Valo oppii
innovoimaan visioita, kiikaroimaan huomisen
valkokankaaseen, siihen heijastetaan maa jota
ei ole. Ja metsä, jotain missä käveltiin ja
uudistuttiin! Käy putken läpi, rei’istä puhkuu
alppien ilmaa. Kapua tuliterin varustein
ylös puuhaparkin verkkoseinää, kohti ravintolaa
jossa lapset syövät muumipihvit. Hei keinuta,
liekuta, tuudita mua, unen kaapelikanava
säksättää, lyö sähköä aivoon, puree kurkiaisen poikki
ja meidän on niin autuas, autuas olla.

(Venho 2009, 16.)

Runon alku on rytmiltään hengästyttävä. Vaikutelma nopeatempoisuudesta syntyy ennen kaikkea runon ensimmäisen säkeen alkusointuisuudesta ja säkeenylityksistä. Tiheä rytmi voimistaa mielikuvaa hermostuneesta, jopa vihaisesta puhujasta.

Luonnonvarojen kuluttamista kuvaavat ilmaisut ”kauhun tasapaino” ja ”keinulauta” tuovat esiin sen, kuinka hienovaraisilla rajoilla nykyihminen liikkuu: kuluttaminen on aina jostain pois. Puiden kiusaaminen ”sen verran että ne hengittävät vielä” puolestaan assosioituu metsänhakkuisiin: tyhjäksi hakattu maa kasvaa kuitenkin harvakseltaan matalaa juurakkoa, eli metsä hengittää vaikka onkin tukahdutettu lähes loppuunsa. Toisaalta ”puiden hengittäminen” viittaa myös yhteyttämiseen, puiden hapentuotantoon: ihmisten kannattaa siis riistää luontoa sen verran kohtuullisesti, että se hengittää vielä, jotta ihminen saa siitä hyödyn, eli hapen, vielä irti.

Runon puukuvakielisyyden vertautuu kiinnostavasti myös nykyihmisen juurettömyyteen: kyse ei ole vain menneen unohtamisesta vaan siinä samalla myös menneen luontokunnioituksen unohtuksesta ja siten ehkä jopa ihmisyyden juurien kuolemista. Luonnon ja kulttuurin eroja kärjistäessään runo tuleekin itseasiassa osoittaneeksi ihmisen ja luonnon erottamattomuuteen.

Runon kriittinen sävy korostuu erityisesti runon neljännen säkeen lopulla, jossa runon puhuja toteaa, että ”Valo oppii innovoimaan visioita”. Ilmauksessa tiivistyy kaksi nykyajan työelämän trendiä ja toisiinsa rinnastettuna ne näyttävät tyhjinä täytesanoina, joilla ei ole konkreettista merkitystä. Varsinkin puhujan lausahdus ”Ja metsä, jotain missä käveltiin ja uudistuttiin!” on piikikäs kommentti nykyihmisen luontosuhteeseen ja luonnosta vieraantumiseen. Nykyihminen siirtyy luontoon, metsään, uudistumaan ja rauhoittumaan, kun kiireinen arki uhkaa muuttua liian hektiseksi. Metsästä ollaan valmiita hyötymään ja nauttimaan, mutta sen oikeuksia ei useinkaan oteta yhteiskunnallisessa päätöksenteossa huomioon. Kriittistä vaikutelmaa vahvistaa myös ilmauksen huudahduksenomaisuus, joka puhujan kiihtynyttä sävyä ilmaistessaan suuntautuu ulospäin kohti lukijaa ja kutsuu näin lukijan osaksi runon puhetilannetta. Luontosuhteen muutoksiin ja sen seurauksiin liittyvä problematiikka siirretään näin lukijan itsensä pohdittavaksi.

Venhon runossa luonto halutaan myös kokea keinotekoisesti. Ilmausta ”Käy putkien läpi, rei’istä puhkuu alppien ilmaa” voi mielestäni tulkita hiihtoputken kuvauksena. Hiihtoputkihan säilyy konkreettisesti kylmänä koneellisen puhaltimen avulla. Näin runon puhuja tuo esiin sen, miten nykyihminen on kehittänyt luonnon kohtaamiseen tapoja, jotka mahdollistavat luontokokemuksen silloin, kun se kiireisen, uutta innovoivan työelämän keskelle sopii. Myös ilmaisu ”tuliterät varusteet” korostaa entisestään välineurheilun kritiikkiä.

Runon loppu on monimerkityksisyydessään kiinnostava. Puhe kurkiäisestä voisi viitata aivokurkiäiseen: näin runo assosioituisi telkkarin tuijottamisen passiiviseksi tekevään vaikutukseen. Passiivisuudesta johtuva ymmärtämättömyys ympäristön tilasta puolestaan tekee olon ”niin autuaaksi olla”.

2.2. Luonnosta vieraantuneet kaupunkilaiset

Myös Silene Lehdon esikoiskokoelmassa *Hän lähti valaiden matkaan* on useita runoja, joissa ihmisten ja ei-inhimillisten maailmat törmäävät toisiinsa mielenkiintoisella tavalla. Tero Tähtinen on todennut, että Lehdolle ”luonto ei ole ekologisia suureita tai kategorisesti toiseutettua elämämuotoa vaan absurdeja sattumia, arvaamattomia kohtaamisia, yllättäviä käännteitä ja äkkijyrkkiä rinnastuksia” (Tähtinen 3.9.2011). Oman kokemukseni mukaan näiden kohtaamisten kuvaukseen yhdistyy usein myös ihmisen luontosuhteen kommentointia ironian ja huumorin keinoin kuten seuraavassa, kokoelman ensimmäisen osion avaavassa runossa ”Parvekelasit”.

PARVEKELASIT

1.
Kolme päivää sitten lakkautettiin lepakoiden kaikkuluotausjärjestelmä.
Nyt kymmenkunta nahkasiipistä riippuu meidän pihakoivussa kuin rivi nyrkkeilyhanskoja tai perhosten koteloita kymmenkertaisina suurennoksina.
Meillä on ollut tapana laittaa vauva päiväunille parvekkeelle, mutta nyt lepakot nuokkuvat siinä lähellä, yksi paljasti tänään hampaansa kun pikkupojat heittelivät sitä kävyillä. Siksi tarvitsisimme tämän pikalainan, herra pankinjohtaja, turvallisuussyistä, parvekelaseihin. Naapuri tosin väitti että ongelma ratkeaa pian itsestään, kohta lepakkoita ei enää ole, yö yöltä ne tömähcelevät lähemmäs sukupuu-
tornitalojen seiniin, sillankaiteisiin, ikkunoihin, joista aukeaa tuonpuoleinen metsä.
Kielsin naapuria mainitsemasta tästä ukolle mitään, kun vihdoinkin se suostuu, olen haaveillut parvekelaseista jo niin monta vuotta, kantanut kirjastosta kotiin sisustuslehtiä, sinne voi laittaa vaikka sohvan, sellaista kukkakuosista olin ajatellut, siinä istuessa tulee sitten syksylläkin ihan kesä mieleen.
(Lehto 2011, 9)

Lehdon runossa kohtaaminen luonnon, tarkemmin sanottuna lepakoiden, kanssa herättää runon minässä säikähdystä ja pelkoakin. Lepakot roikkuvat parvekkeella, jonne vauva on ollut tapana laittaa päiväunille ja ”paljastavat hampaansa”. Juuri runon herättämä mielikuva hampaiden paljastamisesta luo vaikutelman siitä, että runon minä kokee parvekkeella riippuvat lepakot uhkaavina.

Runossa on useita eri toimijoita, jotka käyttäytyvät joko enemmän tai vähemmän aktiivisesti. Sekä lepakot, pikkupojat, runon minä ja naapuri toimivat runossa jollakin tavalla. Lisäksi kaikuluotausjärjestelmän lakkauttaminen on edellyttänyt toimintaa joltakin tai joiltakin. Mielenkiintoista on se, miten tämän lakkauttamisen aikaansaanut toimija on täysin häivytetty runosta. Säkeen ”Kolme päivää sitten lakkautettiin lepakoiden kaikuluotausjärjestelmä” rytmiltään letkeä soinnillisuus, joka syntyy konsonanttien *l* ja *k* sekä vokaalien *a* ja *e* toistuvuudesta, lisää humoristisuuden vaikutelmaa: miten lepakoiden kaikuluotausjärjestelmän edes voisi lakkauttaa? Ajatusleikki karkaa heti vauhtiin eikä runo kuvaakaan sitä, miten ja miksi kaikuluotausjärjestelmä on lakkautettu vaan mitä tämän jälkeen on tapahtunut: kymmenkunta nahkasiipistä riippuu nyt runon minän pihakoivussa ”kuin rivi / nyrkkeilyhanskoja.” Toisen säkeen (tai rivin) päätöksenä ”kuin rivi” korostaa mielestäni sitä, että runon minän on vaikea löytää sanoja, joilla kuvata riippuvia lepakoita. Tauko, joka runon rytmissä syntyy kuvastaa siis mietintätaukoa: miten sanallistaa lepakoiden riippumisen olemus? Se, että lepakot näyttävät hampaansa vasta sen jälkeen, kun pikkupojat ovat heitelleet niitä kävyillä, korostaa mielestäni mahdollisuutta tulkita runoa niin, että ilman tätä häirintää lepakot olisivat vain ”nuokkuneet”, joskin siinä ”ihan lähellä”.

Pyytäessään pikalainaa parvekelaseihin runon minä vetoaa implisiittisesti vauvan suojeluun. Suojelu mainitaan runossa konkreettisestikin viittaamalla ”turvallisuussyihin”. Runon minä haluaa siis suojella lasta lepakoilta, joita toiset lapset kiusaavat. Kärjistämällä ja ironisoimalla tätä ihmisen ja luonnon yhteen-törmäystä runo tuo varsin selvästi esiin, missä on ihmisen ja missä luonnon paikka. Runon minän naapuri kuitenkin toteaa, ettei ongelmasta, lepakoiden tunkeutumisesta runon minän parvekkeelle, kannata olla huolissaan, sillä ongelma ratkeaa pian itsestään, koska lepakot tömähceleivät ”yö yöltä lähemmäs sukuputtoa”. Tässä säkeessä luodaan yhteyttä myös todellisten lepakoiden olemassaoloon liittyviin kysymyksiin, sillä lepakot ovat Suomessa rauhoitettuja (ks. esim. Osara & Liukko

2009). Ilmaukset törmäämisestä tornitaloihin ja sillankaiteisiin assosioituvat tupaten täyteen rakennettuihin ja kohti korkeuksia kurottaviin kaupunkisilletteihin. Näin ollen runo viittaa siihen, miten ihminen on kaventanut lepakon elintilaa, ajanut sen sukupuuton partaalle. Lepakoiden asettumista runon minän parvekkeelle voi tällaisen tulkinnan valossa tarkastella myös aktiivisena toimijuutena, vaatimuksena omasta elintilasta (vrt. Tähtinen 2012, 36–38).

Arkisen komiikan tasolle runo tulee viimeisissä säkeissään, joissa runon minäpuhujaa kuvaa sitä, miten on kieltänyt naapuria mainitsemasta ”ukolle” lepakoiden sukupuuttoon kuolemista mitään, jotta lupausta parvekelaseista, joista runon minä on niin pitkään haaveillut, ei peruta. Komiikka syntyy erityisesti siitä, miten runon minä kuvaa – sisustuslehtien mallien mukaisesti – hankkivansa lasitetulle parvekkeelleen ”kukkakuosisen” sohvan. Siinä istuessa ”tulisi sitten syksylläkin ihan kesä mieleen”. Runon minä saa siis mielihyvää siitä, että voisi nauttia kesästä parvekkeellaan silloin kuin itse haluaa. Kuten Mervi Kantokorpi (17.7.2011) runoa tulkitsee, ”me kesäihmiset haluamme kesän kokoisen luonnon ilman haittoja [...]”.

Näin olleen runon minän luontosuhde näyttäytyy kaksijakoisena: hän nauttii luonnossa olosta ja luonnon kohtaamisesta, mutta valitsee mieluiten itse miten, milloin ja missä haluaa luontokokemuksensa saada. Runon humoristinen sävy syntyy mielestäni ensisijaisesti runon puhekielisistä ilmauksista kuten ”ukolle”, ”kun vihdoin se suostuu”, ”sellaista kukkakuosista olin ajatellut” ja ”siinä istuessa tulee sitten”. Runon sisältämän huumorin ja siitä syntyvän ironian vuoksi runoa voisikin mielestäni tulkita nykyihmisen luontosuhdetta kritisoivana runona.⁵

Huumoria ja ironiaa on luettavissa myös toisesta Lehdon runosta, jossa runon puhujaksi otsikon perusteella implikoituva ”Maalainen” kommentoi ihmetellen kaupunkilaisten luontosuhdetta.

MAALAINEN

Kaupunkilaiset tuntevat eläintiedettä hämmästyttävän hatarasti, anteeksi nyt, mutta totta se on, kun kerroin nähneeni sisiliskon kokoisen sokeritoukan, sitä tuskin ihmeteltiin, he kumartuivat maitokahviensa ylle pupillit laajenneina, huolissaan päästörajoituksista ja lentojen hinnoista, eräskin melko isokokoinen rouva horjahteli

⁵ Myös Mervi Kantokorpi (17.7.2011) on arvostelussaan kiinnittänyt huomiota huumorin merkitykseen teoksessa.

laukkuineen ulos ovesta, hän tuskin näki eteensä, niin kiihtynyt hän oli, ja minun oli hillittävä haluni tarttua muistikirjaani siinä paikassa, se olisi ollut jo liiankin silmiinpistävää. Voi, olisin aloittanut hänen litteästä nenästään, siinä oli jotakin kleopatramaista. Sen sijaan vetäydyin itsekin keskustelusta, ja kävelin epähuomiossa alas rantaan, niin, minä en pidä merestä, sen viemärinkaltaisuudesta, miten se nielee kaiken ja joskus röyhtäisee rannoille televisioita ja hukkuneiden jalkoja. Ei, tämä ei ole urbaanilegenda, näettehän nyt miten musta se on! Mutta kaupunkilaiset, ne sitten eivät pelkää mitään, niillä on tapana istuskella piknikillä rantakivillä, huljutella varpaanvälejänsä ja antaa jopa pikkulasten juoksennella vapaasti liukkailla laitureilla, niin kuin mitään vaaraa ei olisi. Toisinaan, kun ikävöin satakieliä ja rusakon korvia kesäoisessa apilapellossa, muistan sinun suuren kämmenesi, sen pehmeiden, miten se lepää nyt jonkun toisen kohoilevalla vatsalla, ja lempifraasisi, kuiskaus hipaisee nyt vieraana kaartuvaa korvalehteä: ”vain se on vapaa, joka ei mitään pelkää” (Lehto 2011, 31.)

Lehdon runossa liioittelu eli hyperbola on keskeisessä osassa siinä, miten nykyihmisen luontosuhteesta luodaan runossa huvittava kuva. Runossa kuvatut kaupunkilaiset eivät edes ihmettele, että runon puhuja on nähnyt ”sisiliskon kokoisen sokeritoukan” vaan ”kumartuvat maitokahviensa ylle päivittelemään päästörajoituksia” ja ”lentojen hintoja”. Päästörajoitukset ja lentojen hinnat ovat ilmauksia, jotka voidaan tulkita Myersonin ja Rydinin tarkoittamiksi ympäristösanoiksi: ne liittyvät keskeisesti retoriikkaan, jolla huolta ympäristön tilasta kasvatetaan.

Runon puhuja paljastaa vahingossa myös oman luontosuhteensa ristiriitaisuuden (vrt. draamallisen monologin laji). Puhuja toteaa ettei ”pidä meren viemärinkaltaisuudesta, miten se nielee kaiken”. Sanomatta jää kuitenkin se, mistä kaikki televisiot mereen tulevat. Mielestäni tässä on runon ympäristökeskusteluun osallistumisen teho ja voima: sanomaton voi olla kaikkein voimakkaimmin sanottu. Tämä liittyy olennaisesti fiktiivisen tekstin mahdollisuuteen ympäristökeskustelussa.

Toisaalta nimitys ”Maalainen” viittaa myös maalla eläviin eli siis maahan sidottuihin. Näin ollen runon puhujan pelko meren viemärinkaltaisuutta kohtaan voi tulkita pelkona myös merta kohtaan. Merihän voisi nielaista upoksiinsa myös maalaisen eli siis runon puhujan! Runon nimeen kietoutuu siis hyvin monenlaisia ihmisen luontosuhteeseen liittyviä merkityksiä.

Runon loppupuolella kaupunkilaiset näyttävät uudessa valossa: he eivät pelkää merta vaan istuvat rantakallioilla ja antavat lastensakin juosta siellä vapaasti. ”Maalainen” puolestaan suhtautuu mereen pelokkaasti. Runo kirjoittaa uudelleen

pastoraaliinkin liittyvää stereotypiaa luonnon lähellä ja sitä ymmärtäen elävästä maaseudun väestä. Lehdon runossa luonnon rauha ja yhteys löytyykin keskeltä kaupunkia. Tähän viittaa myös ilmaus ”Toisinaan, kun ikävöin satakieliä ja rusakon korvia kesäoisessä apilapellossa”, jota voidaan tulkita pastoraalisen idyllinen liioitteluna. Säkeessä on ikään kuin liikaa luontoa samassa lauseessa.

Satakieli ja kesäöinen apilapelto ovat myös kuvastoa, joka on tuttua suomalaisen luontorunouden perinteestä. Näin ollen Lehdon runon voisi tulkita ironisoivan myös itse luonnosta kirjoittamisen tapaa ja luonnonrunouden perinnettä. Runossa synnytetään ainakin hetkellisesti nostalginen kaipuu menneeseen ja leikitellään luonnon lyriikan perinteellä. Leikittely luo runoon tunnelmaa, joka on hyvin vastakohtainen runon alun viemärinkaltaiselle ja pelottavalle merelle.

Ironisoidessaan luontorunon perinnettä ”Maalainen” tulee osoittaneeksi sen, miten kirjallisuudessa on ylläpidetty positiivista luontokuvaa apilapeltoinen ja kesäyössä laulavine satakielineen. Päivittäessään runouden luontokuvastoa ajan ympäristöongelmia kommentoivaksi, Lehdon runo tuo esiin sen, että todellinen luonto on mitä suurimmassa määrin paljon muutakin kuin seesteisyyttä ja harmonisuutta: se on myös pelottava, hallitsematon ja ”viemärinkaltainen”.

Lehdon runon pastoraali-ironian aikaansaannoksia voisi mielestäni verrata myös siihen, miten Toni Lahtinen käsittelee ekokarnevalistisen tulkinnan mahdollisuuksia Veikko Huovisen satiirissa *Ympäristöministeri. Ekotarinoita* (1982). Lahtinen käyttää analyysinsä tukena Bahtinin karnevalistisen tekstin käsitettä. Lahtisen (2008, 43–45) mukaan Bahtinin karnevalistiselle logiikalle pohjaava teksti ei koskaan perustu jaottelulle joko–tai vaan se edustaa aina ajattelua sekä–että. Vastaavanlaista sekä–että -ajattelua on mielestäni tulkittavissa myös Lehdon runosta.

Tähtisen (3.9.2011) mukaan Lehdon runoissa kulttuurin ja luonnonolentojen hallitsemattomat kohtaamiset synnyttävät huumoria, jonka ”lennokas mutta lempeä ironia” muistuttaa Kristiina Lähteen kokoelmaa *Bunsenliekki* (2004). Oman tulkintani mukaan kaupunkilaisten luontosuhdetta kritisoidaan Lähteen runoudessa vielä kärkkäämmin, kuten runossa ”Kaupunkilaiset”, jossa kuvataan ihmisten toimintaa luontokohteissa.

KAUPUNKILAISET

Saari on avattu. Avattu? Kaupunkilaiset kiinnostuvat. Heitä kipataan laiturille, pyöräytetään luontopolun ympäri ja vilkutaan tiehensä. Jotkut havaitsevat ylösnousemuspilviä ja uskovat tulleensa paratiisiin. Jotkut eksyvät jo tulomatalla, sillä pohjassa on rautaa ja kompassi tanssii. Toisia vaivaa terassin puute, he läkähtyvät janoon. Ne, joille idylli sopii, järjestäytyvät moitteettomaan jonoon ja seuraavat megafonia:

”Katsokaa taaksenne, meistä ei jää luontoon mitään jälkiä.”

Ja katso, heistä ei jää jälkiä!

(Lähde 2004, 8.)

Jo runon ensimmäinen säe on tuo huumorin keinoin esiin kriittisen ironian: saari on ”avattu” vaikka eihän saarta voi sulkea ja avata sanan sellaisessa merkityksessä, jolla kuvataan esimerkiksi ovien avaamista.⁶ Runo on luonteeltaan kertova, joten sen ensimmäisen säkeen toisteista ilmausta ”Avattu?” voi mielestäni tulkita imitointina, jota runon puhuja kaupunkilaisten puheesta tekee. Runon puhujan imitoiva, matkiva sävy vahvistaa runosta syntyvää kriittistä vaikutelmaa.

Runo kuvaa hyvin konkreettisesti sitä, mitä tapahtuu, kun jokin aiemmin suljettu avataan: syntyy yleisöryntäys. On tyypillistä, että kaupunkilaiset kiinnostuvat sellaisista luontokohteista, joihin ei aiemmin ole ollut pääsyä. Tällaisissa kohteissa käyminen muodostuu nykyihmiselle mitteloeksi, jossa voi joko osoittaa olevansa ajan hermoilla tai ei.

Ilmaus ”Heitä / kipataan laiturille, pyöräytetään luontopolun ympäri ja vilku- / tetaan tiehensä” korostaa sitä, miten kaupunkilaiset tulevat ja menevät, käyvät katsomassa, ihmettelemässä ja päällistelemässä luontokohteista silti kuitenkin pysähtymättä katsomaan. Näin runo kiinnittää lukijan huomion nykyihmisten elämyskulttuuriin, jossa tärkeintä tuntuu olevan elämysten määrä. ”Kippaaminen” korostaa sitä, millaisina massoina luonnon ihmeitä vaelletaan katsomaan ja miten luonto siitä kärsii. Runoa voisikin lukea suhteessa esimerkiksi kesän 2013 uutisointiin siitä, miten muun muassa Suomenlinnan maasto kärsii vuosittain mittavia vahinkoja turistivirrasta.

⁶ Taina Ratia on tuonut esiin, että Kristiina Lähteen *Bunsenliekki*-runokokoelman runot paikantuvat Harakan saareen Helsingissä, ”nykyiseen puoliurbaaniin taiteilijaidylliin ja ohjattuja luontoelämyksiä jäljittävien cityihmisten piknikkohteeseen”. Harakan saaren varjoisa puoli muistuttaa sen menneisyydestä Puolustusvoimien kemiallisena koelaitoksena. Runoteoksen lähtötilanne on siis monimielinen ja monikerroksinen. (Ratia 18.9.2004.)

Runon kuvaus ”ylösnousemuspilvistä” ja viittaus paratiisiin on mielenkiintoinen. Ovatko ylösnousemuspilvet jotenkin tietynlaisia? Ylösnousemukseen liittyy sanana sellaisia konnotaatioita, että näiden pilvien voisi ajatella olevan jotenkin poikkeuksellisia ja huomiota herättäviä, jopa yliluonnollisia. Huomionarvoista on myös se, että niitä tuijottavat kaupunkilaiset ”uskovat tullessaan paratiisiin”. Paratiisiin, ihmeeseen ja käsittämättömään liittyviä ilmaisuja käytetään usein puhuessamme luonnosta. Pyrkiikö runo siis ironisoimaan myös luonnosta puhumisen tapaa?

Kuvaus siitä, miten jotkut kaupunkilaiset eksyvät jo tulomatalla on piikikäs kommentti kaupunkilaisen kykyyn selvitä luontoympäristössä. Nykyihminen luottaa tekniikkaan lähes sokeasti ja erilaisista gps-laitteista on monelle tullut ainoa keino navigoida. Tällainen liikkuminen luonnossa ei juurikaan perustu ympäristön tarkkailuun vaan lukemien ja määreiden mittaamiseen.

Kuten Lehdon ”Maalainen” runossa, myös Lähteen ”Kaupunkilaisissa” hyödynnetään hyperbolan tehoa kriittisen sävyn luomisessa. Runon puhuja kertoo, että toisia kaupunkilaisista ”vaivaa terassin / puute, he läkähtyvät janoon”. Liioittelu syntyy erityisesti siitä, että kaupunkilaisia läkähdyttää nimenomaan kesäterassin eli siis alkoholijuomien puute. Vettä todennäköisesti olisi saatavilla vaikka retkipullostakaan, jos retkeen on varauduttu etukäteen. Runon puhuja tulee ironisesti todenneeksi, että kyllähän terassin pitäisi löytyä jokaisesta ”avatusta turistikohteesta”.

Runon puhujan kuvaamasta joukosta löytyy kuitenkin myös niitä, ”joille idylli sopii”. Moitteettomaan jonoon yhdistyessään näistä ihmisistä luodaan runossa vähän yksinkertainen kuva. ”Idylliin sopeutuneet” kulkevat kyseenalaistamatta ja valittamatta megafonin perässä eli siis kasvottoman äänen johdattelemina. Tässä on nähdäkseni suora viittaus nyky-yhteiskunnassa tuttuun retoriikkaan, jossa toimintoja, tekoja ja päätöksiä häivytetään niin talouden kuin ilmastonmuutoksen taakse.

Runon loppu onkin siksi kahdeksi eri säkeeksi erottuessaan merkittävä. Luontevampaa voisi olla, että kaupunkilaisia opastava megafonin ääni korostaisi ”katsokaa, ettei *teistä* jää luontoon mitään jälkiä”. ”Katsokaa taaksenne, meistä ei jää jälkiä” viittaa enemmän hyväuskoisten luontoihmisten, ”joille idylli sopii”, intentioiden viattomuuteen imitoidessaan näiden puhetta. Epäuskottavuutta kiven kovaa torjuva huudahdus ylläpitää sanomaa siitä, että me luontoihmiset täällä osaamme nauttia luonnosta ja arvostamme sitä, eikä meistä jää mitään jälkiä, kun

kuljemme laumassa polulla ja keräämme roskamme. Tosiasiahan kuitenkin on, että kaikesta ihmisen toiminnasta jää luontoon jälki. Lukijaan kääntyessään runon viimeinen säe toimii näin ollen ekokriittisen viestin tehostajana.⁷ Draamallisen monologin lajipiirteisiin liittyvä ulospäinsuuntautuminen siis korostuu runon osallistumisessa ympäristökeskusteluun.

Saila Susiluoto ja Eino Santanen (2006, 101) ovat kutsuneet Kristiina Lähteen runoutta ”osallistuvaksi”. Tällä he viittaavat Lähteen runoutta leimaavaan yhteiskunnalliseen huoleen. Lähteen runoissa on huoli niin sodista, vallitsevasta sodan retoriikasta kuin ympäröivän luonnon tilasta. Susiluodon ja Santasen mukaan ihminen nähdään niissä itsekkäänä luonnon ja luonnonvarojen käyttäjänä; ihmisen luontosuhde peruuttamattomasti vääristyneenä ja hyötyhakuksena. Sinikka Vuola (28.8.2004) on puolestaan todennut, että Lähteen runoudessa ”kammottava on vaikuttavaa, ja kammottava muodostuu kepeyden ja kauhean sanottavan kontrastista.” Kuolemanvakavat asiatkin, kuten huoli ympäristön tilasta, todetaan hymyhuulin – näin on tulkintani mukaan myös runossa ”Kaupunkilaiset”.

Myös seuraavassa Satu Mannisen runossa huumori ja ironia ovat keskeisessä osassa luontosuhteen problematisoinnin kannalta. Huumori tuottuu tässä runossa kuitenkin vähemmän ironisesti kuin edellä analysoimissani Lehdon ja Lähteen kaupunkilaisia kuvaavissa runoissa. Tämä vaikutelma syntyy erityisesti siitä, että Lehdon ja Lähteen runoissa puhuja erottuu selkeästi runossa kuvattua tilannetta tarkkailevaksi, kun taas Mannisen runossa puhujan ääni kiinnittyy vahvasti runon sanatasolla esiintyvään minään.

Lokki lentää paristot vatsassaan.
Seison ajatusteni ulapalla kuin hopeinen kuu,
kimmellän Viking Linen karaokessa,
laulan katkeilevaa horisonttilankaa.
Silakat kutevat Itämeren saumoissa.
(Manninen 2012, 24.)

Runon ensimmäinen säe on kaksimerkityksinen: paristot vatsassaan lentävä lokki voi viitata niin loppia muistuttavaan paristoilla toimivaan leluun kuin konkreettiseen lokkiin, joka on syönyt elohopeasta saastuneita kaloja. Runon

⁷ Myös Mervi Kantokorpi on Lähteen runoutta koskevassa arvostelussaan (HS 17.8.2004) kiinnittänyt huomiota siihen, miten ekologinen viesti runoissa rakentuu. Kantokorven mukaan ”Kristiina Lähteen uusi kokoelma on älykäs ja hyvin tietoisesti kuvallisia ajatuksiaan kehrittelevä. Silti se on runoutena merkillisen hienostunut: runoilija ei paasaa, mutta tekee lukijastaan liki saarnaajan.”

viittaukset Viking Linen karaokeen ja karaokehittiin ”Hopeinen kuu” näyttävät Suomenlahden puolelta toiselle seilaavat nykyihmiset hullunkurisessa valossa. Kuten luvun 2.1. alussa analysoimassani runossa, myös tässä runossa viitataan horisonttilankaan. Toistuessaan horisonttilanka herättää kysymyksen siitä, mitä merkityksiä kielikuvaan kirjoittautuu? Horisonttihan on perinteisesti nähty seesteisenä, johon tuijottamalla voi rauhoittua. Toisaalta sen tuijottaminen voi konkreettisesti auttaa esimerkiksi matkapahoinvoinnista kärsiviä. Horisontti siis liittyy merkitykseltään jollakin tavalla ihmisen tasapainoon.

Huomionarvoista on, että runon minäpuhujan laulu ja horisonttilanka on katkeilevaa. Ehkä runon puhuja tuijottaa horisonttiin ja sen herättämät ajatukset häiritsevät hänen lauluaan? Runon viimeinen säe ”Silakat kutevat Itämeren saumoissa.” on kohtalokas ja mystinen lopetus runolle: kuteminen on jotakin, joka tapahtuu huomaamatta pinnan alla mutta joka aikaansaa keskeisiä asioita luonnossa: uutta elämää.

Se, että silakat kutevat juuri Itämeren *saumoissa* voisi viitata siihen, miten kalojen oleminen on Itämeressä jatkuvasti hankalampaa: meressä on liian vähän happea ja elämä pakenee pohjaan, kun selviytyjiä karsitaan. Toisaalta ilmaus viittaa todellisiin silakoihin: silakoiden lajityypillinen ominaisuus on matalassa vedessä kuteminen (ks. esim. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos 16.2.2009). Ihminen saa merestä hupia iloisilla risteilyretkillä, mutta voisiko runon puhujan katkeileva laulu viitata siihen, että tämä on huolissaan silakoista ja Itämerestä? Joka tapauksessa myös tässä Mannisen runossa luonto ja kulttuuri sekoittuvat jälleen kiinnostavasti.

2.3. Luonto luonnonvaroina ja tiedon lähteenä

Ihmisen halun hallita luontoa ja käyttää sitä kuin tavarana on nähty heijastelevan ihmisen luontosuhteen kriisiytymistä, joka on voimistunut 1970-luvun ympäristöherätyksen myötä (vrt. Lummaa 2010, 198–200). Jenni Haukion runossa ”Ja he halusivat omistaa täällä kaiken” kuvataan tätä ihmisen tarvetta luonnon hallintaan-otolle varsin kipakasti.

Ja he halusivat omistaa täällä kaiken;

purjehtija meren, ornitologi linnut,
kalastaja luodot, suntit ja laiturinnokat

ja he puhuivat hartaasti kuin saarnastuolista,
he tiesivät kaiken

veneväylistä, kareista, veden korkeudesta syksyisin,

lintujen latinankielisistä nimistä, lajimäärityksistä
ja vuosittaisista pesimäpaikoista

he tunsivat saariston koko
tieteellisesti syvimmän olemuksen mittoineen
ja määreineen

mutta minä en halunnut omistaa täällä mitään,
opiskella kokijaksi, näkijäksi tai tietäjäksi,

tahdoin osaksi

veneiden kansilta ja kiikarilinssien läpi havainnoitavaa
kokonaisuutta

heittäytyä merelle

yötuulen irti repäisemien kaislojen vanavedessä.
(Haukio 2003/2012, 16.)

Jenni Haukion runossa on hyvin erilainen tunnelma kuin edellisessä luvussa analysoimissani Mannisen, Heikkosen, Venhon tai Lehdon runoissa. Keskeinen ero runojen välillä on se, että Haukion runosta erottuu vahvasti minäpuhujaja, joka esiintyy runossa varsin itsenäisesti. Tätä vaikutelmaa vahvistaa se, että runo on muodoltaan hyvin erilainen kuin aiemmin analysoimani runot. Haukion runossa hahmottuvat säepareista tai kolmikoista muodostuvat säkeistöt vaihtelevat yksittäisten säkeiden kanssa. Runossa on enemmän tyhjää tilaa, ja siten tarjolla myös enemmän pysähdyspaikkoja runon viestien tulkitsemiseen. Tämä lisää vaikutelmaa seesteisyydestä ja rauhallisuudesta: runon minäpuhujaja tarkkailee runossa luontoa hyvin keskittyneesti. Ensilukemalla voisi siis sanoa, että Haukion runo jatkaa luonnonrunouden perinnettä hyvin tavanomaisella tavalla.

Tarkempi luenta tuo kuitenkin esiin runoon kätkeytyneitä kriittisyyttä. Kriittisyyden vaikutelma syntyy erityisesti seuraavista ilmauksista: ”ja he puhuivat hartaasti kuin saarnastuolista / he tiesivät kaiken”, ”vuosisataisista pesimäpaikoista”

ja kieltävästä säkeestä ”mutta minä en halunnut omistaa täällä mitään”. Runon puhujan käyttämät ääri-ilmaisut ”kaiken” ja ”mitään” tuovat esiin, että runossa on pikemminkin kyse siitä, mitä ei sanota. Puhuja pyrkii liioittelullaan korostamaan sitä, että on hölmöä kuvitella tietävänsä luonnosta kaikki tai haluta omistaa se kokonaan. Myös ilmaus totuuden julistamisesta saarnastuolista voimistaa tätä vaikutelmaa.

Toisin kuin purjehtijat, ornitologit ja kalastajat runon minäpuhujaa ei halua omistaa mitään vaan ”tahtoo osaksi”. Mielenkiintoista on se, että puhujaa syyttää omistajiksi ihmistyyppisiä, jotka perinteisesti on nimennyt nähty luonnonläheisinä ja luontoa kunnioittavina ihmisinä. Runon minäpuhujaa kärjittää tilanteen äärimilleen: näiden luontoa rakastavienkin ihmisten luontoymmärrys perustuu siihen, että luonto nähdään hyödyn ja hallinnan kohteena: joko huvia tuottavana (purjehdus), ruoan lähteenä (kalastaja) tai tieteen edistäjänä (ornitologi). Kiinnostus luontoon on siis ihmiskeskeistä ja ihmisen ohjaamaa.

Runon puhujaa korostaa myös sitä, miten käsityksemme luonnosta ovat aina erillään luonnon todellisuudesta: emme voi todellisuudessa tietää luonnosta varmaksi mitään, koska käsityksemme luonnosta ovat aina kielellisiä. Luonto on runon puhujan mukaan ”veneiden kansilta ja kiikarilinsien läpi havainnoitavaa / kokonaisuutta”, siis jotakin, mitä katsotaan ja koetaan ulkopuolisen näkökulmasta. Runon puhujaa tiedostaa ulkopuolisuutensa, mutta haluaa silti heittäytyä merelle kaislojen vanavedessä. Ilmaus heittäytymisestä assosioituu vahvasti kiteytyneeseen ilmaisuun ”heittäytyä virran vietäväksi”. Näin olen runon lopun tunnelma on hyvin vapautunut. Runon puhujaa heittäytyy matkaan kohti tulevaa ja uutta vailla valmiita odotuksia tai käsityksiä.

Merkittävää on myös, että puhujaa heittäytyy matkaan kaislojen ”vanavedessä”. Vanavedessä kulkeminen kuvaa jotakin sellaista toimintaa, jota ei ole itse ohjannut ja suunnannut vaan jonka mukana kulkee. Luonto siis ohjaa runon minäpuhujaa, eikä niin, että hänen luontokäsityksensä ohjaisivat hänen toimintaansa luonnossa kuten runossa kuvattujen purjehtijoiden, ornitologien ja kalastajien.

Haukion runoa voisi lähestyä myös Karoliina Lummaan luonnon merkityksiä kuvaavan kolmijaon näkökulmasta. Näitä arkipuheestakin tuttuja luonnon merkityksiä ovat Lummaan mukaan 1) luonnon esittäminen orgaanisena ja miltein persoonallisena kokonaisuutena, johon ihminen voi ottaa kontaktia, 2) luonnon jakaminen kahtia erottamalla ihmiset ei-inhimillisistä, jolloin ihmiset ovat subjekteja

ja muille luonnonolioille jää passiivinen objektin eli ihmisen toiminnan kohteen rooli ja 3) luontoa ajatellaan raaka-aineena tai materiaana, joka nimetään sen käyttöarvon mukaan. (Lummaa 2010, 195–196.) Haukion runossa luontoa merkityksellistetään kiinnostavasti sekä orgaanisena kokonaisuutena, johon runon minäpuhuja ottaa kontaktia, mutta myös tavalla, jossa luonnonolijoille jää passiivinen ihmisen toiminnan kohteen rooli.

Seuraavassa Silene Lehdon runossa puolestaan korostuu erityisesti luonnon kuvaaminen materiaalina ja raaka-aineena. Tällaisen lukuvihjeen tarjoaa jo runon otsikko ”Resepti”.

RESEPTI

Ennen kuin säädät uunin 200 asteeseen
ja varaat kaikki tykötarpeet: öljyä ja hunajaa,
pippuria ja suolaa ja täytteeksi kuskusia,
voisulaa, rusinoita ja mantelirouhetta,
ennen kuin nostat viiriäiset pöydälle,
niitä on hyvä olla 1-2 vierasta kohden,
ja kampeat auki niiden rintalastat,
ennen kuin luet tätä enää riviäkään pidemmälle,
on paras etsiä jotakin kättä pidempää,
esimerkiksi lapio tai pesäpallomaila,
sulkea kaikki ikkunat, istua alas ja nauttia
lasillinen konjakkia, sillä pian alkaa tapahtua:
kuoltuaan viiriäiset saattavat joskus lähteä vielä lentoon,
niillä on sitkeä henki ja suhteettoman suuri,
keveä sydän, ja jos tämä on hermoillesi liikaa,
kannattaisi ehkä harkita pitopalvelua
tai vaihtaa keittokirjaa, mutta saanen muistuttaa:
mitään lastenleikkiähän tämä ei ole,
jos sellaista odotit
(Lehto 2011, 33.)

”Resepti” on vahvasti puhutteleva, ulospäin kohti lukijaa suuntautuva runo. Tämä vaikutelma syntyy erityisesti siitä, että runon puhuja kohdistaa sanansa runossa esiintymättömälle sinälle. Tällaisia ovat esimerkiksi ilmaukset ”ennen kuin säädät uunin 200 asteeseen”, ”varaat kaikki tykötarpeet”, ”ennen kuin nostat” ja ”kampeat auki”, ”ennen kuin luet riviäkään pidemmälle”. Sinän puhuttelu toistuu tasaisesti läpi runon. Aika ajoin runon puhuja kuitenkin ikään kuin pysähtyy kuvailemaan ruoan laittamiseen liittyviä yksityiskohtia hyvin tarkasti. Näin on esimerkiksi säkeissä 2–3

ja 5, joissa kuvaillaan valmistukseen tarvittavia tykötarpeita ja tarkennetaan viiriäisten lukumäärää.

Lehdon runoa voisi lähestyä *enargeian* käsitteen avulla, jota Lummaa on hyödyntänyt omassa väitöstutkimuksessaan. *Enargeialla* eli *elävällä kuvauksella* Lummaa viittaa siihen, miten linnun ääntelyn, käytöksen tai ruumiin elävä kuvaus vahvistaa konkreettisuuden vaikutelmaa, sitä että lintua kuvataan lintuna. Linnun ruumiin yksityiskohtiin paneutuva, aistimellisia mielikuvia tuottava kielellinen kuvaus on Lummaan tulkinnan mukaan omiaan korostamaan sitä, että runossa tarkoitetaan eläintä. *Enargeia* merkitseekin Lummaan mukaan kohteen kuvaamista niin elävästi, että lukija voi miltei nähdä kohteen mielen silmin. Hänen mukaansa *enargeiaa* luonnehtii sekä mimeettisyys että elävyyteen liittyvä intensiteetti. *Enargeissa* kielellisen ilmauksen kokemuksellinen sisältö korostuu. (Lummaa 2010, 48–49.)

Lummaa (2010, 48–49) käyttää esimerkkinä Timo Haajasen runoa ”Pinnan alla näkyy (*Lagopus lagopus*)”, jossa kuvataan varsin yksityiskohtaisesti riekosta huolella valmistettua lintuateriaa, jota runon puhuja tarkkailee himoiten. Yksityiskohtaisesti kuvataan linnuista valmistettavaa ateriaa myös Lehdon runossa. *Enargeia* näkyy runossa erityisesti siinä, miten yksityiskohtaisesti ja vaiheittain etenevästi viiriäisten valmistusta kuvataan. *Enargeiaa* vahvistaa se, että viiriäisiä todella valmistetaan syötäviksi runossa kuvatulla tavalla. Runon alku on siis kuvauksessaan ilmeisen konkreettinen, kuin viiriäisiä ruoaksi valmistavan ihmisen toimien seuraamista.

Merkittävä muutos runon tyyliässä tapahtuu 9. säkeen kohdalla. Siinä runon puhuja vaihtaa puheensa muotoa nyt sekä itseään että runon alussa selkeästi puhuteltua sinää koskettavaksi. Tähän viittaa passiivin käyttö: ”on paras etsiä” ja ”sulkea kaikki ikkunat, istua alas ja nauttia lasillinen konjakkia”. Sävyyn muutosta ja siihen latautuvaa merkitystä korostetaan runossa vielä ”Sillä pian alkaa tapahtua”-ilmauksella päättyvää säettä seuraavalla kaksoispisteellä, joka voimistaa tunnetta siitä, että nyt alkaa tapahtua.

Muutosta ei vain enteillä vaan se myös todella tapahtuu. Seuraavissa säkeissä viiriäisiä kuvataan hyvin empaattisesti: runon puhujan mukaan viiriäisillä on ”sitkeä henki ja suhteettoman suuri, / keveä sydän”. Alun konkreettisuuden jälkeen tämä tuntuu hyvin runolliselta tavalta ilmaista, aivan kuin runon puhuja olisi itsekin hieman hämmentynyt viiriäisten olemuksen moninaisuudesta. Ehkä viiriäiset eivät

olekaan pelkkää hunajalla maustettavaa ruokamateriaa vaan sielukkaita ja tuntevia eläimiä?

Runon loppu on niin ikään kiinnostava. Viidenneksi viimeisen säkeen lopussa puhuja palaa jälleen runon alun rekisteriin ja ehdottaa sinutellen viiriäisiä valmistavaa henkilöä ”harkitsemaan pitopalvelua tai vaihtamaan keittokirjaa”. Runon puhuja siis palaa jälleen ulospäinsuuntautuvaan puheeseen. Huomionarvoista se on siksi, että tämä tapahtuu juuri ennen painokasta toteamusta ”mitään lastenleikkiähän tämä ei ole, jos sellaista odotit”. Ulospäin, lukijaan suuntautuessaan runon puhuja siirtää omantunnonkysymysten pohtimisen lukijalle. Näin ollen Lehdon runo ei julista suoraan eläinten syömisen moraalittomuudesta vaan energeian avulla tuo esiin, mitä ruoanlaittamisemme todella on: eläimen tappamista. Runo muistuttaa, että tämä on syytä ottaa huomioon joka kerta, kun syömme eläimiä. Runo tuo esiin, että eläinten syöminen ei ole ”lastenleikkiä”, vaan asiaan liittyy aina monia eettisiä ja moraalisia kysymyksiä ja valintoja.

Toisaalta runon lopussa voi olla kyse myös siitä, ettei viiriäisten kokkailu suinkaan ole helppoa ”jos sellaista odotit”. Viiriäiset tuskin lienevät kenenkään arkiruokaa, joten runo päättyy kiinnostavasti kommentoimaan myös nykyaikana yleistynyttä kokkailutrendiä. Luonnon uhanalaistenkin lajien syömisestä on tullut ”hifistelyä” ja tilaisuus näyttää oma varallisuus tai sivistyneisyys. Viime vuosina esimerkiksi Japanissa käytävistä tonnikalahuutokaupoista on keskusteltu mediassa runsaasta. Tonnikalan syöminen on monin tavoin ongelmallista, sillä useat tonnikalalajit ovat ylikalastettuja ja uhanalaisia.

Myös seuraavassa Jenni Haukion runossa luonto nähdään ennen kaikkea materiaalina ja raaka-aineena, josta ihminen voi hyötyä:

Maalla, vedessä, ilmassa ja avaruudessa
me matkustamme ja matkustamme,

painamme numeroita paperinpalasiin,
ja teemme palasten kierrosta kaikelle tarkoituksen

valjastamme elollisen ja elottoman luonnon palvelemaan pyhää tehtäväämme

*oi paperi, kun teemme sinusta keon kodiksemme
sinä tulet ja siunaat meidät lahjoillasi*

otamme eläimeltä nahan ja turkin, puemme ne päällemme

otamme toisiltamme nahan ja turkin, puemme ne päällemme

suljemme kaikki pensaiden kätköissä lymyilevät
pienet olennot häkkeihin,

ja teemme niistä paperia.
(Haukio 2003/2012, 22.)

Runon ensimmäisen säkeistössä matkustetaan äärilaidasta toiseen: maasta veteen, vedestä ilmaan ja ilmasta avaruuteen. Matkustaminen kattaa maailman kaikki kolkat ja on taukoamatonta. Tätä vaikutelmaa voimistaa erityisesti ”matkustamme” sanan toisto.

Seuraavassa säkeessä rahanpainamista kuvataan hyvin kärjistetyksi ja pelkistetyksi: ”painamme numeroita paperinpalasiin”. Yksinkertaistaminen on runossa tehokeino, jolla lukijan huomio voidaan kiinnittää ihmisen toiminnan järjettömyyksiin. Siten Haukion runo suuntautuu kohti lukijaansa, mutta varsin eri tavalla kuin esimerkiksi edellä analysoimani Lehdon ”Resepti”. Säte ”ja teemme palasten kierrosta kaikelle tarkoituksen” osoittaa raadollisesti, miten raha nykymaailmassa merkitsee yhä useammin yhä enemmän.

Viimeistään seuraavassa säeparissa ”valjastamme elollisen ja elottoman luonnon / palvelemaan pyhää tehtäväämme” puhujan kriittisyys erottuu runosta selkeästi. Kriittisyyden, jopa ironian, vaikutelma syntyy erityisesti sanasta ”pyhä”, sillä johonkin niin maalliseen kuin raha liitettäessä se tuntuu banaalilta ilmaisulta. Se, että jokin nimetään pyhäksi liittyy myös palvelonnan kohteena olemiseen. Vihjataanko runossa siis siihen, että rahan palvelonnansta on tullut pyhä tehtävämme?

Haukion runon puhujan äänensävy on mielenkiintoinen ja poikkeaa esimerkiksi Lähteen ja Lehdon runoista vahvasti. Haukion runoissa puhujana on yksilöityvä ja tunnistettava, runosta runoon toistuva minä. Olen edellä tuonut esiin, miten runon puhujan vaihteleva äänensävy on omiaan korostamaan runon kantaaottavaa sanomaa (ks. analyysi Silene Lehdon runosta ”Resepti”). Siksi on mielenkiintoista, että myös tunnistettavan puhujaaänen runoista löytyy niin vahvaa kriittisyyttä nykyihmisen toimintaa kohtaan kuin Haukion runosta voi lukea.

Neljäs säepari erottuu runosta erityisesti siksi, että säkeet on kursivoitu, mutta myös säkeen alku ”oi paperi,” on runon tyylistä poikkeava ja osoittaa näin ollen merkitsevään paikkaan. ”*Oi paperi, kun teemme sinusta keon kodiksemme / sinä tulet*

ja siunaat meidät lahjoillasi” säepari varioi jo muinaisten kreikkalaisten laulu-lyriikassa esiintynyttä apostrofia nykypäivän tarpeisiin. Poissaolevan rakkaan puhuttelussa käytettyä figuuria hyödynnetään 2000-luvun runoudessa rahan, nykyihmisen ‘rakkaan’ puhuttelemiseen. Apostrofinen rahan puhuttelu liittyy runon kontekstissa myös palvontaan. Huomionarvoista on, että rahaakin pitää puhutella poissaolevana ‘sinänä’, kuten menneitä jumalia ja pyhimyksiä. Apostrofia käyttämällä runo tuntuu siis ironisoivan myös nykyihmisten jatkuvaa kaipuuta suurempiin käyttövaroihin.

Runon seuraavat, väljästi asetellut ja toisiaan varioivat säkeet ovat ihmisen luontosuhteen kuvauksen kannalta kiinnostavia. Ensimmäinen niistä on hyvin konkreettinen ja siksi ymmärrettävä: käytämme eläimiä vaatteinamme (”otamme eläimeltä nahan ja turkin, puemme ne päällemme”). Toinen on tulkinnan kannalta haastavampi: runon puhuja kuvaa meidän, ihmisten, ottavan ”toisiltamme nahan ja turkin” ja pukevan ne päällemme. Koska runossa puhutaan niin vahvasti rahasta ja rahanhimosta, säettä voisi mielestäni tulkita rahaa himoavan ihmisen toiminnan vertauskuvana: rahan takia ihminen on valmis nylkemään lajitoverinsa henkivieveriin eli esimerkiksi keplottelemaan itselleen paremman työpaikan keskinäisessä kilpailussa. Huomionarvoista on, että toiselta lajitoverilta viedään sekä nahka että turkki ja näin ollen ihmisistä tulee rahan pyörittämässä maailmassa täysin suojaattomia.

Raha ja nahka liittyvät runossa yhteen myös merkitykseltään, sillä raha-sana palautuu etymologiselta merkitykseltään ‘kuivaan eläimen nahkaan’. Suomessa oravannahka toimikin aikoinaan aikoinaan ‘rahana’ eli vaihdon välineenä.

Runon viimeisissä säkeissä tunnelma muuttuu jälleen: runon puhuja puhuu pienistä pensaissa lymyilevistä eläimistä ja siitä, miten ne suljetaan häkkeihin. *K-* ja *p-* äänteiden toistuvuus tuo säkeisiin rytmikkyyttä, joka luo miellelyhtymiä lastenrunoihin. Se, että säkeissä eläimet suljetaan häkkeihin tuo kuitenkin runon loppuun surumielisyyttä, joka korostuu entisestään puhujan viimeisessä toteamuksessa ”ja teemme niistä paperia”. Lukijalle tehdään varsin selväksi, etteivät pienet olennot tule elämään kovin kauaa häkkeihin jouduttuaan vaan niistä tehdään jotakin rahalla ostettavaa ja myytävää tavaraa, josta ihminen voi hyötyä.

Haukion runon ilmauksia pienistä häkeistä ja turkeista voi mielestäni lähestyä Myersonin ja Rydinin tarkoittamina ympäristösanoina. Näin ajateltuna runo liittyy ja

kommentoi sitä viime vuosina kuumana käynnyttä yhteiskunnallista ja poliittista keskustelua, jota turkistarhauksesta on käyty. Esimerkiksi eläinoikeusjärjestö Animalian julkisuuteen levittämät skandaalivalokuvat turkiseläinten oloista ovat herättäneet laajaa keskustelua eläinten oikeuksista. Rinnastuksia ja kärjistyksiä sekä ylevän runouden konventioita yhdistäessään Haukion runo osoittaa turkistarhauskäytäntöjen kauheuteen ja liittää tähän vielä pohdintoja ihmisten rahanhimoisuudesta. Kytkös on kiinnostava, sillä turkistarhaajien elannon turvaaminen on ollut yksi yleisimmistä vasta-argumenteista sille, miksi turkistarhausta ei voida Suomessa kieltää lailla.

Seuraavassa Kristiina Lähteen runossa edellä käsittelemäni tavat kuvat luontoa sekoittuvat kiinnostavasti:

SAALIS

Kolmanneksi kauheinta on tainnuttaa kampela. Puristan silmäni kiinni ja lyön. Kuuluu muinaisen ruukun helinää. Sirpaleita, perkeitä, kadmiumia. Meillä on bikinit ja suoja-kerroin, varpaankynnet sähköyvät kuin suomut ja sekamehukanisteri tanssii auringossa: fosforia, levää, levää. (Lähde 2004, 33.)

Ilmaisu ”kolmanneksi kauheinta” on kiinnostava ja herättää kysymyksen siitä, mikä sitten on ollut kauheinta ja toiseksi kauheinta? Säkeenylityksen sisältävä ”Puristan / silmäni kiinni ja lyön” voimistaa kuvauksen konkreettisuutta ja jännittänyt, jopa kauhistuneisuutta. Puristaminen kuvaa erilliselle riville sijoit-uessaan paitsi puhujan lyömiseen valmistautunutta ruumista, myös kampelan ympärille kietoutuneen käden liikettä. Joka tapauksessa ilmaisu korostuu ja tulee leimanneeksi koko runosta välittyvää tunnelmaa.

Kampelan taintuessa alkaa kuulua ”muinaisen ruukun helinää”. Myös tämä ilmaisu on kiinnostavasti kaksitulkintainen. Se voi viitata konkreettisesti ruukkuun, jolla runon puhuja tainnuttaa kampelan tai kuvainnollisesti siihen, mitä kaikkea mennyttä hajoaa tai katoaa, kun runon puhuja päättää tainnuttaa kampelan.

Konkreettista tulkintaa tukee runon seuraava säe, jonka alussa luetellaan kampelan tainnuttamiseen ja perkaamiseen liittyviä yksityiskohtia: tainnuttamisessa käytetyn ruukun sirpaleet, perkaamisesta jäljelle jäävät jätteet eli perkeet ja kadmium. Kadmium luokitellaan sekä ympäristölle että terveydelle vaarallisiin

raskasmetalleihin. Se voi aiheuttaa syöpää ja geenimutaatioita. Koska kadmiumyhdisteet ovat vesiliukoisia, ne kerääntyvät eläviin organismeihin helposti ja liikkuvat esimerkiksi veden mukana paikasta toiseen. Muista raskasmetalleista poiketen kasvit ottavat kadmiumia vastaan varsin hyvin, minkä takia esimerkiksi kadmiumpitoisia jätevesilietteitä ei voida käyttää peltojen lannoitteena. Samasta syystä suositaan fosfaattilannoitteita, joiden kadmiumpitoisuus on pieni. (Metsäntutkimuslaitos 16.10.2013.)

Kadmiumin vaarallisuuden terveydelle liittyen runon puhujan säkeenylityksen sisältävä toteamus ”meillä on bikinit ja suoja- / kerroin” on merkittävä. Toteamus tuo runoon ironiaa, ikään kuin luontoa vastaan voisi suojautua: luontohan on läsnä kaikkialla. Suojakertoimella tarkoitetaan tässä yhteydessä tietysti aurinkorasvaa, mutta kadmiumiin rinnastettuna runo tuo esiin mielenkiintoisen seikan: ihmisen tulee nykyään suojautua myös ympäristössä näkymättömiltä vaaroilta. Ympäristössämme on lukuisia vaarallisia aineita, mutta herää kysymys, mistä nämä aineet ovat ympäristöömme tulleet.

Runo osoittaa, että vaaralliset aineet ovat vaarallisia niin luonnolle kuin ihmiselle ja tuo näin esiin, kuinka järjetöntä ja keinotekoista luonto–kulttuuridualismin ylläpitäminen on. Luonnon ja kulttuurin yhteneväisyyttä tukee myös vertaus ”varpaankynnet sähköyvät kuin suomet”. Lisäksi vertaus korostaa ihmisen tarvetta muokata ruumistaan. ”Saalis” runossa tämä tarve nähdään kuitenkin yllättäen tarpeena lähentyä kalan ulkoista olemusta. Näin Lähteen runo tulee päivittäneeksi nykyaikaan myös merenneitoihin liittyvää kuvastoa ja symboliikkaa runoudessa.

Runon viimeinen säe ”mehukanisteri tanssii auringossa: fosforia, levää, levää” tuo vahvasti esiin sitoutumisen ympäristökeskusteluun. Siinä ilmenevät ympäristösanat voimistavat runosta välittyvää saastumisen vaaraa. Auringossa tanssiva levä on monelle heinäkuussa merenrannalla aurinkoa ottavalle tuttu näky. Säkeessä ilmenee hyvin myös se, kuinka runon konkreettinen kuvaus tukee ympäristöteemaa. Sekamehukanisteri kelluu meren aalloilla eli tanssii. Kanisteri on nykysuomalaiselle vahva kulttuurinen kuva, joka assosioituu nopeasti *Mehukatti*-sekamehutiivisteisiin, joita myydään erivärisissä muovikanistereissa. Monet käyttävät kanistereita hyödyksi myös verkon kohoina. Viitataanko runossa siis siihen, että kalojen sijaan kalaverkoissa kelluukin vain levää ja fosforia?

Se, että runossa käytetään ympäristösanoista juuri levää ja fosforia on merkittävää, sillä fosforilannoitteet ovat suuri syy vesistöjen rehevöitymisessä. Fosforisaastumisesta puhutaan silloin, jos lannoitteita tai pesuaineita on vuotanut maaperään tai vesistöön. Aluksi lähinnä luonto materiaana -puhetapaa hyödyntänyt ”Saalis” tulee lopulta tuoneeksi esiin, etteivät ihminen ja luonto ole toisistaan irrallisia, joissa toinen on objekti ja toinen subjekti vaan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Ihminen on osa ympäristöään, oli se sitten saastunutta tai ei.

Tässä pääluvussa olen käsitellyt erityisesti runoja, jotka tutkivat ihmisen ja luonnon suhdetta ja esittävät näkemyksiä luonto–kulttuuri-dualismista. Analyysini osoittaa, että runot kritisoivat paitsi nykyihmisen toimintaa myös rappeutuneita ajatusmalleja ja luonnonarvostusta. Runojen puhujien ulospäinsuuntautuneisuus ja ironian ja huumorin käyttö ovat merkittäviä keinoja osoittaa luonto–kulttuuri-dualismin järjettömyyteen. Ulospäinsuuntautuessaan runojen puhujat kutsuvat lukijaa pohtimaan luontosuhteeseen liittyvää problematiikkaa ja sen seurauksia. Viimeiseksi analysoimassani Kristiina Lähteen ”Saalis” -runossa kritiikin rinnalle hiipii myös laajempi huoli ympäristön tulevaisuudesta, ihmisen kohtalosta saastuvien merien maailmassa. Seuraavassa luvussa paneudun tähän nykyrunoudessa ilmenevään ympäristöhuoleen tarkemmin.

3. HUOLI YMPÄRISTÖSTÄ, HUOLI LAPSISTA

Monissa aineistoni runoissa huoli ympäristöstä rinnastuu huoleen lapsista ja kysymyksiin äitiyden velvollisuuksista ja vastuusta. Näin on esimerkiksi Johanna Venhon kokoelmassa *Tässä on valo* (2009), jossa runon minä seuraa lapsen, Valon, toimimista luontoympäristössä. Koska lapsien ja luonnon tulevaisuuden rinnastaminen on yhteiskunnallisesti ajankohtainen ja kiinnostava ilmiö, keskityn tässä luvussa tarkastelemaan sitä, mikä merkitys lapsella ympäristöhuolen esittämisen kannalta nykyrunoudessa on. Miten runoissa esiintyvät lapsihahmot ja luonto liittyvät toisiinsa, ja mitä tämän liitoksen avulla halutaan sanoa?

Lapsen hahmon käyttöä runoudessa ei tietääkseni ole tutkittu kovin paljoa, vaan tarkastelun kohteena ovat olleet lähinnä proosan ja lastenkirjallisuuden lapsihahmojen saamat merkitykset. Esimerkiksi suomalaista lasten- ja nuortenkirjallisuutta ekokriittisestä näkökulmasta lähestyvässä artikkelikokoelmassa *Tapion tarhoista turkistarhoille* (Laakso, Lahtinen & Heikkilä-Halttunen 2011) runot ovat analyysin kohteena vain kahdessa artikkelissa (Heikkilä-Halttunen 2011; Niemi 2011).

Varsinkin englantilaisessa kirjallisuudessa lapsihahmolla on pitkät perinteet ja mielenkiintoinen, ajan kuluessa muuttunut rooli. Kuten Carey Mickalites (2012, 1) kirjoittaa, lapsihahmo (*the figure of child*) toimii teoksissa usein heijastuspintana aikuisten seksuaalisuuteen, teollistumiseen ja luokkaeroihin liittyville peloille. Mickalitesin näkemyksiä väljästi soveltaen lähden siitä oletuksesta, että lapsihahmoon kirjoittautuu runoissa erilaisia merkityksiä, jotka omalta osaltaan tukevat sitä, miten nykyrunot esittävät huolestuneita puheenvuoroja maapallon tilasta ja ottavat kantaa ympäristökysymyksiin ja ihmisen luontosuhteeseen.

3.1. Kalanhajuiset, läpinäkyvät lapset luonnon ja kulttuurin rajoilla

Laakso, Lahtinen & Heikkilä-Halttunen (2011, 12–15) avaavat teoksensa johdannossa sitä, miten käsitykset luonnosta, lapsista ja kirjallisuudesta ovat historian kuluessa muotoutuneet. He tuovat esiin myös Karin Lesnik-Obersteinin näkemyksiä siitä, miten luonnon käsite liitetään usein kiinteästi lapsiin. Lesnik-Obersteinin

mukaan vain muutamat käsitteet länsimaisessa kulttuurissa ovat kietoutuneet niin läheisesti yhteen kuin lapsi ja luonto – esimerkiksi luonnonlapsella viitataan aikuisen ihmisen luonnollisiin ominaisuuksiin. Lesnik-Oberstein perustelee käsitteiden yhteyttä sillä, että ne kummatkin rakentuvat mielikuville määrittelemättömyydestä ja puhtaudesta, jotka nähdään elämän perusehtoina. (Lesnik-Oberstein 1998, 208–210.)

Myös omassa aineistossani on runoja, joissa lapsen hahmo häivyttää esimerkiksi luonnon ja kulttuurin välille vedettyä rajaa. Lapsi ja luonto ovatkin keskeisiä kulttuurisia luonnehdintoja, joilla määritellään paitsi aikuisuutta ja aikuisten yhteiskuntaa myös rajoja minuuden ja toiseuden välillä. John Locken ja Jean-Jaques Rousseau'n filosofisessa ajattelussa lapsi edusti pilaantumaton luontoa. (Laakso, Lahtinen & Heikkilä-Halttunen 2011, 12–13.) Etenkin rousseaulaiseen lapsikäsitteeseen on kuulunut käsitys lapsesta viattomana ja hyveellisenä, alkuperäisen viattomuuden edustajana. Varsinkin romantiikan ja viktoriaanisen kirjallisuuden vaikutuksesta lastenkirjallisuudessa on korostettu lapsen yhteyttä luontoon ja lapsen moraalista ja hengellistä puhtautta. Rousseau'n ajattelu on vaikuttanut osaltaan myös siihen, että lapsesta kasvoi pastoraalinen hahmo, joka sijoitettiin yhä useammin villiin luontoon kodin ja sivilisaation ulkopuolelle. (Dobrin & Kidd 2004, 5–6.)

Luonto ja lapsi kietoutuvat kiinteästi yhteen myös Johanna Venhon *Tässä on Valo* -kokoelman avausrunossa. Siinä runon puhuja seuraa Valon, ”läpinäkyvän” lapsen touhuamista luontoympäristössä:

Tässä on Valo ja hän retkeilee saaristossa:
rannikolla joka on pitsimäistä, paistuvien
räiskäleiden reunaa. Tässä on Valo, hän on
läpinäkyvä lapsi, hän on reunoista repaleinen
ja lähtee matkaan, puhallettu lautta, tuuleen luottava jolla.
Hän ei ole lainkaan tietoinen. Mietteissään
hän maistaa viherlevää rantakiven päältä,
puhdistaa suolavedellä hampaat. Polviin saakka
Valo kahlaa ja kaislat neulovat reisiä
ja laiturin päästä alkaa kokkareinen paha puuro,
sitä kohti hän kurkottaa, kuultava ja ikkunainen lapsi,
helpompi tulkita kuin peili tai käsiala,
eteenpäin kurottaa suuremman voiman vetämänä,
pohjavirran, merituulen? vai noinko hän horjahtaa
tietoon, *meinasin vain pulahtaa*, mitä meille tapahtuu?
(Venho 2009, 9.)

Venhon runossa luonnossa kulkeva lapsi nimetään Valoksi, joka jo sinällään on tapa kytkeä luonto ja lapsi toisiinsa. Valoksi nimetty lapsihahmo luo mielikuvan jostakin aistimellisesta, koko ajan läsnä olevasta, mutta silti huomaamattomasta. Lapsi on siis luontoa työni johdannossa siteeraamieni Yrjö Hailan ja Ville Lähteen tarkoittamalla tavalla. Valoa kuvataan myös ”läpinäkyväksi” ja ”reunoistaan repaleiseksi”, mikä vahvistaa tulkintaa lapsen ja luonnon yhteydestä myös Lesnik-Obersteinin kuvaamaan käsitteellisen tasolla. Valo on jotakin staattiseksi vakiintumatonta ja toisaalta myös jatkuvasti muuttuvaa, kuten vertaus repaleisiin reunoihin osoittaa: kuin tulessa liikkuva kangas, myös lapsihahmo Valo on aina pienen matkan aikuispuhujan tavoittamattomissa.

Runon edetessä aikuispuhuja keskittyy kuvaamaan Valon kulkua ympäristössään. Valo maistaa viherlevää rantakiven päältä, puhdistaa hampaat suolavedellä ja kurkottaa eteenpäin kohti merta jonkin ”suuremman voiman vetämänä”. Lapsen toimintaa kuvataan hyvin luonnonläheiseksi ja jollakin tavalla impulssiseksi, kokeileväksi. Runon puhuja toteaaakin suoraan, ettei Valo ”ole lainkaan tietoinen”. Tietoisuudella voidaan tässä tarkoittaa paitsi sitä, että lapsi on autuaan tietämätön ympäristössään piilevistä vaaroista, joihin puhuja hienovaraisesti viittaa (”laiturin päästä alkaa paha kokkareinen puuro”), mutta myös siitä, mitä luonnossa pidetään ihailtavana ja kauniina.⁸ Lapsi ikään kuin tarkastelee ympäristönsä eri elementtejä samalta viivalta.

Tapa, jolla runossa erotetaan toisistaan lapsihahmon toiminnan kuvailu (”polviin saakka / Valo kahlaa ja kaislat neulovat reisiä”) ja tätä tarkkailevan aikuispuhujan ääni (”kuultava ja ikkunainen lapsi, / helpompi tulkita kuin peili tai käsiala”) on omiaan korostamaan aikuisen ja lapsen erilaista tapaa hahmottaa ympäröivää maailmaa. Draamalliselle monologille tyypillinen ulospäinsuuntautuva puhe on myös keino kutsua lukija mukaan kokemaan äitipuhujan huoli lapsesta ja ympäristöstä. Runossa aikuinen ja lapsi tulkitsevat ympäristöään täysin eri tavalla: runon puhujan mielestä laiturin päästä alkaa ”kokkareinen paha puuro”, mutta Valo kurkottaa sitä kohti. Valolle tieto on suuremman voiman vetämänä kulkemista kun taas runon puhujalle vaarojen välttämistä. Valon kohtaamisen luonnon kanssa

⁸ Myös Helena Sinervo on arvostelussaan (HS 1.6.2009) kiinnittänyt huomiota Valon viattomuuteen Venhon kokoelmassa. Sinervon mukaan Venhon luoma mytologia ammentaa länsimaisista arkkityypeistä, joiden mukaan valo on yhtä kuin elämänvoima, tiennäyttävä, ”puhtoinen, suloinen” viattomuus. Kiinnostavaa on se, miten Sinervokin liittää lapsiin ja ympäristöön kohdistuvan huolen toisiinsa: ”Runoista välittyy huoli maailmasta, niin kuolevasta merestä sinilevälauttoineen kuin täysin yksityisistä vaaroista, edessä olevista väistämättömistä pettymyksistä.”

voisikin sanoa olevan jotenkin autenttisempaa, vailla valmiita käsityksiä.

Laiturin päähän liitettynä ”paha kokkareinen puuro” assosioituu sinilevään – onhan runossa tätä ennen jo mainittu viherlevä rantakivissä. Myös ilmaus ”paistuvat räiskäleet” vahvistaa mielikuvaa siitä, että runossa viitataan sinilevään: monelle lienevät tuttuja helteiden rannoille kasaamat sinileväkerrostumat mökkilaiturin liepeillä. Valo sen sijaan ei vielä tiedä maailman tilasta mitään – ei sinilevästä, sen vaarallisuudesta ihmiselle ja siitä, että sinilevä on indikaattori Itämeren huonosta tilasta. Kokkareista puuroa ja viherlevää voi mielestäni pitää Myersonin ja Rydinin tarkoittamina ympäristösanoina, sillä ne aktivoivat tulkintoja, jotka kytkevät runon osaksi ympäristökeskustelua. On muun muassa keskusteltu siitä, lisääkö ilmastonmuutos sinilevien myrkyllisyyttä (ks. esim. Helminen 2.5.2011).

Runon lopun kuva horjahtamisesta on näin ollen mielenkiintoinen. Kaksi-merkityksisyydessään horjahtaminen assosioituu paitsi horjahtamiseen laiturilta, Valon pulahtamiseen sinileväiseen rantaveteen, myös horjuttamiseen, omien käsitysten muuttumiseen. Muuttuminen voisi viitata siihen, että Valo on astumassa pois lapsuuden tiedottomasta viattomuudesta kohti aikuisten maailman raadollistakin tietoa ympäristön tilasta. Tulkitsen kursiivista ilmausta ”meinasin vain pulahtaa” Valon puheeksi, jota runon puhuja imitoi. Valo ajatteli vain kurkistaa, mutta saikin tietoa jostain uudesta, pelottavastakin.

Laiturilta tippuminen, horjahtaminen ja pulahtaminen luovat runoon säikähtäneen tunnelman. Siksi lopun painokas kysymys, ”mitä meille tapahtuu?”, voidaan hyvin tulkita huoleksi siitä, mitä meille tässä sinilevän täyttämässä ympäristössä tapahtuu. Huomionarvoista on, että huoli ilmaistaan jälleen ulospäinsuuntautuen, lukijallekin osoitettuna kysymyksenä. Näin runon kuva horjahtamisesta voisi viitata myös aikuisen tietoisuuden heräämiseen: ympäristössä kaikki ei todellakaan ole kunnossa. Venhon runon lapsihahmoon heijastuu nimenomaan runon puhujan pelko tulevasta, mutta toisin kuin Mickalitesin kuvaamassa perinteessä, tässä runossa lapsifiguuriin kirjoittautuu aikuisen pelko ympäristön ja siten myös ihmiskunnan tulevaisuudesta.

Runon asetelmaa voisi lähestyä hyödyntämällä Roni Natovin luonnon tilassa olevan lapsen (*the natural child*) käsitettä, josta Natov kirjoittaa teoksessaan *The Poetics of Childhood*. ’Luonnonmukaisella lapsella’ Natov tarkoittaa erityisesti lastenkirjallisuudessa tyypillistä lapsihahmoa, joka ryhtyy aikuisen opettajaksi.

Lapsen avulla aikuinen oppii kuuntelemaan ympäröivää maailmaa. Lapsi myös nähdään luontoyhteyden ruumiillistumana, joka on lähempänä luonnon harmoniaa kuin aikuinen. Hyväksyessään luonnon harmoniaan kuuluvat vaihtelut lapsihahmo voi purkaa aikuisten maailman dikotomista ajattelua. (Natov 2003, 21–25.) Venhon runossa Valo-lapsihahmon seuraaminen on juurikin tällainen keino horjuttaa vallitsevia ajattelutapoja ja näin herättää huolta niin aikuispuhujassa kuin lukijasakin.

Aineistossani on myös runoja, joissa lapsihahmo ei ole vain lähellä luontoa vaan kirjaimellisesti osa sitä. Esimerkiksi Silene Lehdon runosarjassa ”Lapsi” kuvattu lapsihahmo on varsin erikoinen tapaus:

2.

En ymmärrä miksi haluat olla sellaisen lapsen äiti,
syreeni tuoksuu, ei sitä huomaa, kalanhaju pinttyy vaatteisiin,
(ahaa, sinä tupakoit taas, olet varustautunut kaikkeen)
ja kun se katsoo sinuun läksykirjansa yli,
se näkee vain haaleaa vettä ja levää,
ei se ole samaa maata,
ei maata ollenkaan,
mutta kun se hymyilee, sinä sanot,
ja äänessäsi on nyt vihamielinen sävy,
kun se hymyilee, olen keskeltä selvä ja kirkas
(Lehto 2011, 76.)

Lapsi, johon runon ensimmäisen säe viittaa, paljastuu runon edetessä hyvin erikoiseksi hahmoksi. Vihjaus kalanhajuisista vaatteista ja 6. säkeen käännteinen metafora ”ei se ole samaa maata” voimistavat tulkintaa siitä, että lapsihahmo on runossa jollain tavalla maan ja meren välillä elävä olento – läksykirjojen ja merenlevän, kulttuurin ja luonnon rajoilla oleva.

Kukku Melkas on tutkinut ihmisen ja kulttuurin rinnakkaineloa Anni Swanin saduissa. Melkas tulkitsee Swanin sadussa tapahtuvia maagisia ja outoja muodonmuutoksia eräänlaiseksi neuvotteluksi kulttuurin ja luonnon välillä. Hänen mukaansa niissä pyritään luonto–kulttuuri-vastakkainasettelun sijaan purkamaan erillisyyteen perustuvaa näkemystä ja pohtimaan mahdollisia rajanylityksiä. Muodonmuutokset, kahden maailman rajalla olemiset ja erilaiset välitilahahmot ehdottavat kokonaan toisenlaista ajattelemisen tapaa kuin perinteinen länsimainen ajattelu. Melkas päätyykin analyysinsa lopputulemassa siihen, että sen sijaan, että ajattelumme

rakentuisi erilaisten hierarkkisten vastakohtien varaan, se voisikin kenties perustua vastavuoroisiin rinnakkaisuuksiin. (Melkas 2011, 94.)

Lehdon runossa kuvatun lapsen voi mielestäni nähdä tällaisena välitilalolentona, josta Melkas kirjoittaa.⁹ Lapsihahmo on runossa veden ja maan välillä ja jo puoliksi ”kalanhajuinen”. Runon sinä, ”sellaisen lapsen äiti”, on puolestaan ratkaissut kalanhajunongelman tavalla, joka myös kääntää perinteisen luonto- kulttuuri-asetelman pääläelleen. Tupakoinnin aloittamisen, johon tulkitsen pronominin *taas* viittaavan, voi mielestäni nähdä eräänlaisena adaptaationa, mukautumisena vallitsevaan tilanteeseen. Toisin kuin nykymaailmassa, jossa luonto joutuu jatkuvasti mukautumaan ihmisen aikaansaamiin muutoksiin ympäristössä, runossa ihminen mukautuukin luontoon. Kääntäessään tilanteen pääläelleen Lehdon runo tulee kommentoineeksi ympäristökeskustelua tavalla, joka ottaa kantaa siihen, miten ei-inhimillisen ja inhimillisen toimijuuden suhteet yhteiskunnassa nähdään. Välitilahahmon käyttö liittyy oleellisesti tähän: runo voi kuvitella ja näyttää yhteyksiä, joka ohjaa ajattelua uusiin suuntiin.

Lehdon runossa näkyy kiinnostavalla tavalla nykyrunouden puhetilanteiden moniäänisyys. Runossa on jollakin tavalla läsnä puhuja, joka puhuu runon lukijalle, lapsen äiti, joka saa äänen vasta aivan runon lopussa (”olen keskeltä selvä ja kirkas”) ja jota runon puhuja puhuttelee sinänä läpi runon (”miksi haluat”, ”sinä tupakoit taas”, ”kun se hymyilee, sinä sanot”). Lisäksi runon henkilögalleriaan kuuluu ”sellainen lapsi”, johon pronominin *se* voi tulkita viittaavan, kuten edellä olen osoittanut. Esimerkiksi säe ”ja kun se katsoo sinua läpsykirjansa yli” assosioituu voimakkaasti koululapsiin.

Draamallisen monologin käsite antaa hyvät eväät myös Lehdon runon moniäänisen puhetilanteen analysointiin. Katja Seutu on pohtinut monologimuotoisen roolirunon käsitettä ja sen eroa draamalliseen monologiin. Seudun mukaan laajasti ymmärrettynä spesifin draamallisen monologin lajin ja monologimuotoisen toisen ilmaisun raja on häilyvä. Seutu näkee runon rakenteen hierarkkisuuden monologimuotoisen roolirunon lajiominaisuutena ja erottaa toisistaan kaksi tekstuaalista tasoa. Puhujatasoksi Seutu kutsuu runon eksplisiittisesti havaittavissa olevaa tasoa, joka on alisteinen hierarkkisesti ylemmälle tasolle, runon retoriselle tasolle. Lukija

⁹ Melkas tarkastelee ihmisen ja luonnon suhteita sadussa, joka toki eroaa konventioiltaan runoudesta. Melkkaan käyttämät käsitteet soveltuvat mielestäni kuitenkin myös Lehdon runon analysointiin, sillä kuten saduissa, myös Lehdon runoissa hyödynnetään runsaasti fantasiaa ja huumoria.

huomaa tasojen hierarkian usein silloin, kun runon puhujan itsestään tai tilanteestaan ilmaisevat asiat näyttäytyvät jollakin tavalla ambivalentissa valossa runon tai runoteoksen kokonaisuudessa. (Seutu 2009, 38, 41.)

Lehdon runossa eksplisiittisesti havaittavissa olevalla tasolla kuuluva puhuja näyttäytyy runon lopulla hyvin erilaisessa valossa kuin runon alkupuolella¹⁰. Typografisesti hajoavat toistorakenteet ”ei se ole samaa maata – ei maata” tuntuvat korostavan ihmetyksen luonnetta sen olemuksesta käsin ja mieleen tulevat eri puolelta kuuluvat päivittelyn äänet. Puhujan ihmetyksen katkaisee kuitenkin sinän puheen referointi, jossa pronomini *mutta* voimistaa katkonaisuuden vaikutelmaa. Runon lopun rytmisessä ilmauksessa kiinnittyvät tiiviisti yhteen äänteellisesti soivat sanat *selvä* ja *kirkas*. Huomioitavaa on, että viimeisessä säkeessä runon puhuja ei enää referoi (”sinä sanot”) runon sinän puhetta vaan antaa tälle oman puheenvuoron.

Seutu erottaa tutkimuksessaan ensimmäisen ja toisen asteen puhetilanteet. Toisen asteen puhetilanteet ovat hänen mukaansa alisteisia ensimmäisen asteen puhetilanteille. Tämä johtuu siitä, että toisen asteen puhetilanteiden osallistajat ja tapahtumat tuodaan esiin pääasiallisesti ensimmäisen asteen puhetilannetta hallitsevan puhujan näkökulmasta ja asenteista käsin. (Seutu 2009, 87–88.) Nykyrunouden kohdalla ensimmäisen ja toisen asteen puhetilanteiden erottaminen toisistaan ei kuitenkaan ole yksiselitteistä. Esimerkiksi Lehdon runosta on havaittavissa selkeästi useampia eri puhujia, mutta niiden väliset suhteet eivät ole hierarkkisia vaan pikemminkin rinnakkaisia. Tämä tukee runon viimeisessä säkeessä muodostuvaa merkitystä: runon puhujan kokeman käsittämättömyyden sijaan luonnon kummallisuus onkin runon toisen asteen puhujalle selkeää. Tässä piilee nykyrunon moniäänisyyden rikkaus.

Runossa – ja tulkinnassa – taistelevat puhujääänet ovat siis oleellisia myös ekokriittisen luennan aktivoitumisessa. Päätasoin puhuja ihmettelee, miksi kantaa huolta ”luonnosta”, miksi olla sellaisen äiti, mutta lopussa äänen saava äiti korostaa ymmärrystä ja seesteisyyden tunnetta ja näin yhteen runoon kirjoittautuu myös nykyihmisen luontosuhteen moninaisuus.

Roni Natovin (2003) ’luonnonmukaisen lapsen’ tapaan Lehdon runossa lapsesta tulee aikuisen opettaja siinä mielessä, että tämän erikoinen ja ristiriitainen

¹⁰ Vaikka Lehdon runossa on tulkintani mukaan kyse pikemminkin draamallisesta monologista kuin monologimuotoisesta roolirunosta, on roolirunon puhujatasojen soveltaminen myös Lehdon runon puhetilanteen analyysiin kuitenkin perusteltua. Perustan näkemykseni erityisesti siihen, miten Katja Seutu on osoittanut näiden kahden käsitteen välisen häilyvän rajan (ks. Seutu 2009, 38).

olemus on lopulta runon äitipuhujalle selkeintä, mitä voi olla. Mielenkiintoisella tavalla runo tuo esiin, että joskus selkeintä voikin olla selittämätön, kuten luonnon kummallisuuksien hyväksymisestä aiheutuva seesteisyys.

Kummallisuus ja käsittämättömyys liittyvät myös Kristiina Wallinin runoon ”*Tanssijan kuva 4*”. Runo on typografisesti omalaatuinen, joten olen sijoittanut sen omaksi kokonaisuudekseen työni liitteisiin (liite I). Runo koostuu seitsemästä osasta, joiden voisi tulkita olevan myös säkeistöjä. Osat erottuvat toisistaan tyhjillä riveillä. Ensimmäisessä osassa runon kuvauksen kohteena olevaa tanssijaa kuvaillaan metaforalla ”näyttämölle unohdettu primadonna”, mutta jo runon seuraavassa osassa tanssija nimetään lapseksi. Edellä analysoimieni Venhon ja Lehdon runojen tapaan myös Wallinin runossa kuvattu lapsihahmo pakenee tarkkoja määritelmiä ja asettuu kiinnostavaan luontoa lähentyvään liikkeeseen.

Runon ensimmäisessä osassa tunnelma on jotenkin ahdistava ja surumielinen. Vaikutelma syntyy erityisesti siitä, että tanssijan kasvot kuvataan piilotetuiksi paksun meikkikerroksen alle, ja siitä, että hänet on unohdettu näyttämölle: tanssijasta ei siis ole pidetty huolta. Siinä, miten runossa kuvataan valoheittimen keilaa, joka ”työntyy tanssijan luomien läpi”, on jotain samaa kuin näkymättömäksi tekeytyvän ja pelokkaan eläimen olemuksessa, jota ihminen tarkkailee tutkimusmielessä. Surumieliseen menettämiseen, katoamiseen ja jopa rappeutumiseen viittaa myös runon ensimmäisen osan loppu, jossa ”haalistuneet paljetit putoilevat sormien välistä”.

Runon toisessa osassa tanssija nimetään suoraan lapseksi. Tanssijan ja lapsen yhtäläisyys ei kuitenkaan ole yksiselitteistä, sillä runossa myös kuvataan tanssijan putoamista veteen, ”jota lapsi muokkaa sinisellä lapiolla”. Tanssijan rakentaman kaupungin ja sieltä mereen tiputtautumisen ja toisen kaupungin ”toisenlaisten tornien” kuvauksen kautta siirrytään kuvaamaan taulua, joka ”esittää merenpohjaa lokakuisena keskiviikkona”. Merkittävää on se, että kyseessä on nimenomaan taulu, joka esittää jotakin. Tauluhan viittaa johonkin tallennettuun ja muuttumattomaan; hetkeen, joka on tallessa ja taltioitu.

Tauluun liittyvä staattisuus on tärkeää siksi, että runossa taulu kuvaa valaanpyytäjien alusta, jota tarkennetaan metaforalla ”levän peittämä raskas sana”. Valaanpyytäjien alus ja levä ovat ympäristösanoja, jotka liittyvät runon ympäristöstä, esimerkiksi lajien uhanalaisuudesta ja saastumisesta, käytävään keskusteluun.

Valaanpyytäjien ja ympäristöjärjestöjen kahinoista uutisoitiin viimeisimpänä vuoden 2014 helmikuussa (ks. esim. Yle Uutiset 2.2.2014). Runossa ei hieman yllättäen olekaan kyse vain tanssijasta ja rannalla leikkivästä lapsesta vaan saastuneesta merestä, jonne tanssijan tiettyyn muotoon sitoutumaton olemus runon lukijan johdattaa. Myrkyttymiseen ja ympäristötuhoon viittaavat erityisesti ilmaisut ”matkan suunta on syvä” ja ”vedessä haisee öljy”. Kuten edellä analysoimassani Venhon runossa, myös Wallinin runossa tanssijasta lapseen liukeneva hahmo merkityksellistää vahvasti runosta hahmottuvaa ympäristöteemaa.

Tässäkin runossa tanssija-lapsi kuvataan Melkkaan tarkoittamana luonnon ja kulttuurin välitilaolentona. Välitilaolentona tanssija-lapsi kykenee näkemään, etteivät asiat, luonnon- ja ympäristönsuojeluunkaan liittyvät, ole mustavalkoisia. Tähän viittaa erityisesti ilmaus ”Jos hukkuu, kuolee. Mutta tanssija soittaa: mustia ja valkoisia / koskettimia, valkoisia.” Tanssija-lapsen kuvataan olevan niin yhtä ympäristönsä kanssa, että ”hänen sormiinsa kasvaa kyhmyjä, korallia” ja myöhemmin ”tanssija soittaa kaloja, parvi / toisensa jälkeen suomuista, leijuva”. Mielenkiintoista on se, ettei kaloistakaan oikein saa otetta ja se, miksi pinnanalaisen valon kuvataan olevan ”lyijypainoista”.

Liikkeellä oleminen, dynaamisuus ja määrityksiä pakeneva tunnelma voimistuu myös runon 5. osassa, jossa haetaan sopivinta ilmaisua ”valon läpäisemällä vedelle”. Sanoilla leikkittely on keino tuoda subjekti–objekti-suhteet näkyväksi. Läpäisemisenkin voi kuvata monesta eri näkökulmasta: kulkeeko valo veden läpi, läpäistykö vesi valosta vai lävistääkö valo veden?

Runon toiseksi viimeisessä osiossa tanssija ja lapsi sulautetaan jälleen toisiinsa. Vesivalon kuvataan tarttuvan lapsen tukkaan, mutta kuitenkin tanssijan säihkyvän – vaikka eikös juuri valon yleensä kuvata säihkyvän? Kuten Venhon Valo-runossa, myös tässä runossa lapsihahmoon liittyy tietty aistimellisuus ja luonnon lähellä oleminen. Runossa tanssija-lapsi säihkyekin valoa, joka on ”hiekaista ja suolasta syntynyttä”, siis aivan pienistä kiteistä syntynyttä ”väriä”. Herääkin kysymys siitä, halutaanko ilmaisulla ”kuvitteellisia” korostaa sitä, ettei ihmissilmä erota luonnosta näin pieniä aineita, joista koko olemassaolomme kuitenkin koostuu?

Runon viimeisessä osiossa tanssijaa kuvataan metaforalla ”primadonna, lapsi ja pianoa soittava nainen”. Metaforana se on moninainen, erikoinen ja useaan suuntaan kurottava. Siksi on huomionarvoista, että tämä erikoinen hahmo kuitenkin istuu

keittiössä täysin tavallisesti miettimässä ”ihmisestä toiseen ulottuvaa liikettä”. Ilmaisuu on hyvin kuvainnollinen ja siksi runon viimeinen lause ”Pöydällä muki, vahakankaassa kahvi- / tahra kuin kampelan nahka” on konkreettisuudessaan hyvin mieleenpainuva ja korostuu. Kahvitahra on ruskea ja vahakankaan päällä levittäytyessään ”tuntuu” samalta kuin kampelan tai ylipäänsä kalan nahka: niljakaalta ja liukkaalta.

Wallinin ”*Tanssijan kuva 4*” avautuu osana 2000-luvun ympäristökeskustelua vieläkin konkreettisemmin, jos kiinnittää huomiota runon intertekstuaalisiin viittauksiin. Wallinin teoksen lopulla nimittäin vihjataan: ”*Dialogista kiitos: Elis Sinistön Mehutie ja Villa Mehu. Jan Kailan valokuvat Elis Sinistöstä. Erkki Pirtolan artikkeli ”Käärmeiltä pääsy kielletty” (Voima 9 / 2004).*”¹¹ Pirtolan artikkelista selviää, että Elis Sinistö (1912–2004) oli elämäntapataiteilija ja mystikkofilosofi, joka rakensi omaperäisen kotitilansa Villa Mehun keskelle metsää. Pirtolan (2004) mukaan Sinistö toteutti ”Pentti Linkolan elämänmallin luopumalla täydellisesti luonnonvaroja tuhoavasta sivilisaatiosta, astui konkreettisesti metsään ja lisäsi ekomaniaan vielä elämänriemun ja taiteet.” Se, että Wallin kommentoi runoillaan henkilöä kuten Sinistö, on jo sinällään vahva kannanotto ympäristökeskusteluun: runo peräänkuuluttaa luontoyhteyttä, joka nykyajan ympäristökeskustelussa usein jää poliittisen ilmastopelin jalkoihin.

Erkka Mykkänen (18.7.2012) toteaa Wallinin kokoelmaa koskevassa arvostelussaan, että ”tanssija” näyttäytyy kokoelmassa jonkinlaisena ihanneihmiseenä, jonka maailmankuvan puhtauteen ei ole pääsyä, mutta jolta voi silti yrittää oppia siitä, kuinka olla yhtä luonnon kanssa. Mykkäsen tulkinnan näkökulmasta runon loppua voisi tarkastella myös toisenlaisesta perspektiivistä kuin mitä olen edellä tehnyt. Runossa kuvattu tanssija-lapsi voisi olla myös keittiössä istuvan aikuisen mielenmatkaa kadotettuun lapsuuteen, ’sisäiseen lapseen’, – ja siten myös kadotettuun luontoyhteyteen. Näin lapsihahmon käyttö nykyrunoudessa liittyisi myös tuon luontoyhteyden uudelleen kokemiseen ja voimistamiseen.

¹¹ Vihjaukseen on kiinnittänyt huomiota arvostelussaan myös Jani Saxell (Parnasso 3.5.2012). Hän nimeää Wallinin keskeiseksi intertekstiksi ”Elis Sinistön elämän kokonaistaideteoksen”.

3.2. ”Toivoin sinun olevan vesilintu” – eläin ja lapsi kaksoisolentoina

Tässä luvussa keskityn tarkastelemaan runoja, joissa ei suoranaisesti kuvata luontoa lähellä olevia lapsihahmoja, vaan joissa itse luonto nähdään lapsena, joka vaatii samanlaista hoivaa ja huolenpitoa kuin ihmisten lapset. Esimeriksi Sirpa Kyyrösen kokoelmassa *Lempeät tukaanit* kuvatun odottavan äidin ruumiillisuuden kautta avautuu Tero Tähtisen (18.4.2012) tulkinnan mukaan näköaloja myös eläinten kokemuksellisuuteen. Siru Kainulainen puolestaan toteaa, että ”Kyyrösen onnistuu hämmentämään ihmisen ja muiden elollisten suhteita”. Kainulaisen mukaan tämä johtuu kokoelman yllättävistä näkökulmista: esimerkiksi vieraslajinen lintu, tukaani, nähdään runoissa samanlaista huolenpitoa kaipaavana olentona kuin ihmislapsi. (Kainulainen 29.4.2012.)

Kyyrösen kokoelmassa jännite perustuu usein runoissa esiintyvien minän ja sinän (tai sinän ja sen) kohtaamiselle. Heti kokoelman alussa on tämän kohtaamisen kannalta mielenkiintoinen runo (Kyyrönen 2012, 8–9). Runo on kovin pitkä tähän lainattavaksi, joten se löytyy työni liitteistä (liite II). Runo alkaa käskyllä ”Kuvaile se ja anna katseesi paksuuntua”, joka heti herättää kysymyksen siitä, kuka käskää kuvailemaan ja mitä. Tämän ”käskijän” lisäksi runossa on läsnä hyönteisiä houkutteleva kukka eli lihansyöjäkasvi, ja jokin ”se” jonka voisi tulkita viittaavan lintuun. Tämä ”se” kirkuu, on syntynyt munasta ja tulee muuttolintujen lähtiessä levottomaksi. Kaikki nämä ilmaukset ohjaavat tulkitsemaan salaperäistä ”se”-toimijaa linnuksi, jota runon sanatasolla esiintyvä sinä tarkkailee. Myös mielle-yhtymä sulkakynään viittaisi siihen, että ”se” on lintu.

Näiden toimijoiden lisäksi runossa esiintyy myös ”tarpeeton”, sinän ja sen tarkkailija, joka ”kyhjäyttää nurkassaan ja kirjoittaa muistikirjaansa”, ”katselee kateellisena ja kirjoittaa seinään”, ja runon lopussa jopa ”paljastaa hampaansa ja murisee”. Se, että tämä tarkkailija nimetään ”tarpeettomaksi” on mielenkiintoista. Tarkkailija on jollakin tavalla ylimääräinen, ja siksi tarpeeton runon sinän ja sen välisessä kohtaamisessa. Tarpeettoman voisi ajatella murisevan siksi, koska tämä jää täysin ulkopuolelle sinän ja sen välisessä suhteessa: sinä matkustaa, käy uimahallissa ja elokuvissa tämän salaperäisen, kahvipapuja rouskuttava ja hyvällä huumorintajulla varustetun olion kanssa. Runon sinälle kulkeminen olion, ehkä linnun, kanssa ei aiheuta ongelmia: hän pukee linnun naamiaispukuun ja hankkii sille oman passin.

Runon voisikin ajatella peräänkuuluttavan toisenlaista kohtaamisen muotoa inhimillisen ja ei-inhimillisen välillä, koska luonnon tarkkailu vain faktoja muistikirjaan kirjoittamalla nimetään ”tarpeettomaksi”. Karoliina Lummaa (2010, 157) on kutsunut tällaista ihmisen ja eläimen perspektiivejä häivyttävää runoutta ”monen näkökulman tekniikaksi”. Henna Laininen puolestaan toteaa pro gradu -tutkielmassaan, että moniäänistä puhetapaa voidaan postmodernistien hajottamisen sijaan käyttää myös yhteyksien etsimiseen (Laininen 2008, 86). Näin vaikuttaisi olevan myös Kyyrösen runossa.

Katja Keto (2009, 18–20) kirjoittaa pro gradussaan siitä, miten Sirkka Turkan runouden eläinhahmojen runsaus yllyttää tulkitsemaan yhä useammat runouden hahmot eläimiin viittaaviksi. Toinen tällaiseen tulkintaan kannustava piirre on eläinhahmojen ruumiillisuus. Hänen mukaansa eläinhahmojen konkreettisuus ja kuvallisuus eivät kuitenkaan ole toisiaan poissulkevia vaan toimivat ennemminkin limittäin.¹²

Kuvainnollisen ja konkreettisen sekä inhimillisen ja ei-inhimillisen rajaa häivyttää monella tavalla myös Kyyrösen runo. Se jättää epäselväksi kuka kukin on: onko ”tarpeeton” ihminen, vaikka muriseekin runon lopussa? Viittaako runon ”se” lintuun vai lihansyöjäkasviin? Toisaalta runon ”se” voisi viitata myös lapseen, josta runon sinän on pidettävä huolta: lapsihan tarvitsee lentokoneessa oman passin. Aikuisen, lapsen, linnun ja kasvin olemukset liukuvat toisiinsa, ja lukijan on lopulta hyvin vaikea tietää, mihin pronomini ”se” oikein viitataan. Kyyrösen runon linnun ja lapsen välillä on siis samankaltaista liukenevuutta ja sulautumista toisiinsa kuin edellä analysoimassani Kristiina Wallinin runon lapsen ja tanssijan hahmon välillä.¹³

Tällaista ei-inhimillisen ja inhimillisen rajaa rikkovan runon tilannetta voisi olla hedelmällistä lähestyä posthumanistisen teorian käsittein. Posthumanismi on teoreettinen ja tutkimuksellinen suuntaus, joka purkaa luonnon ja kulttuurin välistä vastakkainasettelua tarkastelemalla tapoja, joilla ihmiset, ei-inhimilliset elolliset oliot ja elottomat asiat toimivat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja merkityksellistävät toinen toisiaan (Lummaa 2010, 23). Posthumanistisesti ajatteleva feministifilosofi

¹² Kyyrösen runojen konkreettisuuden ja kuvallisuuden rinnakkaisuuteen ja limittymiseen on kiinnittänyt huomiota myös Eveliina Laurila (7.5.2012).

¹³ Siru Kainulainen on Kyyrösen kokoelmasta kirjoittaessaan todennut, ettei runoissa olennaista olekaan kohteen tarkkarajainen määrittely. Kainulaisen näkemyksen mukaan kohteen määrittely voi osassa Kyyrösen runoista olla jopa mahdotonta. Ennen kaikkea se on kuitenkin tarpeetonta. (Kainulainen 29.4.2012.)

Donna Haraway on teoksessaan *When Species Meet* (2008, 15–19) muodostellut käsitettä *kumppanuuslaji* (*companion species*) pyrkiessään kuvaamaan sellaisia ihmisen ja eläimen kohtaamisen muotoja, joissa erilainen yksilö nähdään ihmiselle tasavertaisena kumppanina. Käsitteessä olennaista on rinnakkaisuus ja katsominen. Seuralaislajeja edustavat yksilöt elävät Harawayn mukaan jatkuvassa vuorovaikutuksessa toisia lajeja edustavien olentojen kanssa. Vuorovaikutus voi olla fyysistä, kuten ruokkimista tai erilaisia koskettamisen tapoja, mutta myös henkistä vuorovaikutusta kuten toislajisen eläimen viestimisen opettelua ja omaksumista. Kyyrösen runossa esiintyvää ”sitä” voisikin tarkastella tällaisena seuralaislajina, joka on vuorovaikutuksessa runon helpoiten ihmiseksi hahmottuvan sinän kanssa. Runossa kuvattu vuorovaikutus on sekä fyysistä (ruokkiminen) että henkistä (äänehdinnän opettelu).

Karoliina Lummaan (2010, 315–317) mukaan Harawayn seuralaislajisuuden käsitteen ytimessä on ajatus siitä, että seuralaislajeja edustavat yksilöt syntyvät aina toistensa välisen kanssakäymisen tuloksena. Vaikka eri lajeja edustavat yksilöt ovat niin geneettisesti kuin monilla muillakin tavoin toisistaan erillisiä olentoja, kummankin yksilön kannalta merkitykselliset erot niiden välillä syntyvät vasta suhteessa toistensa kanssa. Kuten Lummaa kärjistäen kirjoittaa, ei siis ole olemassa ihmistä ihmisenä eikä lintua lintuna, vaan ihminen tulee ihmiseksi ja lintu linnuksi vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Näin seuralaislajit myös eroavat seuraeläimistä (*companion animals*, ks. Haraway 2008, 15–17). Kyyrösen runossa olioiden vakiinnuttaminen on vaikeaa, ja yksilöt hahmottuvat linnuksi tai ihmiseksi tai kasviksi juuri runossa kuvattujen vuorovaikutuksen ja kohtaamisen kautta.

Esimerkiksi säkeessä ”Olet opettanut sen syömään kämmeneltä” voisi kyseessä olla yhtä hyvin kukka kuin eläin. Kädeltä syöminen assosioituu kesyttämiseen, mutta on vaikea sanoa kenet tai mikä runossa lopulta kesytetään. Toisaalta runossa myös patsas on runon puhujan silmin elävä: se koukistaa varpaita niin ettei kukaan huomaa. Mielenkiintoinen on runon puhujan esittämä kysymys siitä, montako lintua runon sinä tunnistaa laulusta ja montako patsasta. Eloton ja elollinen rinnastuvat tässä säeparissa, jonka rinnastava elementti voimistuu, koska ilmaisut sijaitsevat typografisesti allekkain, kuin parina.

Katja Keto (2009, 21) on pro gradussaan pohtinut runojen eläinhahmojen konkreettisen ja kuvallisen merkityksellistymisen vaikutusta eläimen ja ihmisen

välisen suhteen kuvaamisessa. Hänen mukaansa voisi ajatella, että kuvallisesti merkityksellistyvät eläinhahmot kasvattavat entisestään välimatkaa ihmisen ja eläimen välillä. Eläin nähdään sellaisena kuin se kulloinkin halutaan nähdä – ei sellaisena kuin se on. Tällöin eläinhahmojen konkreettinen merkityksellistyminen posthumanismin tavoitteen mukaisesti lähentäisi eläintä ja ihmistä.

Kedon mielestä jo pelkästään se, että eläin nähdään ihmissuhteenomaisessa suhteessa runon minän kanssa, rikkoo ihmisen ja eläimen välistä dualismia. Se, että eläin esitetään tasa-arvoisena ihmisen rinnalla kuitenkin ihmismäistämättä sitä, on hänen mukaansa omiaan lähentämään eläintä ja ihmistä. Keto tulkitsee me-personapronominin käytön liittävän ihmisen ja eläimen yhteen ja sulkevan kaiken muun tämän läheisen suhteen ulkopuolelle (Keto 2009, 46–47).

Vaikka Kyyrösen runossa ei-inhimillinen ja inhimillinen sekoittuvat toisiinsa jatkuvasti, korostavat runon alku ja loppu sitä, että kuvauksen kohteena ovat oliot ja eliöt ovat nimenomaan osa luontoa. Tämä vaikutelma syntyy erityisesti siitä, että lihansyöjäkasvia kuvataan hyvin tieteellisesti nimeämällä se kasvin latinankielisillä nimillä (”Nepenthekset ja Sarracenia”) sekä kuvaamalla niiden toimintaa tavalla, joka perustuu luonnontieteelliseen tietoon lihansyöjäkasvista. Lihansyöjäkasvin toiminnan seuraaminen sysää runon puhujan kertomaan runon sanatasolla esiintyvän sinän toiminnasta varsin monipolvisesti. Ainakin näennäinen säkeistöttömyys vahvistaa assosiatiivisuuden kulkua, joka herää lihansyöjäkasvin tarkastelemisesta. Ehkä voisikin ajatella, että tämän ihmisen näkökulmasta varsin erikoisen luonnonilmiön toiminnan seuraaminen on jotakin niin ihmeellistä, että herättää runon puhujan pohtimaan sellaisiakin kysymyksiä kuten ”Jos hyönteiset puhuisivat” tai ”Jos vaatteet puhuisivat”.

Konkreettisuuden vaikutelma siitä, että runossa todella kuvataan luonnonilmiöitä ja elementtejä syntyy siis yksityiskohtaisesta, luonnontieteellisesti tarkasta tiedosta. Lummaa (2010, 89–91) on omassa tutkimuksessaan kirjoittanut juuri luonnontieteellisen nimeämisen ja lajityypillisen käyttäytymisen kuvaamisen vaikutuksesta siihen, miten jotakin luontoon viittaavaa elementtiä on runossa mahdollista tulkita konkreettisesti. Esimerkiksi Kyyrösen runossa säe ”Se puhuu kuin feromoneista sekaisin mennyt myrmekologi” vertaan ”sen” puhetta kuvaamalla sitä luonnontieteellisen diskurssin avulla. Myrmekologi on etologian tutkija, tarkemmin muurahaisten tutkija. Feromonit puolestaan ovat aineita, jotka vaikuttavat

toisiin samanlajisiin eliöihin esimerkiksi houkuttelemalla lisääntymiseen (Tieteen termipankki 1.5.2014). Luonnontieteelliseen diskurssiin vertaaminen on mielenkiintoista, koska sen painavuus tekee kuvaannollisen tulkinnan hankalammaksi: mistä muurahaistutkijoihin vertaaminen sitten voisi kertoa, jos kirjaimellinen tulkinta hylätään?

Konkreettisen luontokuvauksen tai tiettyyn ympäristökeskusteluun osallistumisen kannalta runo ei siis avaudu kovin selkeästi tai yksiselitteisesti. Luonto on vahvasti läsnä, mutta sekä konkreettisuus että kuvainnollisuus säilyy selvittämättömänä. Kyyrösen runossa sekoittelu, hämärtäminen, ja rinnastaminen, joka herättää ihmetystä, on keskeistä. Karoliina Lummaan (2010, 302) mukaan lajirajojen ylittäminen tekee runoissa kuvatuista ihmisistä ja eläimistä hassuja ja hölmöjä – jopa naurettavia ja valheellisia. Kyyrösen runossa tällainen hauskuus ja hölmöily on vahvasti läsnä.

Seuraavassa Jenni Haukion runossa eläimiin kohdistuvaa äitiviettä ei kuvata samalla tavalla fantasian tai kuvittelun avulla kuten Kyyrösen runossa. Äitiyden tuntemuksista on kuitenkin tässäkin runossa kyse:

Minun on suojeltava eläimiä
kätkevä niiden lapset vällyjeni alle

sillä eräänä yönä havahduttiin eläinten ääniin

ne olivat kadottaneet poikasensa mustiin säkkeihin
kylmät pihdit tunkeutuneet pesään
vieneet emon kupeella turvassa nukkuneet poikaset

ja vaikka silmäni heräsivät yhtä nopeasti kuin
emon silmät

oli silti liian myöhäistä

monissa karsinoissa, häkeissä ja aitauksissa
liian vapaudetonta

kylmää metallia siellä minne kuuluisi vihreää ja maata.

(Haukio 2003/2012, 23.)

Haukion runoa on mielekästä lukea suhteessa viimeaikaiseen keskusteluun esimerkiksi lihateollisuuden käytännöistä, joissa poikaset vieroitetaan emostaan

todella varhain. Eläinaktivistit ovat tuoneet esiin, että tämä on monella tapaa ongelmallista niin emojen kuin poikasten kannalta. Runon puhuja kokeekin vahvaa tarvetta eläinten suojelemiselle. Tämä korostuu, sillä runon toinen säkeistö varioi ensimmäistä. Suojeleminen ilmaistaan runossa ”kätkemisenä vällyjen alle” eli turvaan, jonnekin pehmeään piiloon. Puhujan huoli eläimistä ja pehmeiden ilmaisujen käyttö (”kätkeminen vällyjen alle”) liittävät runon kuvauksen äitiyden diskurssiin.

Runossa tunkeutumisen ja piiloutumisen kuvasto vaihtelee: eläimet on ”kätkevä vällyjen alle”, poikaset katoavat ”mustiin säkkeihin” ja ”kylmät pihdit tunkeutuvat pesään”. Runossa on myös voimakas kontrasti pehmeän ja lämpimän (vällyt, emon kuve, vihreää ja maata) sekä kylmän ja kovan (kylmät pihdit, kylmää metallia) välillä. Kontrasti vahvistaa runon huolestunutta tunnelmaa ja voimistaa sen kannanottoa ympäristökeskustelussa: runossa kuvattu eläinten kohtalo ei ole oikein.

Ilmaus ”ja vaikka silmäni heräsivät yhtä nopeasti kuin / emon silmät” viittaa siihen, että runon minä on yhtä kykenevä huolehtimaan eläimen poikasista kuin emo (vrt. Harawayn kumppanuuslaji). Runon puhuja on kuitenkin voimaton toimimaan runon kuvaamassa tilanteessa, sillä kuten puhuja toteaa ”oli silti liian myöhäistä”. Se, että poikaset revitään kylmillä pihdeillä pois emon kupeelta on jotakin, johon runon minä ei voi vaikuttaa: se ei ole hänen päätettävissään.

Runon viimeiset säkeet sisältävät suoran kannanoton ympäristökeskusteluun ja kuvainnollisuudestaan huolimatta on kanta esitetty varsin konkreettisesti: ”monissa karsinoissa, häkeissä ja aitauksissa / liian vapaudetonta / kylmää metallia siellä minne kuuluisi vihreää ja maata”. Omaksi säkeekseen erotettu ”liian vapaudetonta” antaa ilmaisulle lisää painoa ja korostaa, että tapamme kohdella eläimiä kylmästi on ”liikaa” ja runon minän sietokyvyn rajojen ylittämistä.¹⁴ Karsinat, häkit ja aitaukset voi runon kontekstissa tulkita ympäristösanoiksi, jotka liittävät runon tehotuotannosta käytyyn keskusteluun. Vaikka tehotuotantoon liittyvä keskustelu keskittyy usein eläinten oikeuksiin liittyviin kysymyksiin, varsinkin ilmastonmuutoksesta keskusteltaessa on nostettu esiin myös räjähdysmäisesti kasvaneen tehotuotannon ympäristövaikutukset.

Runon 3. säkeessä ”sillä eräänä yönä havahduttiin eläinten ääniin” viitataan kuitenkin myös sellaiseen mahdollisuuteen, että eläimet ovat alkaneet pitää melua

¹⁴ Runon minän eläinten kohtaloa kohtaan kokemaan ahdistukseen on viitannut arvostelussaan myös Hannu Waarala (6.12.2012).

itsestään: niiden mielestä tällainen ”peli ei vetele”. Implisiittisesti runossa myös todetaan (pronomini *sillä*), että tämä on se syy, miksi runon minäpuhujan on suojeltava eläimiä.

Haukion runossa eläimet inhimillistetään, sillä niiden kuvataan kokevan samankaltaisia hädän tunteita (kummankin silmät havahtuvat poikasten menetykseen). Lummaa (2008b, 59–60) on tuonut esiin, että vaikka ei-inhimillisen inhimillistäminen on ihmiselle hyvin tyypillinen tapa merkityksellistää asioita, inhimillistävää ajattelua on myös arvosteltu. Kirjallisuudentutkimuksessa antropomorfismia tai personifikaatiota sekä etenkin pateettista harhaa on pidetty kuluneena ja teennäisenä keinona. Ekokriittisessä tutkimuksessa inhimillistämistä on puolestaan pidetty eettisesti ongelmallisena, sillä inhimillistäminen saattaa johtaa väärin käsityksiin eläimistä. Toisaalta kaikkien ihmismäisten piirteiden kieltäminen johtaa sekain kaltoin kohteluun ja hyväksikäyttöön (ks. Garrard 2004, 137–139).

Lummaan (2008b, 59) mielestä antropomorfiseen kuvailuun voi kiinnittää ekokriittistä huomiota, vaikka ympäristön tilasta ei runossa suoranaisesti puhutaisikaan. Tämä johtuu siitä, että kysymykset tunteiden projisoimisesta, myötätunnosta ja samastumisesta ovat eettisesti merkityksellisiä, koska ne vaikuttavat tapaan, jolla eläimet ymmärretään ja siten tapaan jolla niitä kohdellaan. Esimerkiksi Risto Rasan linturunoissa esiintyvää antropomorfista katsetta Lummaa tulkitsee vastuun tiedostamisen mahdollisuutena. Lummaan ajatuskulkua voi mielestäni soveltaa myös Haukion runon tulkinnassa: eläinäidin näkökulmaan asettuessaan ja eläimiä inhimillistäessään runon puhuja tulee kiinnittäneeksi lukijan huomion tehotuotannon tapaan kohdella ei-inhimillisiä. Näin runo herättää monia eettisiä ja moraalisia kysymyksiä, jotka laajasti ajatellen liittyvät myös ympäristökeskustelun taustalla vaikuttaviin arvoihin.

Toisin kuin Haukion runossa, seuraavassa Sirpa Kyyrösen runossa ihminen hakeutuu suoraan dialogiin runossa kuvatun eläimen, linnun, kanssa sinutteleamalla tätä (vrt. Lummaa 2010, 185):

Kannan sinulle aamiaisen vuoteeseen ja keksin päivän uutiset,
olemme tehneet näin siitä asti kun tornit kaatuivat

En voi ajatella valaita ahdistumatta, emme ajattele valaita
Levän tuoksu värjää seinät vihreiksi,
en ole pessyt kylpyhuonetta sen jälkeen kun laiva upposi

Olemme lakanneet viettämästä vuodenaikoja,
sipulikasvit kukkivat vuoden ympäri,

mantukimalainen, huhtiyökkönen, tyttöperhonen

Harvakasvuisten koivikkojen toukovoalo

merilokki, mustavaris, pulmunen

On varhaista ympäri vuoden vapautunut meri kaivertaa kiviin nimensä

Kannan sinulle aamiaisen vuoteeseen

kuolinilmoitusten kasvot hymyilevät salaperäisesti

Sinulle on alkanut kasvaa nokka,

hyväilen korvaasi hellästi ja toivon sinun olevan vesilintu,
taivas niin korkea ei mahdu huoneeseen

Ajattelemme että se on pitkä

punainen merenuni, siemeniä ja sormivärejä

Kannan aamiaisen vuoteeseen ja kerron päivän uutiset

Vesilasku kolahtaa postiluukusta ja jää kellumaan rantakaislikkoon

(Kyyrönen 2012, 11.)

Runo vaikuttaa ensilukemalla täysin käsittämättömältä. Mitä merkitsee se, että runossa esitetään sulassa sovussa valaat, kaatuvat tornit, levänvihreät seinät, toukokuiset koivikot, vesilinnut ja rantakaislikkoon kolahtelevat vesilinnut? Runossa on mitä ilmeisimmin jotain muutakin salaperäistä kuin ”hymyilevät kuolinilmoitukset”.

Kyyrösen runon kahdessa ensimmäisessä säkeessä tuodaan jo ilmi runon puhujan kokema ahdistus: uutiset on parempi keksiä, sillä tornien romahtaminen on osoittanut, ettei uutisissa kuitenkaan ole mitään hyvää. Tornit assosioituvat uutisdiskurssin yhteydessä tietysti WTC:n terrori-iskuihin vuonna 2001 ja niitä seuranneeseen öljysotaan, mikä tuo runoon mukaan ympäristötematiikkaa.

Runon kolmas säe voimistaa tuntua siitä, että runossa kuvatut luonnonilmiöt viittaavat konkreettisesti luontoon ja ympäristöön. Valas assosioituu vahvasti ympäristökeskustelun teemoihin, kuten valaiden pyyntiin, niiden kaventuneeseen elintilaan ja monella tapaa kyseenalaisiin valasretkiin. Runon minäpuhujalla ei halua ajatella valaita, mikä voisi viitata siihen, että niiden olemiseen liittyviä ongelmia ei haluta ajatella. Typografinen asettelu ja muunneltu toistorakenne voimistavat vaikutelmaa siitä, että valaat putkahtavat puhujan mieleen, ja koska niitä ei haluta ajatella, on kiellon oltava vahva toteamus.

Runon minäpuhujalla haluaa hoivata runon sinää ja pitää sinän pimennossa maailman pahalta, mikä heijastelee äidin kokemusta lapsestaan. Mielenkiintoista

kuitenkin on se, että runossa hoivattava ja hyväiltävä sinä on mahdollista tulkita linnuksi, jolle ”on alkanut kasvaa nokka”. Runon lopussa puhuja ei enää keksi uutisia vaan kertoo ne, mikä voisi viitata siihen, että lastaan ei voi loputtomasti suojella maailman ongelmallisuuksilta.

Silene Lehdon (2005, 4–7, 16) tulkinnan mukaan Helena Sinervon runoudessa äidin ja lapsen suhdetta käsitellään ennen kaikkea ihmissuhteena. Äitiys on teoksessa jotain laajempaa ja moninaisempaa kuin pelkästään biologista äitiyttä. Lehdon analyysi tukee myös omaa tulkintaani Kyyrösen runosta, jossa lintu nähdään lapsena ja lapsi lintuna. Tällaisen äitiyden tutkiminen runossa hämärtää myös ihmisen ja eläimen välistä rajaa, kun eläin esitetään hyvin inhimillisessä valossa. Lehto vertaa Sinervon lyriikkaa Johanna Venhon ja Riina Katajavuoren tuotantoon, jossa myös käsitellään äitiyden teemaa. Kuten Kyyrösen runoissa, myös Venhon ja Katajavuoren teoksissa naisen ruumiilliset kokemukset raskauden aikana korostuvat ja – kiinnostavaa kyllä – liittyvät läheisesti luontoon, esimerkiksi vesielementteihin. Lehdon mukaan äitiys näyttäytyy Sinervon lyriikassa myös universaalimpana ja abstraktimpana huolena maailman ihmisten ja eläinten jälkikasvusta. Näin vaikuttaisi olevan myös Kyyrösen runossa, jossa linnun hoivaaminen lapsena näyttäytyy yleisimmin ympäristötuhoille alttiina olevan luonnon suojelemisena.

Kyyrösen runossa ilmenevä linnun hoivaaminen lapsena ja lapsen hoivaaminen lintuna liittyy kiintoisasti myös puutarhapastoraalin traditioon, jossa lapset samastetaan kasveihin ja heidän kasvatuksensa puutarhan hoitoon. Puutarhaa on pidetty lapsen ”orgaanisen viattomuuden” tyypillisenä juonellistumana. Viktorianiselta ajalta periytyvä botaaninen lapsi eli *child botanical* onkin yksi lapsuuden vahvimpia trooppeja kirjallisuudessa. Puutarhapastoraalien perinteessä lasten vaaliman luonnon kukoistus vertautuu lasten sisäiseen luontoon. (Dobrin & Kidd 2004, 6.)

Kyyrösen runossa todellisuus ja fantasia sekoittuvat jatkuvasti. Ympäristökeskusteluun viittaavat ilmaukset (”Olemme lakanneet viettämästä vuodenaikoja / sipulikasvit kukkivat vuoden ympäri”) tuovat runoon tiettyä realismia ja konkreettisuutta, mutta toisaalta runon lopun ”Vesilasku kolahtaa postiluukusta ja jää kellumaan rantakaislikkoon” kaltaiset säkeet sekoittavat runon harmoniaa. Runon keskivaiheilla puheen sävy muuttuu, kun runon puhuja nimeää luonnon olioita ja eliöitä hyvin tarkasti. Miten esimerkiksi tulisi tulkita säettä ”On varhaista ympäri

vuoden vapautunut meri kaivertaa kiviin nimensä”? Onko ilmaisu yhtä säettä, vai katkonaista puhetta, jossa eri asiat sekoittuvat toisiinsa?

Toisin kuin edellisissä alaluvuissa analysoimissani runoissa, Kyyrösen runossa lapsen ja aikuisen maailmat limittyvät toisiinsa. Runon lopussa puhuja kuvaa taivasta selittämättömäksi ja hallitsemattomaksi (”taivas niin korkea ei mahdu huoneeseen”). Tämä hallitsemattomuus otetaan kuitenkin haltuun yhdessä lapsilinnun kanssa: ”Ajatteleimme että se on pitkä / punainen merenuni, siemeniä ja sormivärejä.” Runon lopussa ovat siis rintarinnan niin linnut, lapset, aikuiset kuin kulttuurin (sormivärit) ja luonnon tuotteet (siemenet).

3.3. ”Meri saastuu, on vaikea löytää suuntaa” – äidit ympäristöhuolen äänenkantajina

Johanna Venhon runossa ”Ennen valoa en pelännyt, olin” meren saastuminen yhdistyy kiinnostavasti huoleen lapsesta ja siitä, kykeneekö runon puhuja kantamaan vanhemmuuteen liittyvän vastuun:

Ennen Valoa en pelännyt, olin
lapsi ja ruutuhypin, lensin uhmalla
valtamerien yli, viimeistä päivää
elin ennen Valoa. Miten se voi noin
rauhassa taapertaa polkua, harppoa,
kolmiloikata sisälläni sydämen muotoisena, hauraana,
toiveikas Valo: Sellaisia ei petetä. Sellaisia ei jätetä.
Eihän, sano äiti. Päivänvarjo on ruusunpunainen
muttei peitä merestä nousevaa löyhkää, äiti haloo,
kuinka suurina annoksina syötän Valolle
kitkerää juuresta, ei kuulu, pätkii, se valvoo yön
ja potee vatsaa, maapallonkovaa. Huomenna haihdun,
mutta Valolla pitää olla nyt ja polku ja maito ja meri
joten kääntelen kompostia, metaania posachtelee
jättömaalta, siellä älä kumminkaan leiki. Siellä älä
tanssi tuota hilpeää lapsenpolkkaa, tule päivänvarjon alle,
lepää tässä, ei äitejä pelota, katso nätit rimssut, sydämiä.
(Venho 2009, 13.)

Tässä runossa Valosta tulee maapallon olotilan kantaja: Valo ”potee vatsaa, maapallonkovaa”. Runon puhujan vihjaus haihtumisesta assosioituu siihen, miten vanhempi sukupolvi jonakin päivänä kuolee pois, mutta nuoremmat jäävät. Tästä

huolimatta, tai juuri tämän takia, Valolla pitää olla ”nyt ja polku ja maito ja meri”. Tässä rytmikkäässä ilmauksessa tiivistyy se, että runon puhujan mielestä lapsille on jätettävä jälkeensä hyvä paikka elää: nyt-hetki, olemisen mahdollisuus, polku, tie tai suunta johon kulkea, maito, jotakin konkreettista ravintoa ja meri, luonto ja ympäristö. Runon puhuja kääntää vimmaisesti kompostia, joka kiinnostavasti tuo esiin vaikeuden päättää siitä, mikä lopulta on ympäristölle parasta. Kompostia kai pidetään yleisesti ottaen ympäristölle hyvänä asiana, mutta siinäkin on puolensa: runossa kuvattu metaanin posahtelu assosioituakin siihen keskusteluun, jota metaanin vaikutuksesta ilmastonmuutokseen on käyty.

Ympäristökeskustelussa argumentoidaan usein vetoamalla siihen, että tuleville sukupolville on taattava puhdas luonto. Rosalind Cowardin (1996, 355) mukaan etenkin moderni vihreä retoriikka kytkeytyy voimakkaasti lasten tulevaisuuteen. Venhon runossa lapsen kasvattamiseen liittyvä huoli rinnastuu huoleen ympäristöstä. Viimeisten säkeiden kuvaus siitä, miten runon puhuja pyytää Valon turvaan päivänvarjon alle kuvastaa mielestäni runon puhujan tunnetta siitä, että metaanin pokahtelusta ja meren löyhkäämisestä huolimatta on pakko yrittää. Turvautuminen rimpsuihin ja sydämiin ja vaaleanpunaiseen päivänvarjoon on kaikessa herkkyydessään kuitenkin niin liioiteltua, ettei ilmausta ”ei äitejä pelota” voi oikein ottaa tosissaan. Pelko siitä, mikä on Valon ja meren tulevaisuus halutaan epätoivoisesti sysätä syrjään siinä onnistumatta, sillä kuten puhuja aiemmassa säkeessä sanoo: päivänvarjo ei peitä merestä nousevaa löyhkää. Toisaalta ilmaisua voi tulkita myös sarkastisena viittauksena siihen, miten vaaleanpunaisella ja kaupallisella huuhaalla usein pyritään peittämään luonnon ja maailman todellinen tila.

Meren saastumista koetetaan lapselta peitellä myös työni johdannossa siteeratussa Silene Lehdon runossa, joka on osa runosarjaa *Kalastaja*.

nyt hän on matkalla omenanvihreän tasangon poikki
ja lapsi kuljeskelee rannoilla, piirtää kiviin,
hiekkiaan, ikävän äänet,
löytää valaan luut ja kysyy,
enkä vastaa, että meri saastuu, on vaikea löytää suuntaa,
sanon: iltapäivät ovat pitkiä, aurinko sokaisee,
mutta onneksi meillä sentään vielä on puut,
ne varjostavat
(Lehto 2011, 72.)

Asetelma, jossa aikuinen puhuja seuraa lapsen matkaa luontoympäristössä, toistuu myös tässä runossa. Runon ensimmäisissä säkeissä on hyvin harmoninen tunnelma. Hän, joka voisi viitata runossa myöhemmin kuvattuun lapseen, on matkalla ”omenanvihreän tasangon poikki”. Kolmannen säkeen toteamus hiekasta ja ikävästä yhdistyessään lapsen kuljeskeluun rannalla luo runoon jollakin tavalla haikean sävyn.

Ikävöivä, jopa nostalgisoiva tunnelma ja tyhjien luonnontilojen, kuten tasankojen ja rantojen, kuvaus on keskeistä pastoraalille. Pastoraali on etenkin romantiikan ajalla kehittynyt kirjallisen kuvauksen tapa, jolla on ollut ratkaiseva merkitys siinä, miten määritelmämme luonnosta ovat muotoutuneet. Klassisella pastoraalilla tarkoitetaan sellaista kirjallista traditiota, jossa kaupunki ja maaseutu sekä mennyt aika ja nykyisyys nähdään toisilleen vastakkaisina. Kaupunki kuvataan turmeltuneena nykyhetkenä ja maaseutu puolestaan rauhallisena ja idyllisenä menneisyytenä. Usein klassisessa pastoraalissa luontokuvaukseen heijastuu myös ihmisten kokema ahdinko ja luonnon kuvaaminen sellaisenaan jää taka-alalle. (Garrard 2004, 33–35.)

Lehdon runossa ilmenevät monet klassisen pastoraalin piirteet: kaupunki on kaukainen ja runossa esiintyvä lapsi kulkee todellisen luontoidyllin keskellä. Runon puolivälissä idylliin kuitenkin tulee särö, kun runon puhuja viittaa meren saastumiseen ja siihen, miten vaikea on löytää suuntaa. Puhuja päätyy kuitenkin olemaan kertomatta tästä lapselle, ja runon lopun kuva auringolta varjostavine puineen on jälleen seesteinen. Runo kuvaakin mielestäni myös vanhempien kokemaa voimattomuutta lasten kysymysten edessä. Lapsen kysymykseen ja runon puhujan vastaukseen liittyvä säkeenylitys on omiaan korostamaan tilanteen hankaluutta. Puhuja haluaa ylläpitää idyllistä maailmaa, mutta huomionarvoista on se, että aurinko ei tässä muuttuneessa maailmassa *paista* vaan *sokaisee*.

Klassisessa pastoraalissa luonnon nähdään usein vastaavan ihmisen tunteisiin ja tätä kutsutaan pateettiseksi harhaksi, koska siinä tunteet sijoitetaan väärällä tavalla luontoon. Kun esimerkiksi romantiikan ajan runoilijalle William Wordsworthille keskeistä on ei-inhimillisen luonnon ja ihmismielen välisen suhteen tutkiminen, nousee Lehdon lyriikassa keskeiseksi itse luonnon tarkasteleminen sellaisenaan – sekä sen kauneuden että tuhosta indikoivien elementtien. (vrt. Garrard 2004, 36, 43.)

Terry Gifford on teoksessaan *Pastoral* (1999) pohtinut pastoraalin erilaisia

käyttötapoja ja käsitteen merkitystä. Giffordin mukaan pastoraaliksi voidaan nimittää mitä tahansa kirjallista tekstiä, jossa sisältötasolla kuvataan luonto–kulttuuri-vastakkainasettelua joko implisiittisesti tai eksplisiittisesti. Kyse on tekstistä, joka keskittyy luonnon kuvaamiseen. (Gifford 1999, 15.) Tämä uusi pastoraalin muoto, post-pastoraali, välttää idealisoinnin ja pyrkii etsimään diskurssia, joka voi sekä ihailta että ottaa vastuuta luonnonympäristöstämme. Se esittää näkemyksen kaikille eliöille ja olioille kuuluvasta luonnosta, joka sisältää ihmisen osana kokonaisuutta. Kuten Gifford kirjoittaa, pastoraalin elementit ovat muuttumassa. (Gifford 1999, 161.)

Gifford hahmottelee teoksessaan post-pastoraalille kuusi tunnistettavaa piirrettä tai ominaisuutta. Yksi keskeinen piirre on syvä kunnioitus luontoa kohtaan. Tällä hän ei tarkoita pelkästään sitä, että tekstissä esitetään tarkkaa luonnontieteellistä tietoa ekosysteemin dynaamisista suhteista, vaan myös sitä, että tekstissä kuvataan syvää läsnäolon tunnetta luontoympäristössä. Muita piirteitä ovat luonnon luovan ja tuhoavan prosessin tasapainon kuvaaminen, ihmisen sisäisyyden suhde ulkoiseen, tietoisuus luonnosta kulttuurina ja kulttuurista luontona, tietoisuuteen sisältyvä omatunto ja se, että tämän tietoisuuden tulee johtaa sekä ympäristön että sosiaalisten vähemmistöjen oikeuksista huolehtimiseen. Näiden kaikkien ei kuitenkaan tarvitse esiintyä tekstissä yhtä aikaa, jotta tekstiä voitaisiin kutsua post-pastoraaliksi. (Gifford 1999, luku 6.)

Klassisen pastoraalin sijaan Lehdon runo näyttäytyy tulkintani mukaan enemminkin Giffordin kuvaamana post-pastoraalina. Runossa kuvataan läsnäolon tunnetta luonnossa muun muassa puiden läheisyyden kautta, ja rehevä vihreä niitty ja saastuva meri ovat kummatkin osa luontoympäristöä. Toisaalta runon puhujan ympäristötietoisuuteen liittyvän omatunnonkysymysten kanssa painiskelun voi ajatella johtavan sekä lapsen että luonnon oikeuksista huolehtimiseen.

Painavan omantunnon kanssa tempoilee myös Venhon runon äitipuhuja:

En voinut itkeä joka päivä, Valo meni niin hiljaiseksi. En voinut kirota maailmaa: pilvet sen silmillä. Rakkaus, kuule miten rusahtaa. Noukin surun ja imin peukaloa, suolaa ja hiekkaa kynnen alla. *Kuin lapsi.* Valon voi vielä kasvattaa oikeaan suuntaan. Olisi voinut. Ehtinyt. Olisi ollut käsissä voimaa. Olisi pienemmin, köyhemmin hehkunut aurinko taivaan katossa, suora katu kaupasta kotiin, puuroa, perunaa, peitto päälle. Mutta huudatin musiikkia, talo vavahteli, ripustin seinille maailman kartat. Käänsin puseron nurin, näytin: näin kuvio syntyy, langat ristiin rastiin,

ihoa hiertävät solmut, en voinut olla näkemättä enää.
(Venho 2009, 41.)

Toisin kuin aiemmin analysoimissani runoissa, tässä runossa äitipuhuja ei enää kykene peittämään ahdistustaan ympäristöstä. Tietoisuus siitä, miten lapsi kokee äidin voimattomuuden saa tämän kuitenkin hillitsemään itkuaan: ”En voinut itkeä joka päivä, Valo meni niin hiljaiseksi”. Myös ilmaus ”En voinut kirotta maailmaa” viittaa siihen, että näin puhuja todellisuudessa haluaisi tehdä, muttei äitiyden velvollisuudesta johtuen voi.

Pilvet maailman silmillä on kuvauksena mielenkiintoinen. Se tuo mieleen myrskypilvet, jotka varjostavat kesäpäivänä ulkosalla nautiskelevan ihmisen kasvot. Runossa tällainen nurkan takaa ilmestyvä myrskypilvi varjostaakin koko maailmaa. Huomionarvoista on, että juuri runon äitipuhuja kykenee tämän tunnistamaan ja näkemään. Ilmaus ”pilvet silmillä” voisi nimittäin viitata myös siihen, etteivät maapallon asukkaat kykene näkemään, mitä on tulossa. Näin äitipuhujan merkitys ympäristöhuolen äänenkantajana voimistuu. Huomionarvoista on, että hän käyttäytyy tällöin *kuin lapsi*: ”imee peukaloa, suolaa ja hiekkaa kynnen alta”. Kuten Wallinin tanssija-runossa, myös tässä runossa pienet suola- ja hiekkakiteet merkityksellistyvät kokonaisuuden kannalta kiinnostavasti.

Seuraavassa säkeessä runon puhuja siirtyy pohtimaan lapsen kasvattamista ja omaa epäonnistumistaan siinä. Näin ollen myös tässä runossa lapsihahmo, äitiyden velvollisuudet ja vastuu sekä ympäristön tila kietoutuvat kiinnostavasti yhteen: ne esitetään runossa rinnakkaisina ”ongelmina”, joihin on vaikea löytää yksiselitteistä vastausta.

Konkreettiseen ympäristökeskusteluun runo liittyy puolivaiheillaan, kun runon puhuja viittaa siihen, että ”pienemmin, köyhemmin hehkunut aurinko” olisi riittänyt. Alkusointuinen ilmaus ”puuroa, perunaa, peitto päälle” vahvistaa runosta hahmotettavaa kulutuskriittisyyttä. Runon synkeän tunnelman kontekstissa tämä voisi viitata siihen, että ihminen tajuaa kuluttamisen vaikutukset vasta tuhon ollessa jo lähellä.

Runon ilmaus ”Mutta huudatin musiikkia, talo vavahteli, ripustin seinille maailman kartat” on mielenkiintoinen. Viittaako se maailmankansalaisen elkeisiin vai totuuden näyttämiseen? Onko Valo tämän takia ”kasvanut väärään suuntaan”? Runon viimeiset säkeet liittyvät puseron koostumista hyvin konkreettisesti kuvatessaan (”Käänsin puseron nurin, näytin: näin kuvio syntyy, langat ristiin

rastiin”) maailman lapsityöläisiin. Tätä tulkintaa tukee erityisesti ilmaus ”en voinut olla näkemättä enää”. Runon puhuja ei voi olla näkemättä enää, mihin länsimaalainen varallisuus nojaa: ympäristön ja kolmannen maailman riistoon. Näin runo osallistuu keskusteluun vaatetuotannon eettisyydestä niin ympäristöä kuin ihmisiä kohtaan. Runo osoittaa, miten ympäristöongelmat liittyvät lopulta läheisesti myös globaalin markkinatalouden ongelmiin. Äitipuhujan ahdistuksen kautta se tuo esiin, että loppujen lopuksi me olemme kaikki samassa veneessä. Toisaalta ilmaus ”ihoa hiertäviin solmuihin” viittaa myös siihen, että paita tuntuu tukalalta, ja assosioituu jopa pakkopaitaan. Mielleyhtymänä pakkopaita kuvastaa kiinnostavasti runon äitipuhujan dilemmaa: huolta ympäristöstä, halua näyttää eikä olla näkemättä enää, halusta suojella lastaan.

Tässä pääluvussa olen tarkastellut aineistoni runojen lapsihahmoja ja niiden äitipuhujien suhdetta sekä merkitystä ympäristökeskustelun kannalta. Lapsihahmot johdattavat äitipuhujat runoissa paitsi lähemmäs luontoa myös ympäristöongelmien äärelle. Monessa runossa äitipuhujan ulospäinsuuntautuva puhe herättää ympäristötuhoihin liittyvää huolta myös lukijassa. Tutkimukseni seuraavassa luvussa keskityn tarkastelemaan runoja, joissa ympäristöhuoli konkretisoituu ennen kaikkea tuhoutuvan maailman kuvauksissa.

4. TUHONKUVISTA TULEVAISUUTEEN

”Sano minulle, Herra D, mitä sinä arvelet? / Mitä seuraavaksi tapahtuu, / kun jäätiköt sulavat ja vesi nousee?”

(Lehto 2011, 54.)

Yllä olevassa lainauksessa runon puhuja kysyy neuvoa Charles Darwinilta tilanteessa, jossa jäätiköt sulavat ja vesi nousee. Jäätiköiden sulaminen ja vedenpinnan nouseminen ovat suoria viittauksia ilmastonmuutoskeskusteluun. Puhujan kysymys ”Mitä seuraavaksi tapahtuu?” osoittaa tämän hätään ja voimattomuuden tunteeseen luonnonmullistuksen lähestyessä. Ilmastonmuutoskeskustelun konteksti ja puhujan epävarmuus luovat Lehdon runoon sävyn, jossa tulevaisuus ei näyttäydy kovin valoisana vaan jopa uhkaavana.

Kirjallisuudentutkija Pirjo Lyytikäinen (1999, 206, 216–217) on tarkastellut Lehdon runon kaltaisia lopun aikojen kuvauksia suomalaisessa kirjallisuudessa. Hänen mukaansa kaunokirjallisuus on aina ammentanut ihmistä koskettavista kriiseistä ja katastrofeista. Ympäristökirjallisuudessa tällaiset totaalisen tuhon tunnelmat ja kuvasto ilmentävät apokalyptista retoriikkaa (Lummaa 2010, 214). Ekokriitikko Greg Garrard (2004, 7) on tarkastellut apokalypsia trooppina eli eräänlaisena mielikuvallisena rakenteena tai luonnon esittämisen ja konstruoinen figurina (vrt. Lummaa 2010, 214).

Garrard luonnehtii apokalypsia vertaamalla sitä kristilliseen apokalypsiin. Hän nostaa esille ensinnäkin apokalyptiselle kirjallisuudelle ominaisen moraalisen dualismin. Ympäristökirjallisuudessa jako hyviin ja pahoihin rakentuu kuitenkin yli-inhimillisen Jumalan sijaan ennen kaikkea suhteessa ei-inhimilliseen ympäristöön. Yksinkertaistetusti ilmaisten hyvää on se, mikä edistää ympäristön hyvinvointia ja paha se, mikä vaurioittaa ympäristöä. Ympäristökirjallisuus hyödyntää apokalyptista retoriikkaa myös maalatessaan tuhonkuvia lähestyvistä lopullisesta tuhosta, luonnon kuolemasta. Toisin kuin kristillisessä apokalyptiikassa, ympäristökirjallisuudessa tuho on yleensä peruuttamaton. Kolmas ero kristilliseen tuhokuvastoon on Garrardin mukaan se, että ympäristökirjallisuudessa kuvattu tuho perustuu kuvitteluun jumalallisen ilmoituksen sijaan. (Garrard 2004, 86–107.)

4.1. Taulukkolaskelmia, lähtölaskentaa – apokalyptiset tuhonkuvat

Apokalyptista retoriikkaa hyödyntävä ympäristökirjallisuus keskittyy usein dystooppiseen ympäristökuvaukseen, mutta teksteissä puhutaan implisiittisesti myös ihmisen pahuudesta ja luonnon hyvydestä (Lummaa 2010, 216). Garrardin (2004, 93–95) mukaan ympäristöapokalyptiset kertomukset päätyvät usein pahan voittoon hyvästä. Pahan voitto ja siitä seuraava ympäristön tuhoutuminen palvelevat ekologisen apokalyptisin tarkoitusta, joka Garrardin mukaan on ympäristötietoisuuden herääminen ja yleisön konkreettisiin tekoihin vaikuttaminen (Garrard 2004, 104).

Ihmisen pahuudesta ja luonnon hyvydestä on implisiittisesti kyse myös Johanna Venhon runossa:

Kaadu puu ja käy säleiksi piru, ellet kannata, ellet ruoki, me poltellaan
täällä nuotioita ja karsitaan oksa oksalta sinut. Edes yhtenä päivänä
lämpimät sormet, iltasaduksi saarnin mustuvat lehdet, rispaantunut
lohikäärme ruumiit putoillen höyhenten alta. Naapurissa siirrellään
nappuloita mustalta ruudulta valkealle. Minä istun kirjan päällä: en tahdo
nähdä ulos yöllä, taivaan kirjaimet polttavat päätä ja kytevät leijuvat
lehdet, kudon vain ja kudon villapaitaa jonka puen Valolle pakkasella.
Sitä parempi Valolle mitä vähemmän se tietää. Taulukkolaskelmia,
lähtölaskentaa, tilastoja siitä millaisilla kengillä tuhkassa kulkee
pisimmän matkan.
(Venho 2009, 33.)

Venhon runossa on hyvin rytmikäs alku, joka tukee runon alun uhmakasta sävyä. Vaikutelma syntyy erityisesti alkusointuisuudesta (*k*, *p*) ja toistorakenteista *ellet–ellet*. Ensimmäisissä säkeissä kuvataan ihmisen ja metsän ”taistelua”: puun pitää ”kannattaa” ja tuottaa ihmiselle ravintoa ainakin välillisesti, ja jos näin ei ole, ihmiset alkavat ”poltella nuotioita” ja karsimaan oksia. Huomionarvoista on, että tällaisessakin tilanteessa puista voi saada jotain hyötyä – lämpöä.

Runon puhujan viittaus siihen, että nuotion ääreltä saa lämpimät sormet ”edes yhtenä päivänä” luo mielikuvan ankeasta ja kylmästä maailmasta, jossa metsä ei enää tarjoakaan suojaa, vaan silloin tällöin nuotionrippeitä lämmikkeeksi.

Lummaa on omassa tutkimuksessaan analysoinut sitä, miten metsän ja ihmisen suhdetta kuvataan ympäristöapokalyptisissa runoissa. Lummaan mukaan apokalyptisessa ympäristörunoudessa metsä ja ihminen ovat tavallisesti viimeisen sodan osapuolet: runoissa kuvatut ihmisen toiminnan negatiiviset vaikutukset näyttävät,

etteivät ekosysteemit olekaan täydellisiä ja itsekorjautuvia. Näin ollen luonto ei niissä täytä sille määrättyä ihmisen palvelemisen tehtävää vaan tuhoutuva metsä muuttuu langenneeksi ja pahaksi. Lummaan tulkinnan mukaan tällainen käänteinen asetelma runossa, hyvän ja pahan osien vaihtuminen, saattaa olla keino käsitellä ja ilmentää syyllisyyttä, jota ihmiset ympäristöönsä kohtaan tuntevat. Lummaan tulkinnan mukaan runojen puhujat syyllistävät metsän jouduttuaan kasvokkain oman pahuutensa kanssa. Näin ajatellen runojen tarkoituksena on lukijan herättäminen itsepetoksesta: pahuuden alku on ihmisessä. (Lummaa 2010, 227–228.)

Venhon runon kuvaus ”iltasaduksi mustuneista saarnin lehdistä” ja rispaan-tuneesta lohikäärmeestä ”ruumiit putoillen höyhenten alta” on kiinnostava. Iltasatu liittyy hellyttäviin lapsuusmuistoihin, mutta runossa iltasaduksi ei ole tarjolla kertomuksia, joissa prinssi saa prinsessansa vaan pelkästään ”saarnin mustuvia lehtiä”. Musta väri voisi tässä viitata metsän kuolemaan. Merkittävää on, että runon puhujan puheen sävy muuttuu näissä säkeissä: alun uhmakas metsälle uhoaminen on poissa ja puhuja havainnoi ympäristöönsä pikemminkin surumielisesti. Venhon runossa kuvattua tilannetta voisi näin ollen tarkastella myös Lummaan esittämän metsän syyllistämisen -teeman kautta. Runon puhuja syyllistää metsän, mutta tajuttuaan oman pahuutensa, kokee syyllisyyttä metsän kohtalosta.

Ympäristökeskustelun kannalta huomionarvoista runossa on, että mustuneet lehdet kuuluvat juuri saarnille. Saarnen puuaineeskestää hyvin kulutusta, joten sitä on perinteisesti käytetty esimerkiksi parkettina. Saarnin on sanottu olevan Suomen vaateliain puulaji, sillä se vaatii kasvaakseen syvämultaisen, kostean ja kalkkipitoisen maaperän. (Johansson 2006.) Sen, että runossa puulajeista mustuu juuri saarni, voi tämän vuoksi nähdä erityisen tuhoa enteilevänä, koska kestävä lajike ei kasva kuin hyvällä maaperällä. Runo siis muistuttaa, että kun vaativat lajit ovat hankaluuksissa, ihmisen tulisi havahtua tarkastelemaan muutosta, ja kommentoi näin varsin suoraan ilmastonmuutokseen liittyvää keskustelua, jossa on tuotu esiin myös se, mitä vaikutuksia muutoksella on luonnon monimuotoisuudelle ja erityisesti muutoksille herkille lajeille, jotka ovat sopeutuneet elämään juuri tietynlaisissa ympäristöissä.

Sen, että naapurissa siirretään ”nappuloilta mustalta ruudulta valkealle” voi mielestäni myös tulkita kriittisenä kannanottona. Mustat ja valkeat ruudut assosioituvat shakkipeliin, jossa jokainen siirto ratkaisee, kuka selviää voittajana.

Ehdottaako runo siis, että toimintamme ympäristön pelastamiseksi on todellisuudessa kuin shakkipeliä, jossa voittajaksi selviytyy parhaiten argumentoiva ”ympäristösotilas”? Shakkipeliin liittyy myös liikkuminen vähän, ruutu kerrallaan kohti päätyä ja loppua, mikä voimistaa vaikutelmaa siitä, että runossa puhutaan lopun ajoista.

Runon puhuja ei halua nähdä ”taivaan päätä polttavia kirjaimia ja kyteviä leijuvia lehtiä” vaan istuu kirjan päällä ja ”kutoo ja kutoo vain villapaitaa”. Palavat kirjaimet ja ilmassa leijuvat kytevät lehdet assosioituvat ympäristön tuhoavaan tulipaloon. Palava kuvasto vahvistaa runon apokalyptista pohjavirettä. Kirjan päällä istuminen puolestaan viittaa siihen, ettei haluta päästä käsiksi tietoon. Puhuja toteaaakin suoraan ”Sitä parempi Valolle mitä vähemmän se tietää”. Natovin ’luonnonmukaisen lapsen’ viattomuus halutaan siis tässäkin runossa säilyttää. Kyse äidinvaistosta ja lapsen suojelusta, josta olen kirjoittanut tarkemmin työni edellisessä luvussa.

Tuhkaiseen kuvastoon liittyessään ”taulukkolaskelmat ja tilastot” aktivoituvat vahvoina ympäristösanoina. Ympäristökeskustelussahan esitetään jatkuvasti eri tutkijoiden laskemia siitä, milloin totaalinen tuho tulee. Myös ilmaus ”millaisilla kengillä kulkee pisimmän matkan” on kiinnostava. Onko kyseessä kiertoilmaus sille, kenen laskelmiin uskomisen pitää hengissä pisimpään? Kengät ovat jotakin suojaavaa, mutta tuhkassa kulkeminen on niin lopullista, että kenkien arvioiminen sen yhteydessä tuntuu hieman triviaalilta. Tuhkassa kulkeminen ei ole vaan dystooppinen kuvitelma vaan lainaa myös todellista ilmastonmuutoskeskustelussa esitettyä kuvastoa: esimerkiksi tuhoisten metsäpalojen on arveltu yleistyvän ilmastonmuutoksen voimistuessa. Puhe lähtölaskennasta puolestaan liittyy apokalyptisiin visioihin ajan loppumisesta, mitä Garrard (2004, 93–96) on pitänyt tyypillisenä kauhukuvana ympäristöongelmia käsittelevässä puheessa ja kirjallisuudessa.

Kristiina Wallinin runossa pahan voittoa ja luonnon tuhoa kuvataan ensisijaisesti näyttämällä ihmisen voimattomuus ja luovuttaminen luonnonmullistuksen äärellä:

Ensimmäinen kuva: Tänään taivas rapisee alas betonilaattoina ja pölynä. Ehkä me kaikki keräännymme torille, käännämme kasvot ja kämmenet ylös ja kohti, avaamme suun. Ehkä sen jälkeen tulee hidastettujen liikkeiden aika. Meidän sisäl-tämme putoaa naavaa ja pikkukiviä. Kun luovumme maisemasta, opimme mitä

tyhjiys tarkoittaa. Seisomme rivissä ja hengitämme, ikään kuin pakotettuina, ikään kuin. Jälkeenpäin iholle sataa terälehtiä, jälkeenpäin saattaa sataa terälehtiä.

Jälkeenpäin menemme kotiin. Jos katsomme ikkunasta, näemme kuinka hitaasti hiljaisuus, kuinka hiljainen ja hidas. Kukaan ei nosta katsettaan, vähitellen me unohdamme, keveänraskas paino

linnut jättävät puut ja kohoavat ylös ja läpi, mutta meissä vaeltaa

surullisten nisäkkäiden askel.

(Wallin 2012, 15.)

Wallinin runon alun ”ensimmäinen kuva” on hurja: taivas rapisee alas betoninkovina laattoina ja pölynä, jonka voi kuvitella kirveltävän silmiä. ”Me” joukkona, johon runon puhuja viittaa, korostuu torille kerääntyessään. Kämmenien ja kasvojen ylöspäin suuntautuneisuus ja avonaiset, ylöspäin kohotetut suut assioituvat tuskissaan joltain ylemmältä taholta apua pyytävään ihmisjoukkoon.

Runon puhujan lausahdus ”Ehkä sen jälkeen tulee hidastettujen liikkeiden aika” aktivoi viimeistään apokalyptisen tulkinnan mahdollisuuden. Apokalyptisissa tuhonkuvissahan ennustetaan tulevaa, sitä, mitä tulee tapahtumaan ja miten maailma tulee päättymään. Wallinin runossa puhuja ei ole varma seuraako runossa kuvattua valitusta ja kauhua hidastettujen liikkeiden aika vai ei, mutta se on ehkä tulossa. Puhuja siis kuvittelee kohti tulevaa ja antaa näin eväitä lukijan mielikuvitukselle.

Säkeenlyityksen sisältävä ”Meidän sisäl- / tämme putoaa naavaa ja pikkukiviä” on mielenkiintoinen. Tuhon hetkeltä ihmisjoukon sisältä siis nousee esiin jotain hyvin primitiivistä ja alkukantaista, ”luonnollista luontoa”: naavaa ja pikkukiviä. Toisaalta naava ja pikkukivet ovat pieniä yksityiskohtia luonnossa. Lakoninen toteamus ”Kun luovumme maisemasta, opimme mitä / tyhjiys tarkoittaa” on kuvaukseltaan hyvin konkreettinen. Runon puhuja tuo esiin, että maisemasta eli luonnosta luopuminen, jättää jälkeensä vain tyhjää. Ilmaus ”opimme” tuo runoon kriittisen avauksen: runo osoittaa, että ihminen oppii toimintansa seuraukset vain kantapään kautta. Näin runo osallistuu ilmastonmuutokseen liittyvään keskusteluun, jossa on eri yhteyksissä tuotu esiin, että ihmisten toimet tuhon estämiseksi ovat liian tehottomia ja tämä huomataan todennäköisesti vasta sitten, kun on liian myöhäistä. Tätä tulkintaa vahvistaa myös puhujan seuraava kuvaus riviin ja hengittämään pakotetuista ihmisistä, jotka joutuvat seuraamaan tuhoa ihan vierestä.

Runon seuraavassa säkeessä kuvataan ihmisten vaeltamista takaisin kotiin. Ikkunoista näkyy vain hidasta hiljaisuutta eikä ”kukaan nosta katsettaan”. Tunnelma on jotenkin alistunut ja luovuttanut. Runon puhujan viittaus unohtamiseen on runon tulkinnan kannalta merkittävä. Viittaako puhuja kenties siihen, miten ihmisillä on tapana unohtaa luonnonmullistusten aikana kokemansa voimattomuuden ja pienuuden tunne? Katseen nostamattomuus ja unohtaminen kuvaavat myös nykyihmisen tapaa kulkea ympäristössään kuin sumussa, silmät suljettuna maailman ongelmilta.

Huomionarvoista on, että linnut, luontokappaleet, nousevat runon seuraavassa säkeistössä ”ylös ja läpi”, mutta meissä, ihmisissä, ”vaeltaa surullisten nisäkkäiden askel”. Tarkoittaako runon puhuja, että linnut siis aistivat tulevan tuhon ja katoavat pois, mutta ihmiset jatkavat vaellustaan sumussa? Kiintoisaa on myös se, miten runon puhuja paikantuu sekä osaksi meitä, mutta kuitenkin tätä joukkoa, johon itse kuuluu, ulkopuolelta tarkkailevaksi.

Runon lopun kuvausta lähtevistä linnuista voisi tulkita Karoliina Lummaan tutkimuksen näkökulmasta. Lummaan (2010, 217) mukaan apokalyptisessa ympäristörunoudessa linnut ja niiden katoaminen toimivat usein metonymioina kaikkien eläinten tai jopa ei-inhimillisen elämän häviämiseksi. Lisäksi suomalaisessa luontorunoudessa lintujen ja puiden liitto on hyvin tavallinen motiivi. Wallinin runo hyödyntää siis suomalaisen luontorunouden perinnettä ottaakseen kantaa ympäristökeskusteluun.

Lummaa on tutkimuksessaan kiinnittänyt huomiota ympäristöapokalyptisten runojen muotoon: runot ovat muodoltaan usein kertovia. Tämä liittyy Lummaan mukaan siihen, että apokalyptinen ilmestyskirjallisuus on yleisestikin ottaen kertovaa, sillä kehyksenä toimii käsitys vanhan maailmanjärjestyksen loppumisesta ja siinä mielessä myös historian loppumisesta. Apokalyptisessa ympäristörunoudessa kuvataan kriisiaikaa, jolloin ihmiset löytävät luonnosta lopun merkkejä. Apokalyptisissa teksteissä historian katkos tai kriisivaihe liittyy ilmestyksen tarkoitukseen eli ylihistoriallisen totuuden paljastamiseen. Tuhoutuvan luonnon apokalyptisissa kuvauksissa tämä totuuden paljastaminen merkitsee yleensä tietoa luonnon lopullisesta tuhoutumisesta. (Lummaa 2010, 218.)

Myös seuraavassa Kristiina Lähteen runossa on tavallaan kyse totuuden paljastamisesta.

LAUTTAPELI

Teräsjääväylällä puuterilunta, ruumassa pesällinen appelsiineja – terveisiä auringosta. Meillä on hyviä harrastuksia, mutta opimme hitaasti. Hitaasti tihkuvat fossiilit öljyksi. Ei öljy, vaan ne sodat vahingot se siivo, tiskiharja jolla rannikko pestään. Syttyy vartiotulien hämähä loimu, ehkä rantaan ajautuu vain vaneria, styroksia, merimiehiä, kiinteitä ruskeaselkäisiä, joilla on kutittava sänki ja tauteja. Meillä on operatiiviset näkökohdat ja hyviä harrastuksia. Venäläinen ruletti ja luonnonsuojelu.

(Lähde 2004, 20.)

Runon otsikko ”Lauttapeli” herättää mielikuvia samankuuloisesta sanasta ”lautapeli” ja herääkin kysymys, antaako runon otsikko lukuvihjeen siitä, että runossa kuvataan peliä. Teräsjääväylä on ilmaisuna varsin karu. Tämä vaikutelma voimistuu, kun ilmaisun kontrastina kuvataan ”puuterilunta”. Ilmiselvästi laiva halkoo merta ja jäätä ”ruumassaan pesällinen appelsiineja”. Tähän viittaa myös ilmaus ”terveisiä auringosta”. ”Ruumas” ja ”appelsiinit” voidaan tulkita ympäristösanoiksi, jotka liittyvät runon erityisesti siihen ympäristökeskusteluun, joka liittyy ruoan ja syömisen ympäristövaikutuksiin. 2000-luvun kuluessa mediassa on keskusteltu vilkkaasti siitä, onko esimerkiksi talvisaikaan parempi tuoda hedelmiä ja vihanneksia muualta vai ei. Trendinä on ollut laskea ruoan ympäristövaikutuksia ja jopa yhden ruoka-aineen hiilijalanjälki. Viime vuosina ympäristöystävällisille resepteille nojautuvat keittokirjat ovat nousseet lähes omaksi genrekseen (ks. esim. Kaskinen et al. 2011).

Selkeimpinä ympäristösanoina runosta kuitenkin erottuvat ”fossiilit” ja ”öljy”. Runon kontekstissa *öljy*-sanana voi tulkita viittaavan nimenomaan maaöljyyn, jota pumpataan maan sisältä. Maaöljy eli raakaöljy on tällä hetkellä yksi maailman tärkeimmistä energianlähteistä. Raakaöljystä jalostetaan erilaisia tuotteita, kuten bensaa, diesel- ja lämmitysöljyä. Koska monet maat ovat riippuvaisia siitä, ovat öljyyn liittyvät kysymykset aiheuttaneet viime vuosina myös poliittisia kriisejä. (Energiateollisuus ry 2014 & Energiateollisuus ry.)

Fossiilisiin polttoaineisiin lukeutuva öljy on syntynyt miljoonien vuosien kuluessa, kun kasvit ovat puristuneet kovassa paineessa maankuoren uumenissa. Fossiiliset polttoaineet ovat uusiutumattomia luonnonvaroja tai hyvin hitaasti uusiutuvia. (Energiateollisuus ry 2014.) Julkisessa keskustelussa on jo pitkään

korostettu, että jos ilmaston lämpeneminen halutaan pitää kurissa, fossiilisten polttoaineiden käyttö pitäisi lopettaa heti.

Runon ilmaisu ”Hitaasti tihkuvat fossiilit öljyksi” kuvaa siis hyvin konkreettisesti öljyn muodostumiseen liittyvää prosessia. Siihen verrattuna, kuinka hidasta öljyn tuottuminen on, sen kuluttamiseen liittyvät asiat korostuvat nopeudessaan (ostotapahtuman hetkellisyys, nopeat autot). Ilmaus ”Meillä on hyviä harrastuksia, mutta opimme hitaasti” puolestaan voisi viitata siihen, ettemme lähtökohtaisesti ole luontoa kohtaan pahantahtoisia, mutta meidän on vaikea ymmärtää toimintamme seurauksia luonnon prosessien kokonaisuudessa.

Ilmaus ”Ei / öljy, vaan ne sodat vahingot se siivo, tiskiharja jolla ran- / nikko pestään” tuo esiin, ettei öljy itsessään ole ongelma vaan asiat, jotka siihen liittyvät kuten esimerkiksi öljysodat, öljyä kuluttavat edestakaisin seilaavat rahtilaivat ja karille ajautumisesta johtuvat öljyonnettomuudet. Ironista on, että runossa tiskiharja, jonka valmistukseen on tarvittu öljyä, päätyy välineeksi öljyn tahrinan rannikon pesuun. Säkeenlytyksen (ran- / nikko) sisältäessään ilmaus rantojen siivouksesta korostaa runon puhujan ahdistusta tuhoutuneesta ympäristöstä: puhuja ikään kuin vetää henkeä katsoessaan tahriintunutta rannikkoa ja lausahtaa sen ääneen katkonaisesti. ”Vartiotulien hämärä loimu” puolestaan luo runoon odottavan tunnelman: odotetaan rannalle ajautuvia kuolleita eläimiä tutkimuksiin. Rantaan ajautuva vaneri ja styroksi nähdään siksi runon kuvaamassa tilanteessa hyvänä asiana, kuin toiveena: ehkä kuolleiden eläinten sijaan rantaan ajautuisikin *vain roskaa*.

”Meillä on” -rakennetta toistava ilmaisu ”Meillä on operatiiviset näkökohdat ja hyviä harrastuksia” vääristyy, kun hyväksi harrastuksiksi nimetään ”venäläinen ruletti ja luonnonsuojelu”. Näiden kahden varsin erilaisen asian rinnastuessa herää kysymys siitä, pyrkiikö runo sanomaan, että näissä on jotain samaa. Viittaako venäläinen ruletti luonnonsuojelun yhteydessä siihen, että on tuuripeliä keitä luonnossa suojellaan? Näin ollen rannalla odottavat hyvien harrastusten luonnonsuojelijat eivät runon mukaan voisi mitenkään hallita ympäristöään tai siellä ilmeneviä ympäristö-ongelmia.

Lopunajan tunnelmiin johdattaa myös Sirpa Kyyrösen runo, jossa tuhosta aiheutuva ahdistus hahmottuu myös runon muodon tasolla:

Jykevät hiekkakiviset kehämuurit nousevat vedestä lumopuu linnan pihalla

kuuntelee viimeistä päivää nimetön lintu juoksee veden pinnan rikki
pommikasvit räjähtävät portaat laskeutuvat pyhiinvaeltajat paljain polvin
kontaten vieras puhuu kuin joutsen kylpee vauvanammeessa ui selälle ja
menettää pohjan ilmasto lämpenee kasteen jälkeen hiljainen seurue nousee järvestä
kuin nainen käy supistusten aikaan polvilleen etukumaraan asentoon putkista
liukenee rautaa lumopuun mukana sukupuuttoon kuolee valkoinen kukka ja sininen
lintu rakastuneitten tukaanien tukahtunut nyhkytys kellarin täytyessä tornit
voivat pahoin eletty on viety rivi tummia hengitysaikkoja
(Kyyrönen 2012, 22.)

Lopunaikoihin runossa viittaavat esimerkiksi ilmaukset siitä, että lumopuu kuuntelee ”viimeistä päivää” ja ”kehämuurit nousevat vedestä”. Tuhoon ja hävitykseen viittaa myös sotasanastoa lainaava ilmaus ”pommikasvit räjähtävät”. Tulkinta siitä, että runossa kuvataan nimenomaan ympäristötuhoa voimistuu erityisesti sen vuoksi, että runossa konkreettisesti viitataan ”ilmaston lämpenemiseen”.

Runon pinnan fragmentaarisuus¹⁵ voimistaa paitsi ahdistavaa tunnelmaa myös rinnastaa toisiinsa synnyttämisen ja luonnon tuhon, jota runossa kuvataan samanaikaisesti: nainen käy supistusten aikaan polvilleen, putkista liukenee rautaa ja lumopuun mukana sukupuuttoon kuolee ”valkoinen kukka ja sininen lintu”.

Rytmikkyytensä vuoksi mieleenpainuva on ilmaus ”rakastuneitten tukaanien tukahtunut nyhkytys kellarin täytyessä”. Kellarin täytyminen assosioituu hukkimiseen ja veden pinnan nousu puolestaan ilmastonmuutoskeskusteluun. Huomionarvoista on lisäksi se, että tukaani on harvinaislajinen lintu. Runon lopun ilmaus ”eletty on viety” korostaa myös apokalyptisen tyhjyyden kuvausta: eletty eläminen on nyt viety eli poissa. Tukaanien pahoinvointi ja runon lopun kuva ”rivistä tummia hengitysaikkoja” assosioituu kuin rannalla suut auki kakoviin kaloihin, kun tuho on tullut.

Kukku Melkkaan (2008, 137–138) mukaan on mielenkiintoista, että juuri *Raamatun* ensimmäinen (luomiskertomus) ja viimeinen (Ilmestyskirja) kirja ovat määrittäneet ympäristötietoisien kirjallisuuden arkkiteksteiksi. Ne ovat toimineet pohjateksteinä modernin ajan ympäristötietoisien tekstien muotoutumisessa, joissa on hahmoteltu tapoja kuvitella ihmisen paikkaa luonnossa. Kyyrösen runon voisi

¹⁵ Kyyrösen teoksen toinen osa koostuu ”proosamaisista sanamobileista, joissa simultaanisesti luettavat säkeet jättävät väleihinsä konkreettisia aukkokohtia” (Tähtinen 18.4.2012). Tähtinen ehdottaa, että näitä ”aukkoja voi lukea joko pysähtymiseen pakottavina hengähdystaukoina tai virtuaalisina ikkunoina kirjoituksen taakse”. Omassa luennassani tauot korostuvat ja merkityksellistyvät apokalyptisen tunnelman osana.

ajatella lainaavaan näistä kummastakin arkkitekstistä: runossa syntyminen ja kuolema kuvataan jo runon muodonkin tasolla kummatkin läsnä olevaksi¹⁶.

Yrjö Hailan mukaan luonnon totaalista tuhoutumista koskevat dystopiat hahmottuvat aina inhimillisestä perspektiivistä käsin (Haila 1999, 258). Karoliina Lummaan mukaan apokalyptiselle ympäristörunoudelle voidaankin ympäristöpoliittisen agendan ohella hahmottaa myös toinen tehtävä. Hänen mukaansa ympäristörunoutta voi Hailan näkemyksiin nojautuen lukea sisäisen luonnon kestokyvyn näkökulmasta, jolloin ympäristöapokalyptisten visioiden tehtävänä on jäsentää ympäristöongelmien syitä ja seurauksia niiden luontoa koskevien käsitysten kautta, jotka kulloinkin ovat vallitsevia. (Lummaa 2010, 216.) Edellä analysoimissani runoissa luontokäsitysten ristiriitaisuuksiin osoittava purkava ote korostuu.

Greg Garrard (2004, 105) on kritisoinut apokalyptista kirjallisuutta siitä, että sillä on taipumus tuottaa kiistoihin ja väkivaltaan johtavia vastakkainasetteluja ja näin ollen siis toteuttaa omat ennustuksensa. Lummaan mukaan Garrardin kielteinen suhtautuminen apokalyptiseen ympäristöretoriikkaan johtuu siitä, että Garrard yhdistää apokalyptisen retoriikan hyvin suoraviivaisesti apokalyptiseen ideologiseen liikehdintään. Garrardin käyttämät esimerkit ovat apokalyptista retoriikkaa hyödyntäviä tutkimuksia tai tieteellisiä teoksia, jotka arvioivat ihmisen toiminnan seurauksia luonnon tilaan. Tällainen kirjallisuuden yhteiskunnallista ja sosiaalista seurauksia painottava kysymyksenasettelu tuottaa Lummaan mukaan väistämättä kielteisen kuvan apokalyptista retoriikkaa hyödyntävästä kirjallisuudesta. Vaikka tutkimukset saattavat onnistua herättämään ihmisten tietoisuuden, synkkien tulevaisuudenkuvien maalailu johtaa helposti joko täydelliseen välinpitämättömyyteen tai jyrkkään, väkivaltaa sekä sosiaalista eriarvoisuutta tuottavaan vastakkainasetteluun. (Lummaa 2010, 226–227.)

Jos ympäristökirjallisuuden apokalyptista retoriikkaa siis tarkastellaan vain hyödyn ja haitan näkökulmasta, voidaan Lummaan mukaan olla yhtä mieltä Garrardin kanssa siitä, että väistämätöntä tuhoa julistaessaan ekologiset apokalypsit tekevät hallaa ympäristösuojelujärjestöjen agendalle. Ympäristörunouden apokalypsejä voidaan kuitenkin tarkastella myös muusta kuin välittömien yhteiskunnallisten seurausten näkökulmasta. Tällöin kiinnitetään huomiota siihen, millaisia kokemuksia

¹⁶ Myös Jukka Koskelainen (20.5.2012) on *Helsingin Sanomissa* ilmestyneessä runokritiikissään kiinnittänyt huomiota siihen, miten alkuaikojen kuvat yhdistyvät lopunajan kuvitelmiin Kyyrösen kokoelmassa.

ja käsityksiä luonnon ja ihmisen suhteesta apokalyptinen ympäristörunous ilmentää. (Lummaa 2010, 226–227.) Aineistoni runoissa apokalypsin hyödyntäminen mahdollistaa ennen kaikkea ihmisen luontosuhteeseen liittyvien ongelmien esiin-tuomisen.

4.2. ”Jos jäsentäisimme uudelleen” – runot matkalla maailmaan

Tässä alaluvussa keskityn tarkastelemaan runoja, joissa ihmisen luontosuhdetta kuvataan tavalla, joka on omiaan tuomaan esiin täysin uusia näkökulmia ja siten antamaan uusia avauksia myös ympäristökeskusteluun. Aineistostani Kristiina Lähteen runo ”RO-RO” on hyvä esimerkki tällaisesta lukijan valmiita käsityksiä haastavasta runosta:

RO-RO

Konteksti on harmaanvihreää pölyä. Edesmennyt ruoho retkottaa korokkeen yli ajokaistoille. Ei vettä, rantaa, mitään, ellei lasketa liikennettä, taukoamatonta melua.

roll on, roll off, rauhanmarssit ja panssarivaunut, avantgarde kaikenkirjava väki, ei ole paikkaa, jossa sen seurueen jälkiä ei näkyisi: roskia ja rakennelmia, pölypilviä ja perimän muutoksia, kipua.

Jos kasvit ja eläimet ovat meren muisti, kenen muisti me olemme? Kenen hämärä pakkahuone tai ullakko, sakea merisavu. Kaikki, kaikki on meille objektia. Jos jäsentäisimme uudelleen.
(Lähde 2004, 50.)

Runon nimi ”RO-RO” on erikoinen ja herättää ihmetystä. Mihin runon nimi oikein viittaa? Mitä tarkoittaa ro-ro? Lähteen teosta koskevasta Sinikka Vuolan (28.8.2004) kirjoittamasta kritiikistä selviää, että ro-ro-alukset ovat ”matkustaja- tai kauppa-aluksia, jotka voidaan ottaa sotakäyttöön”. Myös ilmaus ”Konteksti on harmaanvihreää pölyä” on mielenkiintoinen. Tarkoitetaanko tässä runon kontekstia vai ympäristön kontekstia? Joka tapauksessa jäljellä on enää pelkkää pölyä. Tällä voidaan viitata siihen, että ympäristö ja sen rakennelmat ovat konkreettisesti

hajonneet ja ilmassa leijailee vain tuhon jälkeistä pölyä tai sitten siihen, että käsityksemme maailmasta ja varsinkin luonnosta ovat pölyttyneitä ja vanhentuneita.

Runossa kuvattu ruohokin on ”edesmennyttä” eli siis kuollutta: se retkottaa kuten ruumis korokkeen yli ajokaistoille. Runon puhuja tarkastelee ympäristöään kiinnostavasti hieman käänteisestä näkökulmasta: arkipuheessahan ajokaistojen reunoilla retkottavaa ruohosta puhutaan, että se ”tunkeutuu” ja että se ”rehottaa” ja että sitä pitää siistiä. Tämänkin liittyy ympäristökeskusteluun, sillä esimerkiksi luonnonkukkien päivän tempauksena on ollut muutamia vuosia sitten ajopientareen kasvien niittämättä jättäminen, jotta luonnon monimuotoisuus säilyisi.

Runon puhujan näkökulma tulee esiin myös ilmauksessa ”Ei vettä, rantaa, mi- / tään, ellei lasketa liikennettä, taukoamatonta melua.” Puhuja ei näe ympäristössään mitään, koska hänelle taukoamaton liikenne ei ole merkittävää tai huomionarvoista. Toisaalta ilmausta voi lukea intertekstuaalisena viittauksena suhteessa kansallislaulumme ”Maamme”, jonka sanat kuuluvat ”Ei laaksoa, ei kukkulaa, / ei vettä rantaa rakkaampaa, / kuin kotimaa tää pohjoinen, / maa kallis isien!” Tällöin runon puhujan toteamus hahmottuu ironisena kommenttina siitä, ettei mikään ole meille nykypäivänä rakkaampaa kuin liikenteen melu.

Runon keskimäinen säkeistö on sävyltään kriittinen ja siitä voi lukea monia ympäristösanoja: rauhanmarssit ja panssarivaunut (öljysodat), roskia ja rakennelmia, pölypilviä ja perimänmuutoksia, kipua (geenimanipulaatio). ”Kaikenkirjavan väen” aikaansaannokset näkyvät kaikkialla. ”Kaikenkirjava väki” voisi tässä viitata ihmisiin: jälkemme näkyvät luonnossa kaikkialla.

Runon viimeisessä säkeistössä puhujan sävy muuttuu kriittisen konkreettisesti runollisemmaksi ja pohdiskelevammaksi. Runon puhuja kysyy, ”jos kasvit ja eläimet ovat meren muisti, kenen muisti me / olemme?” Lukijaan kohdistuvana kysymys on voimakas ja herättää vahvoja tunteita. Runollisuuden ja uuden sanomisen vaikutelma syntyy erityisesti kysymystä seuraavasta ilmauksesta ”Kenen hämärä pakkahuone tai ullakko, sakea / merisavu”.

Konkreettisempi on jälleen ilmaus ”Kaikki, kaikki on meille objektia”. Runon puhujan voi tulkita kokevan turhautumista käsitteellisten tapojemme äärellä. Implisiittisesti runo viittaa myös siihen, ettei ole oikein tarkastella ympäristöä, kaikkea, vain objektina. Siksi runon puhuja ehdottaakin: ”jos jäsentäi- / simme uudelleen”. Verrattuna edellisen luvun apokalyptisiin tuhonkuviin tämä runo esittää

myös vaihtoehdon tilanteen ratkaisulle eikä näe tulevaisuutta toivottomana: uusi jäsenys luontosuhteesta, mitä kaikkea se muuttaisikaan.

Jäsentäminen on kognitiivista toimintaa ja liittyy siis ajatteluun. Jos ajattelu muuttuu, voivat samalla muuttua myös tapamme kohdella ympäristöä: nähdä ruoho retkottavana ja edesmenneenä, havahtua toimimaan sen eteen. Ollaan runon ympäristökeskusteluun osallistumisen ytimessä: jäsentäminen, ajatusmallien muutos on keino vaikuttaa. Kuten työni johdannossa olen tuonut esiin, tällaisessa runotulkinnassa on ekokriittisen tutkimuksen ja lukemisen mahdollisuus.

Kristiina Lähteen runossa muutoksen mahdollisuus ei liity vain ajattelutapojen muutoksen vaan havainnon yhteensulautumiseen:

Tanssijan kuva 3

Tanssija istuu joutsen sylissä rantakivellä.

Aamulla hän sytyttää punaiset ja keltaiset hehkulamput, kietoo joulukuusen hopeanauhaa kaulaansa. Hän katselee itseään pitkään, painunutta rintakehää ja ryhmyisiä niveliä. Jos olisin siellä, sanoisin että kaunis: sitkeä ja katajanhajuinen, kimmahdeleva. Tanssija pukeutuu frakkiin ja kävelee rantaan. Istuu kivelle, koukistaa polvet. Silinterihattu kasvaa näkymätöntä tupasvillaa niin kuin silloin, kun hän oli lapsi vasta. Kietoi kätensä samalla tavalla polvien ympärille, mutta iho selkänikamien päällä oli hermosäikeiden kimppu.

Joutsen laskeutuu hänen syliinsä, ison linnun iso paino. He ojentavat kaulan, katsovat kaislikon yli. Kukaan ei tiedä, mistä lintu alkaa mihin mies loppuu.

(Wallin 2012, 32.)

Runossa kuvattu tanssija on mielenkiintoisella tavalla luonnon ja kulttuurin rajoilla liikkuva. Hän pukeutuu frakkiin ja joulukuusen hopeanauhaan, mutta asettuessaan istumaan kivelle ja vetäessään polvet koukkuun assosioituu silhuetiltaan joutseneen, johon runon alussa on jo viitattu. Konkreettisimmillaan tämä luonnon ja kulttuurin rajalla oleminen tulee esiin ilmauksessa, jossa kuvataan sitä, miten tanssijan hatusta, kulttuurin tuotteesta, kasvaa tupasvillaa. Tämä tupasvilla on näkymätöntä, mutta kuitenkin runon puhujan havaitsemaa.

Tero Tähtinen on Raymond Williamsin ajatuksia mukaillen kirjoittanut rajallaolokokemuksesta, jonka merkitys ihmisen ja luonnon kategorioiden lähentymisessä, horjuttamisessa ja kyseenalaistamisessa on olennainen. Rajallaolokokemuksella

tarkoitetaan kokemusta, jossa ihminen tulee aktiivisesti yhteyteen ympäröivän luonnon kanssa. (Tähtinen 2012, 35–36.)

Tähtinen kirjoittaa myös niin sanotusta *metaforisoivasta lukutavasta*, joka on omiaan horjuttamaan ja häilyttämään luonnon ja kulttuurin välistä rajaa (Tähtinen 2012, 41). Hän nostaa esimerkiksi säkeen ”Puiden latvat kuin soitin” Markus Jääskeläisen runosta ”Ohjeita metsureille”. Tähtinen analysoi kyseistä säettä seuraavasti:

[...] ylhäällä oksistossa kulkevan tuulen ääni tuo puhujan mieleen musiikki-instrumentin. Näkö- ja kuulohavaintoa sekoittava synesteettinen havainto johdattaa metaforisoivaan lukutapaan, joka niin ikään horjuttaa ja hälventää luonnonobjektin (puiden latvat) ja kulttuuriartefaktin (soitin) välistä rajaa. (Tähtinen 2012, 41.)

Tähtisen mielestä luonnon inhimillistäminen vertaamalla sitä kulttuurin piiriin kuuluvaan soittimeen ei siis toimi luontoa ja ihmistä entisestään etäännyttävänä elementtinä kuten monet muut ovat luonnon inhimillistämisestä kirjoittaneet (ks. esim. Keto 2009, 21), vaan hän tulkitsee tämän inhimillistämisen päinvastoin häivyttävän rajaa puun ja ihmisen välillä ainakin hetkellisesti.

Wallinin runon viimeiset säkeet ovat hyvin seesteiset. Runon muusta osasta irrotettuna niiden harmonisuus korostuu entisestään. Rajallaolokokemuksen käsite näyttäisi sopivan hyvin runon tulkintaan. Tanssijan kuvataan olevan niin yhtä luonnonympäristön kanssa, että ”kukaan ei tiedä, mitä lintu alkaa mihin mies loppuu”. Viimeisen lauseen painokkuutta lisää myös se, että kyse ei ole vain siitä, etteikö runon puhuja tietäisi missä raja kulkee, vaan että kukaan ei tiedä sitä. Kiellossaan *kukaan*-pronomini on painokas.

Seuraavassa Sirpa Kyyrösen runossa erilaisten eliöiden ja olioiden lomittumisilla leikitellään vielä laajemmassa mittakaavassa kuin edellä analysoimassani Wallinin runossa:

Vuodenaika syöpyy ihoon, täällä meren huuhtomat kivet ovat veistoksia. Olet yhtä sileä ja tasan eikä se vaadi sinulta risti-istuntaa. Kävelet toinen jalka inhimillisyyden verran lyhyempänä ja meren tuoksu on lanteiden keinunta, kun linnut etsivät kumppania. Sinulla on laukussa ikivanha nauhuri ja naurulokkien nauru. Talven marinoimat kaislat tuoksuvat etäisesti vastaleikatulta sydämeltä. Sisältä nousee parvi kyyhkysia kastepuvuissaan, satiininauhut kimaltelevat auringossa ja kuoro laulaa, vesi läiskähtää maljassa niin aalto nuolee rantaa. Tilanteelle unen kasvot antanut mies herää rannalla janoonsa ja pyytää sinulta kolikkoa, annat hänelle kultaisen napin,

joka on irronnut erään teini-ikään tulleen sadun talvitakista. Tarkemmin ajatellen ei ole mitään syytä epäillä etteikö nappi sittenkin löytyisi ohi tepastelevan pelikaanin nokkapoimuista, et ole aiemmin tavannut yhtä suurta lintua. Tässä vaiheessa aurinko kultaa taivaanrannan ja maalari pystyttää telineensä. Suukotat, peittelet ja toivotat onnea.

(Kyyrönen 2012, 66.)

Runon aloitus on mystinen ja odottava: vuodenajat ”syöpyvät ihoon” ja meren huuhtomat kivet ovat jähmettyneet veistoksiksi. Rivinyhtymien sisältävä ”Olet yhtä / sileä ja tasan eikä se vaadi sinulta risti-istuntaa” korostaa, että kuvauksen kohteena oleva sinä on yhtenäinen (”olet yhtä” erottuu omalle rivilleen). Myös ilmaisu ”sileä ja tasan” tarkoittaa tätä. Ilmauksen ”eikä se vaadi sinulta risti-istuntaa” voi tulkita viittaavan joogaan ja länsimaisen ihmisen tapaan hakea itämaisistä uskonnoista rauhaa ja meditatiivisia kokemuksia. Siksi on jännittävää, että runo heti seuraavassa viittaa ”sinällä” johonkin kulttuurin ja luonnon rajalla olevaan olentoon: ”Kävelet toinen jalka inhimillisyyden / verran lyhyempänä”.

Kyyröselle ominaisella tavalla ihminen, ei-inhimillinen eläin ja luonto sekoittuvat runossa toisiinsa jatkuvasti kuten ilmauksessa ”meren tuoksu on lanteiden keinunta, kun linnut etsivät / kumppania”. Ilmauksessa ”Sinulla on laukussa ikivanha nauhuri ja naurulokkien nauru” sinä viittaa jälleen ihmiseen. Tunnelma on iloinen ja naurava, mikä johtuu ilmaisujen rytmikkyudesta: erityisesti *l*, *k*, ja *n* äänteiden toisto tuottaa rytmiä (”laukussa nauhuri ja naurulokkien nauru”).

”Talven / marinoimat kaislat tuoksuvat etäisesti vastaleikatulta sydämeltä” on erikoinen ja vähän etova ilmaus. Kenen sydämeen runossa viitataan? Samanaikaisesti ilmaisuun sisältyy kuitenkin myös hauska vertaus siitä, että talvikin voi ”marinoida”.

Runon seuraavat rivit kuvaavat kastetta: ”Sisältä nousee parvi / kyyhkysia kastepuvussa, satiininauhat kimaltelevat auringossa ja kuoro laulaa, vesi / läiskähtää maljassa niin aalto nuolee rantaa.” Säkeissä luonnon ja kulttuurin erillisyys, sisä- ja ulkopuoli sekoittuvat: sisältä nousee parvi kyyhkysia, mutta samantien ollaankin jo kastepuvussa ja laulavassa kuorossa. Hyperbolan avulla kastetapahtumaan liittyvä pyhä ja glorifiointi tehdään tyhjäksi, vesi läiskähtää kuin ”veden pinnalta lentoon ponkaiseva lintu” ja ”aalto nuolee rantaa” eli vettä kädellä pirskovan pappi käsi nuolee lapsen hiuksia. Kyyrösen kuvauksessa kaikki on samassa ja sekoittuu, lomittuu ja limittyy pehmeästi: luonto, kulttuuri, äiti, lapsi, meri, linnut, aurinko.

Runossa myös aikatasot sekoittuvat ”tilanteelle unen kasvot antanut mies / herää rannalla janoonsa ja pyytää sinulta kolikkoa, annat hänelle kultaiset napin, joka on irronnut erään teini-ikään tulleen sadun talvitakista”. Ilmauksessa voisi hyvin olla kyse unesta tai muistosta havahtumista (herää yöllä janoonsa). Kolikon sijaan runon sinä antaa miehelle kolikon sijaan kultaisen napin, joka on irronnut sadun talvitakista. Huomionarvoista on *satu*-sanana monimerkityksisyys: sillä voidaan viitata myös teinitytön nimeen. Näin ollen runossa voisi olla kyse myös aikuiseksi kasvavan sadun teemasta tai siitä, että satu tulee todeksi. Runo uskoo vahvasti rinnakkaisuuteen, limittymiseen ja lomittumiseen, luonnon ja kulttuurin sekoittumiseen.

Mielenkiintoista on, että nappi löytyykin lopulta pelikaanin nokkapoimusta. Absurdit kohtaamiset, joista olen työssäni aiemmin jo eri runojen yhteydessä kirjoittanut, toistuvat tässäkin runossa ja kehottavat lukijaa tarkastelemaan luontoon ja ympäristöön liittyviä asioita uudesta näkökulmasta. Runon loppu on harmoninen ja hymyilyttävä, vaikka sen voi tulkita sisältävän liioittelua ja lempeää ironiaa maalattuja luontoidyllejä kohtaan. Vastauksetta jää, ketä runon lopulla suukotetaan ja peitellään, kenelle toivotetaan onnea: kastetulle lapselle, pelikaanille vai mille? Kaikessa moninaisuudessaan runon loppu on kuitenkin tulevaisuuden osalta luottavainen.

5. LOPUKSI

Tässä pro gradu -tutkimuksessa olen selvittänyt sitä, miten suomalainen nykyrunous osallistuu 2000-luvulla yhä voimakkaampana käyvään ympäristökeskusteluun. Olen lähestynyt valitsemaani aineistoa karkeasti jaoteltuna kolmesta eri näkökulmasta, jotka ovat antaneet selkeimmin vastauksia tutkimuskysymykseeni. Työni ensimmäisessä käsittelyluvussa olen keskittynyt tarkastelemaan runoja, joissa ihmisen ja ei-inhimillisen maailmat törmäävät toisiinsa kiinnostavalla tavalla. Analyysini osoittaa, että näiden kohtaamisen avulla kommentoidaan niin ihmisen luontosuhdetta kuin tehdään näkyväksi luonnon ja kulttuurin välisten rajanvetojen teennäisyyttä.

Työni toisessa käsittelyluvussa lähestyin aineistoni runoja pohtimalla sitä, mikä merkitys nykyrunouden lapsihahmolla ympäristöhuolen esittämisen kannalta on. Analyysini mukaan lapsihahmo toimii runossa aikuispuhujan opettajana johdattaen tämän luonnon lähelle mutta myös heijastuspintana aikuispuhujan peloille ympäristötuhoa kohtaan. Olen työssäni myös rinnastanut runojen lapsihahmojen ja äitipuhujien suhdetta äitipuhujien tapaan kantaa huolta ja vastuuta ympäristöstään. Voi sanoa, että nykyrunoudessa äitiys näyttäytyy myös globaalina vastuunkantona ympäristöstä ja ei-inhimillisistä.

Tutkimukseni viimeisessä luvussa olen nostanut esiin aineistoni runojen apokalyptisia piirteitä. Tuhon kuvia ja lopun aikoja kuvatessaan nykyrunot esittävät tulkintani mukaan varsin kriittisiä kannanottoja ihmisen toiminnasta maapallolla. Työni viimeisessä luvussa olen pohtinut sitä, millaisia vaihtoehtoja nykyrunot tuhoutuvalle maailmalle esittävät. Analyysini mukaan runot ehdottavat ratkaisuksi ennen kaikkea ajattelutapojen muutosta.

Lähestymistapani on ollut ekokriittinen, luontoon ja ympäristöön viittaaviin ilmaisuihin keskittyvä. Olen tietoisesti rajannut analyysissäni useita tulkintamahdollisuuksia pois, sillä olen halunnut testata, miten nykyrunot avautuvat ekokriittiselle tutkimusotteelle. Analyysini osoittaa, että nykyrunoista löytyy runsaasti elementtejä, joilla runot osallistuvat ympäristöstä käytävään yhteiskunnalliseen keskusteluun. Näitä elementtejä ovat niin runon aihe, teema kuin muotokin mutta ennen kaikkea runojen moniääniset puhujat ja puhujuuden tasot sekä runossa kuvattujen toimijoiden välinen suhde, jonka tarkasteluun draamallisen monologin käsite on antanut hyvät eväät. Vaikka lähestymistapani aineistoni runoihin

on ollut epäilemättä rajattu, on puhujien ja runojen puhetilanteiden tarkka analysointi mahdollistanut runojen puheen sävyjen tulkitsemisen ja sen osoittamisen, miten runot synnyttävät lukijassa vaikutelman kriittisyydestä ja ironiasta. Tämä on mahdollistanut runojen lukemisen osana 2000-luvun ympäristökeskustelua.

Työssäni olen tuonut esiin sen, miten varsinkin draamallista monologia hyödyntävät nykyrunot suuntautuvat ulospäin ja jättävät paljon lukijan ajattelun varaan. Siksi draamallisen monologin merkitys ekokriittisen tulkinnan kannalta korostuu. Aineistoni runot eivät saarnaa ekologisista teemoista vaan herättävät vastuuntunnon ja eettisesti haastavia kysymyksiä lukijassa. Kun lukijassa herää ajatuksia runon kuvaamista ympäristöteemoista, ollaan käsitykseni mukaan ekokriittisen lukemisen ansioiden ytimessä.

Nykyrunouden osallistuminen ympäristökeskusteluun on ennen kaikkea vastakohtaisuuksien purkamista ja yllättävien rinnastusten tuomaa ajatusten avartamista. Analyysini on osoittanut, että nykyrunous kommentoi yhteiskunnallisia teemoja laajasti. Aineistoni runoissa otetaan kantaa niin globalisaatioon, saastumiseen, ilmastonmuutokseen, kuluttamiseen, teollisuuseläinten oloihin, eläinten syömisen eettisyyteen ja eläinten oikeuksiin, turkistarhaukseen, luonnon virkistyskäyttöön kuin luonnon monimuotoisuuden säilymiseen. Tutkimukseni osoittaa, että runouden mahdollisuudet osallistua keskusteluun piilevät siinä, miten laajojakin yhteiskunnallisia teemoja voidaan kommentoida herättämättä vastareaktiota tai käännyttämisen tunnetta. Ulospäinsuuntautumalla runot näyttävät meille maailman tilan ja kutsuvat lukijansa osaksi puhetilannetta osallistumaan ympäristöstä käytävään keskusteluun.

Konkreettisuuden käsite ja huolellinen lähiluku ovat tutkimuksessani mahdollistaneet huomion kiinnittämisen asiayhteyksiin, joita runo ja runoilija eivät itsekään tiedä ehdottaneensa. Näkökulmani ehdoton ansio on ollut sen osoittaminen, että nykyrunotta voidaan pitää elinvoimaisena ja vakuuttavana keskusteluympäristönä myös yhteiskunnalliselle kysymyksille.

Aiheenrajauksen vuoksi moni tutkimusaineistoni kannalta mielenkiintoinen kysymys on jäänyt tässä työssä vaille vastausta. Esimerkiksi sen pohtiminen, onko naisrunoilijoilla erityinen tapa puhua luonnosta ja ympäristöstä, olisi mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe.

LÄHTEET

PAINETUT

- Haukio, Jenni 2003/2012: *Siellä minne kuuluisi vihreää ja maata*. Turku: Savukeidas.
- Heikkonen, Olli 2007: *Jäätikön ääri*. Helsinki: Tammi.
- Kyyrönen, Sirpa 2012: *Lempeät tukaanit*. Helsinki: Otava.
- Lehto, Silene 2011: *Hän lähti valaiden matkaan*. Helsinki: WSOY.
- Lähde, Kristiina 2004: *Bunsenliekki. Runoja*. Helsinki: Teos.
- Manninen, Satu 2012: *Pikseliaurinko*. Helsinki: Gummerus.
- Venho, Johanna 2009: *Tässä on valo*. Helsinki: WSOY.
- Wallin, Kristiina 2012: *Kaikki metrit ja puut*. Helsinki: Tammi.
- Alanen, Virpi & Toivio, Miia 2012: Keskustelevaa erimielisyyttä. Teoksessa *Puheenvuoroja nykyrunouden yhteiskunnallisuudesta*. Toim. Virpi Alanen & Miia Toivio. Helsinki: Osuuskunta Poesia.
- Byron, Glennis 2003: *Dramatic monologue*. London & New York: Routledge.
- Coward, Rosalind 1996: Greening the Child. Teoksessa *Only Connect. Readings on Children's Literature*. 3. rd edition. Eds. Sheila Egoff, Gordon Stubbs, Ralph Ashley and Wendy Sutton. Toronto & New York & Oxford: Oxford University Press.
- Dobrin, Sidney I. & Kidd, Kenneth B. 2004: Introduction: Into the Wild. Teoksessa *Wild Things. Children's Culture and Ecocriticism*. Eds. Sidney I. Dobrin & Kenneth B. Kidd. Detroit: Wayne State University Press.
- Elovaara, Raili 1992: "Olen tyhjä huone". *Tutkielma sanataiteen metaforista ja symboleista*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Garrard, Greg 2004: *Ecocriticism*. London & New York: Routledge.
- Gifford, Terry 1999: *Pastoral*. London: Routledge.
- Glotfelty, Cheryll 1996: Introduction. Literary studies in an age of environmental crisis. Teoksessa *The ecocriticism reader. Landmarks in literary ecology*. Eds. Cheryll Glotfelty & Harold Fromm. Athens: University of Georgia.
- Haila, Yrjö 1999: Luonto ja luonnon tuho. Teoksessa *Lopun leikit. Uskon, historian ja tieteen eskatologiat*. Toim. Tuomas M. S. Lehtonen. Helsinki: Gaudeamus.
- Haila, Yrjö & Lähde, Ville 2003: Luonnon poliittisuus: Mikä on uutta? Teoksessa *Luonnon politiikka*. Toim. Yrjö Haila & Ville Lähde. Tampere: Vastapaino.
- Haraway, Donna 2008: *When Species Meet*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Heikkilä-Halttunen, Päivi 2011: ”Metsässä heräilee hirvi sarvissaan aurinko”. Jukka Itkonen faabelirunouden uudistajana. Teoksessa *Tapion tarhoista turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa*. Toim. Maria Laakso, Toni Lahtinen & Päivi Heikkilä-Halttunen. Helsinki: SKS.

Joensuu, Juri & Salmenniemi, Harry 2011: Kokeellisuuden kokemus: Johdatus Vastakaanoniin. Teoksessa *Vastakaanon. Suomalainen kokeellinen runous 2000–2010*. Toim. Juri Joensuu, Marko Niemi & Harry Salmenniemi. Helsinki: Osuuskunta Poesia.

Kainulainen, Siru & Krappe, Johanna 2008: *Suomalaisia nykyrunoilijoita*. Helsinki: BTJ Kustannus.

Kaskinen, Tuuli & Kuittinen, Outi & Sadeoja, Saija-Riitta & Talasniemi, Anna 2011: *Kausiruokaa – Herkuttelijoille ja ilmaston ystäville*. Helsinki: Teos.

Koskelainen, Jukka 20.5.2012: Lapset ja rakastettu eläinten parissa. *Helsingin Sanomat*.

Laakso, Maria & Lahtinen, Toni & Heikkilä-Halttunen, Päivi 2011: *Tapion tarhoista turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa*. Helsinki: SKS.

Laakso, Maria & Lahtinen, Toni & Heikkilä-Halttunen, Päivi 2011: Johdatus lasten- ja nuortenkirjallisuuden luontoon. Teoksessa *Tapion tarhoista turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa*. Toim. Maria Laakso, Toni Lahtinen & Päivi Heikkilä-Halttunen. Helsinki: SKS.

Lahtinen, Toni 2008: Eko, heko. Saako ympäristöhuolelle nauraa? Ekokarnevaali Veikko Huovisen *Ympäristöministerissä*. Teoksessa *Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*. Toim. Toni Lahtinen & Markku Lehtimäki. Helsinki: SKS.

Lahtinen, Toni & Lehtimäki, Markku (toim.) 2008: *Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*. Helsinki: SKS.

Lahtinen, Toni & Lehtimäki, Markku 2008: Johdatus ekokriittiseen kirjallisuudentutkimukseen. Teoksessa *Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*. Toim. Toni Lahtinen & Markku Lehtimäki. Helsinki: SKS.

Lahtinen, Toni & Lehtimäki, Markku 2009: *Takaisin luontoon. Ekokriittisiä esseitä kirjallisuudesta*. Tampereen yliopiston Taideaineiden laitoksen julkaisuja 11. Tampere: Tampereen yliopisto.

Langbaum, Robert 1957: *The Poetry of Experience. The Dramatic Monologue in Modern Literary Tradition*. New York: Random House.

Lesnik-Oberstein, Karin 1998: Children’s literature and the environment. Teoksessa *Writing the Environment. Ecocriticism & Literature*. Eds. Richard Kerridge & Neil Sammells. London & New York: Zed Books Ltd.

- Lummaa, Karoliina 2008a: Koneen, kirveen ja hirven äänet. Teoksessa *Suomalaisia nykyrunoilijoita*. Toim. Siru Kainulainen & Johanna Krappe. Helsinki: BTJ Kustannus.
- Lummaa, Karoliina 2008b: Risto Rasan surulliset linnut. Ekokriittisen tulkinnan mahdollisuuksia. Teoksessa *Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*. Toim. Toni Lahtinen & Markku Lehtimäki. Helsinki: SKS.
- Lummaa, Karoliina 2010: *Poliittinen siivekäs. Lintujen konkreettisuus suomalaisessa 1970-luvun ympäristörunoudessa*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 102. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lummaa, Karoliina 2013: "Vieraslajisuudesta vierasmaailmallisuuteen. Lintujen kohtaamisen uutta runousoppia". *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 2/13, 25–42.
- Lyytikäinen, Pirjo 1999: Tuhoutukoon maailma. Lopun aikojen kirjallisuutta. Teoksessa *Lopun leikit. Uskon, historian ja tieteen eskatologiat*. Toim. Tuomas M. S. Lehtonen. Helsinki: Gaudeamus.
- Manninen, Teemu & Pääjärvi, Maaria 2011: *Suomalaisia nykyrunoilijoita 2*. Helsinki: Avain.
- Manninen, Teemu & Pääjärvi, Maaria 2011: Aluksi. Teoksessa *Suomalaisia nykyrunoilijoita 2*. Toim. Teemu Manninen & Maaria Pääjärvi. Helsinki: Avain.
- Melkas, Kukku 2008: Apokalypsista uuteen luonnonjärjestykseen. Aino Kallaksen ”Pyhän joen kosto” ekologisenä kannanottona. Teoksessa *Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*. Toim. Toni Lahtinen & Markku Lehtimäki. Helsinki: SKS.
- Melkas, Kukku 2011: Arvoituksellinen luonto. Ihmisen ja luonnon oikukas rinnakkainelo Anni Swanin sadussa ”Aaltojen salaisuus”. Teoksessa *Tapion tarhoista turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa*. Toim. Maria Laakso, Toni Lahtinen ja Päivi Heikkilä-Halttunen. Helsinki: SKS.
- Mickalites, Carey 2012: ”Fairies and a Flâneur: J. M. Barrie’s Commercial Figure of The Child”. *Criticism* 1/2012. Vol. 54, 1–27.
- Myerson, George & Rydin, Yvonne 1996: *The Language of Environment. A New Rhetoric*. London: UCL Press.
- Natov, Roni 2003: *The Poetics of Childhood. Children’s Literature and Culture* Vol. 24. London & New York: Routledge.
- Niemi, Juhani 2011: ”Jospa voisin huolta vailla iloisesti vaeltaa...”. Pastoraalin murtumat Laura Latvalan *Pikku-Marjan eläinkirjassa*. Teoksessa *Tapion tarhoista turkistarhoille. Luonto suomalaisessa lasten- ja nuortenkirjallisuudessa*. Toim. Maria Laakso, Toni Lahtinen & Päivi Heikkilä-Halttunen. Helsinki: SKS.

Pääjärvi, Maaria 2011: Kolme runoutta ja yksi lisännumero. Teoksessa *Suomalaisia nykyrunoilijoita 2*. Toim. Teemu Manninen & Maaria Pääjärvi. Helsinki: Avain.

Santanen, Eino & Susiluoto, Saira 2006: *Uusi ääni. Uuden runouden antologia*. Helsinki: Otava.

Santanen, Eino & Susiluoto, Saira 2006: Alkusoittoa. Teoksessa *Uusi ääni. Uuden runouden antologia*. Toim. Eino Santanen & Saira Susiluoto. Helsinki: Otava.

Seutu, Katja 2009: *Olla elävän sanat. Roolirunon laji Maila Pylkkösen teoksessa Arvo. Vanhaäiti puhuu runonsa*. Helsinki: SKS.

Tähtinen, Tero 2012: ”Eksyneitä eläimiä ja hitaita puita. Ympäristön politisoituminen suomalaisessa luontorunoudessa”. *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 3/2012, 34–49.

PAINAMATTOMAT

Energiateollisuus ry: Energialähteet: Öljy. *Energia.fi*. <http://energia.fi/energia-ja-ymparisto/energialahteet/oljy> [haettu 4.5.2014].

Energiateollisuus ry 2014: Niinpä niin, öljy on vanhin voitehista – veden jälkeen, tietystikin. *Energiamailma.fi*. <http://energiamailma.fi/energia-abc/fossiiliset-energialahteet/oljy/> [haettu 4.5.2014].

Helminen, Pekka 2.5.2011: Ilmastonmuutos lisää sinilevien myrkyllisyyttä. *Kansan Uutiset*. <http://www.kansanuutiset.fi/uutiset/kotimaa/2534571/ilmastonmuutos-lisaa-sinilevien-myrkyllisyytta> [haettu 22.2.2014].

Jelkänen, Maija 19.12.2007: Runoilijan koreografia. *Kiiltomato.net*. <http://www.kiiltomato.net/olli-heikkonen-jaatikon-aari/> [haettu 27.4.2014].

Johansson, Jari 2006: *Fraxinus excelsior – Saarni. Metsätieteiden laitos*. http://www.helsinki.fi/metsatieteet/arboretum/puulajit/fraxinus_excelsior.html [haettu 1.5.2014].

Kainulainen, Siru 29.4.2012: Samaa sukua, erilaisia. *Turun Sanomat*. <http://www.ts.fi/kulttuuri/kirjat/340000/Samaa+sukua+erilaisia> [haettu 30.9.2012].

Kainulainen, Siru 18.7.2012: Kielenalaisia sanoja etsimässä. *Turun Sanomat*. <http://www.ts.fi/kulttuuri/kirjat/369104/Kielenalaisia+sanoja+etsimassa> [haettu 30.9.2012].

Kantokorpi, Mervi 17.8.2004: Runoutta sinilevän saartamille. *Helsingin Sanomat*. <http://www.hs.fi/tulosta/HS20040817SI1KU02p9m> [haettu 8.2.2014].

- Kantokorpi, Mervi 17.7.2011: Nuori runoilija on utelias ja hauska eikä keppostelee. *Helsingin Sanomat*. <http://www.hs.fi/kirjat/artikkeli/Nuori+runoilija+on+utelias+ja+hauska+eika+keppostelee/HS20110717SI1KU0296r> [haettu 30.9.2012].
- Keto, Katja 2009: ”Sormet ja tassujen sormet”. Eläin ja ihminen Sirkka Turkan runoudessa. Pro gradu -tutkielma. Kotimainen kirjallisuus. Turku: Turun yliopisto.
- Laihin, Miikka 1.7.2012: Teflonruno kriisissä. *Turun Sanomat*. <http://www.ts.fi/kulttuuri/kirjat/363622/Teflonruno+kriisissa> [haettu 8.2.2014].
- Laininen, Henna 2008: Moniäänisyys Tua Forsströmin runokokoelmassa *Parkerna*. Pro gradu -tutkielma. Yleinen kirjallisuustiede. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Laurila, Eveliina 7.5.2012: Minän mittelöintiä. *Kiiltomato.net*. <http://www.kiiltomato.net/sirpa-kyyronen-lempeat-tukaanit/> [haettu 8.2.2014].
- Lehto, Silene 2005: "Te liian hellää sydäntäni käytätte hyväksenne". Maternaalisuus, dialogisuus, runon puhuja ja draamallinen monologi Helena Sinervon runokokoelmassa *Ihmisen kaltainen*. Pro gradu -tutkielma. Kotimainen kirjallisuus. Turku: Turun yliopisto.
- Mikkola, Jaakko 2012: Kivet, orfeussoittimet. Kielen väkivalta ja eettisen puheen mahdollisuus Harri Nordellin teoksissa *Tomunhäikäisyvalo* sekä *Valkoinen kirja*. Pro gradu -tutkielma. Kotimainen kirjallisuus. Turku: Turun yliopisto.
- Metsäntutkimuslaitos 16.10.2013: Raskasmetalli- ja typpilaskeuma Suomessa – kartoitukset sammalten pitoisuuksien perusteella 1985–2010. <http://www.metla.fi/metinfo/metsienterveys/raskasmetalli/kartta-kadmium.htm> [haettu 1.5.2014].
- Mykkänen, Erkki 18.7.2012: Runoihin eksyminen turhauttaa. *Helsingin Sanomat*. <http://www.hs.fi/kulttuuri/a1342497539545> [haettu 8.2.2014].
- Naaranlahti, Jukka 2007: Luontosuhteen ideologiat Juhani Ahon teoksessa *Lohilastuja ja kalakaskuja*. Pro gradu -tutkielma. Kotimainen kirjallisuus. Turku: Turun yliopisto.
- Nyman, Taina 2008: Rakkaudesta luontoon: ihmisen luontosuhde ja luonnosta puhumisen retoriikka Yrjö Kokon romaaneissa *Laulujoutsen*, *Ultima Thulen lintu* ja *Ne tulevat takaisin*. Pro gradu -tutkielma. Kotimainen kirjallisuus. Turku: Turun yliopisto.
- Osara, Matti & Liukko, Ulla-Maija 3.6.2009: Lepakat Suomen lainsäädännössä. *Suomen lepakkotieteellinen yhdistys ry*. http://www.lepakko.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=10 [haettu 25.1.2012].
- Pirtola, Erkki 2004: Käärmeiltä pääsy kielletty. *Voima 9/2004*. <http://fifi.voima.fi/voima-artikkeli/2004/numero-9/kaarmeilta-paasy-kielletty> [haettu 8.2.2014].

Ratia, Taina 18.9.2004: Kristiina Lähde: Bunsenliekki. *Turun Sanomat*. <http://www.ts.fi/kulttuuri/kirjat/1073994424/Kristiina+Lahde+Bunsenliekki> [haettu 8.2.2014].

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos 16.2.2009: Silakka. http://www.rktl.fi/kala/tietoa_kalalajeista/silakka/ [haettu 30.12.2013].

Saxell, Jani 3.5.2012: Tanssilattia taivasalla. *Parnasso*. <http://www.parnasso.fi/kritiikit/2012-05/tanssilattia-taivasalla/> [haettu 23.1.2012].

Saxell, Jani 4.6.2012: Idyllien rikki repimisen riemua. <http://www.kiiltomato.net/satu-manninen-pikseliaurinko/> [haettu 9.2.2014].

Sinervo, Helena 1.6.2009: Runo rakentaa myyttiä. *Helsingin Sanomat*. <http://www.hs.fi/arviot/Kirja/Runo+rakentaa+myytti%C3%A4/a1353069119392> [haettu 8.2.2014].

Suna, Niina 2009: ”Metsän prinsessa, luonnonlapsi, on syntynyt uusi ihminen”. Ekokriittinen näkökulma luonnon representaatioihin Yrjö Kokon saturomaanissa *Pessi ja Illusia*. Pro gradu -tutkielma. Kotimainen kirjallisuus. Turku: Turun yliopisto.

Tieteen termipankki 1.5.2014: Mikrobiologia: feromoni. <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Mikrobiologia:feromoni>. [haettu 1.5.2014].

Tähtinen, Tero 3.9.2011: Avarampi luonto. *Parnasso*. <http://www.parnasso.fi/kritiikit/2011-09/avarampi-luonto/> [haettu 30.9.2012].

Tähtinen, Tero 18.4.2012: Orgaanisuuden korkea veisu. *Parnasso*. <http://www.parnasso.fi/kritiikit/2012-04/orgaanisuuden-korkea-veisu/> [haettu 22.1.2012].

Vuola, Sinikka 28.8.2004: Kielen kuumentamisen koe. *Kiiltomato.net*. <http://www.kiiltomato.net/kristiina-lahde-bunsenliekki/> [haettu 22.2.2014].

Waarala, Hannu 6.12.2012: Jenni Haukio – Paitasi on pujahtanut ylleni. Jenni Haukio – Siellä minne kuuluisi vihreää ja maata. *Keskisuomalainen*. <http://www.ksml.fi/uutiset/viihde/kirjat/jenni-haukio-paitasi-on-pujahtanut-ylleni-jenni-haukio-siella-minne-kuuluisi-vihreaa-ja-maata/1276711> [haettu 8.2.2014].

Yle Uutiset 2.2.2014: ”Aktivistien syytös: valaanpyytäjät puski aluksensa tahallaan päin – ’Vihamielisempää kuin koskaan’ – video”. http://yle.fi/uutiset/aktivistien_syytos_valaanpyytajat_puskivat_aluksensa_tahallaan_pain_vihamielise_mpa_kuin_koskaan_video/7064924 [haettu 8.2.2014].

LIITTEET I–II

LIITE I

Tanssijan kuva 4

Tanssijan kasvoilla on paksu kerros puuteria ja huulipunaa. Hän on näyttämölle unohdettu primadonna. Hän sulkee silmät, mutta valonheittimen keila työntyy luomien läpi. Sormien välistä putoilee haalistuneita paljetteja, metri toisensa jälkeen suruaamuja.

Tanssija on lapsi. Hän rakentaa hiekkakaupungin, keinuvat tornit, merenrannan ja meren. Tanssija putoaa veteen, jota lapsi muokkaa sinisellä lapiolla. Pudota. Pudottautua. Vedessä on toinen kaupunki, toisenlaiset tornit, keinumisella eri rytmi.

Tämä taulu esittää merenpohjaa lokakuisena keskiviikkona:

Valaanpyytäjien alus on levän peittämä raskas sana, matkan suunta on syvä. Vedessä haisee öljy, öljyväri, tärpähti. Laivan kannella soi piano, jostakin toisesta ajasta uponnut muisto. Jos hukkuu, kuolee. Mutta tanssija soittaa: mustia ja valkoisia koskettimia, valkoisia. Hänen sormiinsa kasvaa kyhmyjä, korallia. Pinnanalainen valo tarttuu, ripustautuu helmaan, lyijypainoinen rivi. Tanssija soittaa kaloja, parvi toisensa jälkeen suomuista, leijuvaa

valon läpäisemää vettä
läpi / läpäistyä / lävistää.

Vesivalo nousee rannalle, tarttuu lapsen tukkaan, tuulen takuttamaan. Tanssija säihkyy: hiekasta ja suolasta syntynyttä väriä, pigmenttihippuja, kuvitteellisia, kirkkaita.

Tanssija on primadonna, lapsi ja pianoa soittava nainen. Hän istuu keittiössä ja miettii ihmisestä toiseen ulottuvaa liikettä. Pöydällä muki, vahakankaassa kahvi-tahra kuin kampelan nahka.

Kristiina Wallin: *Kaikki metrit ja puut* (2012, 33.)

LIITE II

Kuvaile se ja anna katseesi paksuuntua
Kukka aukeaa kerran vuosisadassa ja sen tuoksu on tappavan kaunis
Nostat sen seinältä ja näppäilet kylkiluista akordin
Nepenthekset ja Sarraceniati ovat kehittäneet maljamaisia ansoja,
joihin ne houkuttelevat hyönteisiä
Kuuntele kuinka se kirkuu
Tarpeeton kyhjöttää nurkassaan ja kirjoittaa jotakin muistikirjaansa
Patsas koukistaa varpaitaan niin ettei kukaan huomaa
Montako lintua tunnistat laulusta,
montako patsasta?
Olet opettanut sen syömään kämmeneltä
Muuttolintujen lähtiessä se tulee levottomaksi
ja heittelee sinua arpakuutioilla
Olet pelastanut sen hukkumasta monta kertaa,
mutta yhä uudestaan löydät sen uimahyppytornista
Anna hengen pelastajan puhua
Lentokoneessa se tarvitsee oman passin, mutta on muutoin vaaraton
Vesiherneet ovat kehittäneet ansarakkuloita,
jotka imaisevat vesikirpun sisäänsä, se nauraa
Sillä on hyvä huumorintaju
Kiinnität sen valjaisiin ja kiipeätte vuorelle,
tuulenpuuska tarttuu siihen kuin purjeeseen ja liitelette pehmeästi alas
Tarpeeton katselee kateellisena ikkunasta ja kirjoittaa seinään
Jos hyönteiset puhuisivat
Se puhuu kuin feromoneista sekaisin mennyt myrmekologi
Kahvin seasta se rouskuttaa kahvipapuja
Olet säästänyt munan josta se syntyi
Kun se tulee täysi-ikäiseksi annat sen soida yhden kokonaisen päivän
Olet hankkinut sille naamiaispuvun,
että voitte käydä yhdessä elokuvissa
Se tuo mieleen sulkakynän, mutta musteesta se saa sätkyn
Tarpeeton paljastaa hampaansa ja murisee
Epäilet olevasi sille allerginen
Olet pessyt sen lukuisia kertoja vahingossa pyykkikoneessa,
koska se nukkuu yönsä pyykkikorissa
Jos vaatteet puhuisivat
Pimeässä metsässä se erittää valoa
Se on kiinnostunut alkemiasta
Muutaman hetken kuluttua loukku on sulkeutunut tiiviisti
ja rauhaset alkavat erittää entsyymejä saaliin sulauttamista varten

Sirpa Kyyrönen: *Lempeät tukaanit* (2012, 8–9.)